

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. David Koryta

Albrecht Rendl z Oušavy (†1522): významný člen nevýznamného rodu

Albrecht Rendl of Ousava (†1522): notable member of insignificant family

Praha 2016

vedoucí práce: PhDr. Blanka Zilynská, Ph. D.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval především PhDr. Blance Zilynské, Ph.D. za trpělivost a cenné rady při dohledu nad vznikem této práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Ve Slaném 4. 8. 2016

.....

Bc. David Koryta

Klíčová slova:

Albrecht Rendl z Oušavy, Vladislav II. Jagellonský, Bartoloměj Minsterberský, Vladislavské zřízení zemské, královský prokurátor, podkomoří, nejvyšší písař zemský, Praha, Budín, Čechy 15. – 16. století, šlechta

Keywords:

Albrecht Rendl of Ousava, Vladislaus II. the Jagellon, Bartolomeus of Münsterberg, Vladislaus's land law, royal prosecutor, the chamberlain, supreme land scribe, Prague, Buda, Bohemia 15. – 16. century, nobility

Abstrakt

Druhá polovina 15. století v Čechách přinesla celou řadu společenských změn. Jednou z nejdůležitějších byla snaha o kodifikaci zemského práva, která byla realizována vydáním Vladislavského zřízení zemského. Hlavním autorem byl Albrecht Rendl z Oušavy. Díky němu se Rendl stal známým mezi svými současníky i v obecném historickém povědomí. Méně je však známo o Rendlově dalším životě. Velmi dlouho působil jako královský prokurátor, ale zastával také dva z nejvyšších zemských úřadů – úřad nejvyššího zemského písaře a královského podkomořího. Rendl je příkladem osobnosti, která se díky svým schopnostem stala vrcholným politickým činitelem své doby.

Abstract

In second half of 15th century, Bohemia was confronted with many social changes. One of the most important was the effort to codify land law which was finalized by the publishing of Vladislaus's land law. It's leading author was Albrecht Rendl of Ousava. Because of it Rendl became well known among his contemporaries and in general historical awareness. There are only few known facts about the rest of his life. He served as royal prosecutor for a long time, but he also obtained two of the highest land offices – the supreme land scribe and the prosecutor. Rendl represents a kind of person able to promote himself to the highest points of contemporary policy due to his formidable personal abilities.

Obsah

Úvod.....	7
1. Literatura a prameny.....	9
2. České království v jagellonské době.....	17
3. Rod Rendlů z Oušavy v 15. století.....	22
4. Albrecht Rendl z Oušavy ve víru nejvyšší politiky.....	29
4.1 Počátky veřejné činnosti a účast na redakci zemského zřízení (1493 – 1502).....	29
4.2 Cesta k moci (1502 – 1509).....	38
4.3 Na vrcholu sil – Rendl spojencem měst (1509 – 1516/18).....	48
4.4 Za zenitem (1516/18 – 1522).....	63
4.5 Albrecht Rendl z Oušavy – šlechtic, hospodář, člověk.....	66
5. „Naučení pana Albrechta Rendla synům dané“ v kontextu a komparaci dobových šlechtických naučení.....	71
6. Albrechtovi potomci.....	80
Závěr.....	88
Seznam literatury.....	96

Úvod

Předkládaná diplomová práce se bude zabývat působením Albrechta Rendla z Oušavy, jedné z nejméně známých osobností přelomu 15. a 16. století. Jedná se o člověka, který se objevuje téměř ve všech kauzách a problémech této doby, zprvu především z titulu královského prokurátora, později jako uznávaná právnícká autorita.

Rendl byl proto reflektován historickým badáním doslova už od doby Františka Palackého. Dosud se však nenašel nikdo, kdo by roztříštěné a značně rozmanité zmínky o Rendlovi sebral a pokusil se složit životní mozaiku tohoto pozoruhodného člověka. Často se Rendl také uvádí jako vzorová ukázka rytíře, který se díky svým schopnostem dostal do popředí a stal se významným mocenskopolitickým činitelem. Na základě toho bývají mylně Rendlové z Oušavy jmenováni jako vzor rytířského rodu, který využívá nové konstelace sil v jagellonské době a dostává se na vrchol. To všechno však bez snahy o poznání všech souvisejících okolností.

Položil jsem si tedy otázku, do jaké míry jsou tato hodnocení nadnesena, respektive jak moc nás „aura“ Albrechta Rendla ovlivňuje při posuzování celého rodu. Z tohoto důvodu se zde jako vůbec první pokusím nastínit rodové dějiny Rendlů z Oušavy, což bude první z pilířů této práce. Cílem bude zodpovězení otázky, zda se Rendlové z Oušavy povznesli skutečně jako celek či nás v tomto úsudku ovlivňují mimořádné schopnosti jednoho člověka, zcela převyšující průměrné jedince svého rodu.

Další z otázek, kterou je potřeba zodpovědět, je, do jaké míry byl Rendl schopen ovlivnit dění kolem sebe. S tím souvisí otázka, kdo byl Rendlovým spojencem a protivníkem, případně kdy a proč. Zjednodušeně řečeno se pokusíme přijít na to, zda Albrechtova role byla skutečně tak zásadní, jak se všeobecně soudí už po desetiletí. Zdaleka nepůjde pouze o otázky kolem vydání Vladislavského zřízení zemského, díky kterému se Rendl zapisuje do historického povědomí, ačkoliv nelze než připustit, že právě tato záležitost nastartovala Rendlovu závratnou kariéru a bude ovlivňovat veřejné mínění více než 15 let.

V kontextu mocenského zápasu se poté pokusíme definovat Albrechta Rendla i jako člověka na základě zmínek, které nijak nesouvisí s jeho politickou kariérou. Ty nám pomohou zasadit jeho počínání do širšího kontextu a vytvořit Rendlův psychologický profil. Pokusím se zjistit motivy, příčiny a důsledky jeho jednání v konkrétním okamžiku.

Posledním dějstvím této práce pak bude odkaz Albrechta Rendla budoucnosti. V tom mi bude nápomocen i pan Albrecht osobně, neboť krátce před smrtí sepsal pojednání, které Jaromír Čelakovský nazývá „*Naučení pana Albrechta Rendla synům dané.*“ Zde Albrecht shrnuje svůj přínos společnosti. Dokreslení psychologického profilu osobnosti bude tedy jednou z otázek, kterou nám „Naučení“ pomůže zodpovědět. Dále se chci zabývat tím, jak zapadá Rendlův spis do kontextu dobových šlechtických „Naučení.“ V neposlední řadě mě pak budou zajímat motivy, které k vydání „Naučení“ vedly.

Součástí diplomové práce kromě výše uvedených stěžejních bodů bude i kapitola zabývající se prameny a literaturou jak k Rendlovi, tak k politickému pozadí jeho doby či k právním otázkám a významným osobnostem, se kterými Rendl spolupracoval. Další kapitolou pak budou historické události, které vedly ke snahám šlechty o vydání zemského zákoníku. Tato kapitola je nezbytná k pochopení událostí následujících po vydání zemského zřízení a zejména vášní, které zákoník vyvolal a jejichž součástí se více či méně oprávněně stala i osobnost Albrechta Rendla z Oušavy.

1. Prameny a literatura

Základem každé historické studie jsou prameny. Stejně důležitá je reflexe poznatků předchůdců badatele, což je záležitost, která by měla pomoci s dalším kladením otázek či alespoň pomoci se zodpovězením dílčí části nebo méně často otázky v celé šíři. V této kapitole se budu zabývat prameny a literaturou, která mi pomohla při studiu otázek kolem Albrechta Rendla.¹

Chceme-li se zabývat pohusitskou dobou, nejde vynechat soubor pramenů 15. a počátku 16. století, který je souhrnně označován jako Staré letopisy české.² Tyto prameny pražské provenience se místy velmi detailně zabývají otázkami kolem Albrechta Rendla, převážně pak v době kolem vydání zemského zřízení, opakovaných snah Pražanů domoci se slyšení u krále Vladislava v Budíně a konečně během působení Rendlova spojence Bartoloměje Minsterberského ve svazu měst, kdy se z arcinepřítele městského svazu Rendla stává jejich horlivý spojenec a oslavovaná osobnost „ošálená intrikami zlotřilé vyšší šlechty“ v čele se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu.

Staré letopisy jsou pramenem velmi jednostranně zaměřeným. Jejich autoři různých dob nekriticky obdivují pražské politické předáky, naopak nešetří protivníky souměstí nad Vltavou. Ve vztahu k Rendlovi se tento aspekt projevuje velmi výrazně díky jeho změně orientace na počátku druhé dekády šestnáctého století.

Velký soubor pramenů rozličné povahy lze najít v monumentálním edičním počínání českých historiků a archivářů, který je znám jako Archiv český.³ Klíčovým pro tuto práci bude pátý svazek edice, neboť ten byl Františkem Palackým věnován otázce Vladislavského zřízení zemského, jehož znění včetně latinského překladu nám přináší. V dalších svazcích se Rendl vyskytuje buď v soukromé korespondenci,⁴ v půhonech, ať už v roli žalobce, žalovaného či z titulu svého úřadu, ve sněmovních sneseních, méně

¹ Zaměřím se jen na práce klíčové a profilující drobné studie.

² V diplomové práci budu pracovat s následujícími reprinty Starých letopisů: CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého. Svazek druhý (Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané)*, Praha 1941; PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, Praha 1980; ŠIMEK, František – KAŇÁK, Miloslav: *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*, Praha 1959.

³ Archiv český I-II, V-VIII, X-XV, XVII-XIX, XXI, XXVI, XXX, XXXII-XXXIII, XXXVI-XXXVII, ed. František Palacký, Josef Kalousek, Josef Teige, Gustav Friedrich, Jaromír Čelakovský, Praha 1840 – 1944.

⁴ Především Zdeňka Lva z Rožmitálu, Viléma z Pernštejna a Petra IV. z Rožmberka, přičemž jmenovaní mohou figurovat jako odesílatelé stejně jako adresáti.

často pak již jako vydavatel listiny.⁵ Setkáváme se i s řadou Rendlových příbuzných, zde však pouze v roli třetích osob, nikoliv v roli vydavatelů.

Při výzkumu korespondence se badatel musí zabývat několika aspekty. Ačkoliv je slovy Miroslavy Vandrovcové korespondence velmi vděčným pramenem, historik si musí uvědomit běžné aspekty lidského chování – stres, ze kterého pramení zveličování jednotlivých situací, obyčejnou nespolehlivost lidské paměti, která nám může zaměnit běh jednotlivých událostí, ale také fakt, že některé dopisy byly sepisovány s tím, že budou prezentovány většímu počtu osob. Ty je velmi těžké odlišit, a tak leckde nelze spoléhat na fakt, že korespondence je vrcholně intimní záležitostí jako dnes. I tak lze ale říct, že korespondence nám velmi usnadňuje proniknutí do myšlenkového světa autora.⁶

Naproti tomu pŕuhony či listiny vydávané z titulu funkce mají dle mého názoru spíše formální charakter a možnost časové či posloupné nepřesnosti je v nich nesrovnatelně menší. Daleko hůře se však dá interpretovat psychologický rys osobnosti v dané události, a tak lze většinu pramenů této povahy použít pro dokreslení aktivit daného jedince, ať už v majetkové či politické sféře a v neposlední řadě chronologické zařazení jeho zájmů a postupu do časové osy. To se nám u osobnosti Albrechta Rendla projeví několikrát.

V otázce výzkumu alespoň základních poznatků o Rendlových potomcích je nutné využít edici *Pozůstatky desk zemských roku 1541 pohořelých* od Josefa Emlera.⁷ Rendlovi potomci si zde nechávají potvrzovat svou držbu či vystupují v pŕuhonech.⁸

Mluvíme-li o využití primárních pramenů pro výzkum Albrechta Rendla, nemůžeme pominout pramen objevený Jaromírem Čelakovským, známý jako „Naučení pana Albrechta Rendla synům dané.“⁹ Tento spisek evokuje v té době moderní sepisování šlechtických naučení, což byly návody mladším generacím, jak postupovat v různých otázkách. Dlužno dodat, že tento drobný spisek je spíše obhajobou Rendla před syny i současníky a vyzdvihnutí jeho podílu na vývoji situace v Čechách od konce 90. let. Podobně jako korespondence nám může velmi efektivně přispět k přiblížení psychologického profilu Albrechta Rendla. V neposlední řadě nám pak drobná zmínka

⁵ V této roli se objevuje jen z titulu královského prokurátora či podkomořího královských měst.

⁶ K tomu podrobně VANDROVCOVÁ, Miroslava: *Zdeněk Lev z Rožmitálu: osobnost přelomové doby*, Praha 2003, diplomová práce FFUK.

⁷ *Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých I*, ed. Josef Emler, Praha 1870.

⁸ Zejména Rendlův syn Albrecht a dcera Johanka Čabelická z Oušavy, která vystupuje jako poručnice svých nezletilých synů.

⁹ ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Naučení pana Albrechta Rendla synům dané*, in: *Český časopis historický* 1902, str. 68 – 70.

pomůže snáze určit dobu Albrechtova narození, která je dodnes spíše odhadována, a to leckdy ve zcela nereálném dobovém kontextu bez jakéhokoliv podložení prameny.¹⁰ Celá řada drobných zmínek se dá vyhledat i při přímém archivním výzkumu. Vzhledem k faktu, že tato práce je prvním pokusem o představení Albrechta Rendla, rozhodl jsem se zaměřit se na širokou škálu vzájemně roztržtých zmínek v tištěných pramenech i literatuře, sebrat je, chronologicky a tematicky uspořádat a dát do vzájemných souvislostí. Případný archivní výzkum by pak tyto poznatky již jen zpřesnil.

Přejdeme-li k literatuře, nelze začít jinak než velkými syntézami českých dějin. Zcela neocenitelným pomocníkem byl desátý svazek monumentálního díla Václava Vladivoje Tomka *Dějepis města Prahy*,¹¹ který přináší skutečně obrovské kvantum informací k jagellonské době, ne vždy je ale dílo pojato přehledně. Tomek se velmi často odchyluje k podružným tématům, kterým věnuje řadu stránek. Udržet souvislost je tedy místy velmi náročné. I tak ale můžeme prohlásit, že toto více než sto let staré dílo přináší řadu podnětných námětů.

Úplně jiné pocity čtenář pocítí při prostudování sice staršího, ale svým vlivem srovnatelného díla – pátého svazku Palackého *Dějin národu českého*.¹² Palacký přináší podobně jako Tomek celou řadu námětů a inspirace, objem informací je při nejmenším srovnatelný, leč autorovo „spisovatelské“ nadání činí toto dílo čtenářsky mnohem snadněji uchopitelným. Palacký neodchází od tématu, dílo je koncipováno mnohem souvisleji a jednu událost dokáže popsat se stejnou informativní vahou jako Tomek, jen na desetinu rozsahu ve srovnání s *Dějepisem města Prahy*.

K oběma velkým syntézám devatenáctého století sluší dodat, že i dnes mají nezastupitelné místo v české historiografii. Řada autorů pasáže z Palackého, ale zejména z Tomka, nekriticky přejímá a odvolává se na mimořádnou erudovanost autora. Na obranu takovýchto badatelů je třeba dodat, že řada informací se ověřit nedá

¹⁰ Otázce Rendlova naučení se budu věnovat v páté kapitole této práce. Pokusím se jej zasadit do kontextu dobových naučení, k čemuž jsem využil i příslušnou literaturu. Viz ŽÁK, Václav: *Naučení synu Jaroslavovi Jana Hasištejnského z Lobkovic jako pramen k dějinám mentalit*, Praha 2002; MILLER, Václav – RACKOVÁ, Marie: *Jan Hasištejnský z Lobkovic. K správě a naučení synu Jaroslavovi*, in: Zdena HAUPTOVÁ – Zdena TRÖSTEROVÁ – Karel KAMIŠ a kol: *Jazyk a literatura v historické perspektivě*, str. 117-150, Ústí nad Labem 1998; KOLÁR, Jaroslav: *Pernštejnská literatura?*, in: *Pernštejnové v českých dějinách: sborník příspěvků z konference konané dne 8. - 9. 9. 1993*, Pardubice 1995, str. 253-260.

¹¹ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, Praha 1894.

¹² PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě. Díl 5. Věk jagellonský, kralování Vladislava II. a Ludvíka I. od roku 1471 do roku 1526*, Praha 1939.

vzhledem ke zničení archivních materiálů na konci 2. světové války a absenci poznámkového aparátu v Tomkově díle.

Z moderních prací nelze nezmínit životní dílo asi největšího odborníka na jagellonskou dobu – Josefa Macka. Macek nejen, že podává dílo rozsahem a erudovaností srovnatelné s Palackým a Tomkem, ale také řadu věcí podrobuje kritice a přináší nové náměty a pohledy. Alespoň základní orientace v díle Josefa Macka je nezbytným předpokladem ke studiu období českých dějin na přelomu 15. a 16. století.¹³ Kromě nezbytného Jagellonského věku se pak jedná i o řadu dalších Mackových prací.¹⁴ Všechny díly Jagellonského věku, samozřejmě v různé míře, reflektují i osobnost Albrechta Rendla nebo jeho klíčového spojence Bartoloměje Minsterberského v souvislosti s jeho angažmá u královských měst. Macek je také prvním autorem, který Rendla podrobuje hlubší kritice. Autoři 19. století, kteří měli v hluboké úctě právnický působící osobnosti, jako byli Rendl či Viktorin Kornel ze Všehrd, Rendla chápali jako dobrého a vzdělaného člověka, který se nechal zmást panstvem a prozřel, když přešel na stranu měst. Jeho pozdější odklon od měst je těmito autory reflektován jen minimálně.

Méně často jsem pak již využil nejnovější syntézu českých dějin, 6. svazek Velkých dějin zemí Koruny české. Ve srovnání s Mackem nepřináší toto dílo žádné zásadní informace a spíše shrnuje vše, co již bylo řečeno a publikováno.¹⁵ Je to dáno především účelem této práce, která má syntetický a rekapitulační charakter a z logiky věci nemůže jít do detailu.

V souvislosti s osobností Albrechta Rendla nemůžeme pominout jeho podíl na vydání Vladislavského zřízení zemského. V tomto ohledu mi kromě již uvedeného 5. svazku Archivu českého velmi pomohl výzkum Ivana Martinovského, který Vladislavskému zřízení věnoval většinu své badatelské kariéry. Ucelený přehled a výklad k zemskému zřízení a dalším pramenům 16. století, především ke Svatováclavské smlouvě, podává v edici vydané ve spolupráci s Petrem Kreuzem.¹⁶ Dále se ve svém bádání zabývá otázkami kolem vzniku Vladislavského zřízení a spory

¹³ MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích: (1471 – 1526) I–III*, Praha 1992 – 1998.

¹⁴ Předně pak MACEK, Josef: *Česká středověká šlechta*, Praha 1996; TÝŽ: *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského 1471 – 1490*, in: Sborník archivních prací 2, 1952, str. 45 – 122; TÝŽ: *Tři ženy krále Vladislava*, Praha 1991. K náboženským otázkám, kterými se v souvislosti s osobností Albrechta Rendla také budu zabývat, MACEK, Josef: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.

¹⁵ ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české, sv. VI, 1437 – 1526*, Praha – Litomyšl 2007.

¹⁶ KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, Praha 2007.

mezi stavy, které byly vyvolány právě díky vydání zemského zákoníku.¹⁷ Martinovského práce se vyznačují vysokou erudicí a detailní znalostí tématu. Bohužel málokde plně reflektuje přínos a osobnost Albrechta Rendla.

V souvislosti s otázkami kolem Vladislavského zřízení zemského jsem využil i další literaturu související s vývojem práva. Pomohlo mi to také pochopit, jaké povinnosti kompetence měl Albrecht Rendl, když zastával celou řadu úřadů, od královského prokurátora až po podkomořího královských měst. S většinou z těchto funkcí také souviselo zasedání v některém ze soudů. Proto jsem musel sáhnout i po literatuře zabývající se působností jednotlivých typů soudů.¹⁸

Při studiu literatury k dějinám práva však narážíme na problém, že dané téma je poměrně rozsáhlé a prameny k němu jsou úřednické povahy a jejich zpracování nemusí vždy přinést kýžený užitek. Musím konstatovat, že naše povědomí o dějinách práva a právnickém vývoji ve středověku se od přelomu 19. a 20. století příliš nezměnilo. Toto téma by si jistě zasloužilo hlubší prostudování ke zpřesnění našich poznatků. Zejména otázka soudů je poměrně nepřehledná i díky zmatečnému označování v pramenech a nečinnosti soudů během husitské revoluce, postupně obnovované za poděbradské a raně jagellonské doby, se v daném období dost často působnost jednotlivých soudů překrývala.

Díky veřejnému působení Albrechta Rendla, během kterého se stal více či méně aktivním aktérem vlastně všech soudobých kauz, jsem byl nucen pokusit se

¹⁷ MARTINOVSKÝ, Ivan: *Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení zemského*, in: Ústecký sborník historický IV, 1979, str. 109 – 125; TÝŽ: *Vznik a počátky Vladislavského zřízení zemského*, in: Karel MALÝ – Jaroslav PÁNEK: *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500 – 1619)*, str. 85 – 100, Praha 2001; TÝŽ: *Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského*, in: Ústecký sborník historický VI, 1983, str. 133 – 171.

¹⁸ Z historicko-právní literatury: DRAGON, Michal – MAŤA, Petr: *Komorní soud za Vladislava Jagellonského (1471-1488)*, Sborník archivních prací 47, 1997, str. 255-281; JIREČEK, Hermenegild: *Právníký život v Čechách a na Moravě v tisícileté době od konce IX. do konce XIX. století*, Praha – Brno 1903; MARTINOVSKÝ, Ivan: *Soud dvorský za krále Vladislava II.*, in: *Historia docet: Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.*, str. 277 – 291, Praha 1992; PELANT, Jan: *České zemské sněmy v l. 1471-1526*, in: Sborník archivních prací 31, 1981, str. 340-417; ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Postavení vyslaných královských měst na sněmích českých*, Časopis českého musea 43, 1869, str. 115 – 157; TÝŽ: *Úřad podkomoříský v Čechách*, Časopis českého musea 51, 1877, s. 3-31, 239-271, 437-458, 557-580, Časopis českého musea 52, 1878, s. 14-43; DEMEL, Jaroslav: *Dějiny fiskálního úřadu v zemích českých*, Praha 1904; DŘÍMAL, Jaroslav: *Královský prokurátor a jeho úřad do roku 1745*, in: Sborník archivních prací 19/2, 1969, str. 348-385; KROFTA, Kamil: *Stará ústava česká a uherská*, Praha 1931; MALÝ, Karel – SIVÁK, Florian: *Dějiny státu a práva v Československu do r. 1918*, Praha 1988; KREUZ, Petr: *Postavení a působnost komorního soudu*, Praha 2000; VANĚČEK, Václav: *Dějiny státu a práva v Československu*, 1. vyd., Praha 1964; TÝŽ: *Komorník a podkomoří*, in: Sborník prací z dějin práva československého I, Praha 1930, str. 60 – 64.

analyzovat jednak Rendlův vliv a případnou roli v každé významnější kauze, jednak rozklíčovat politické pozadí všech událostí, či se pokusit zrekonstruovat vztah Albrechta Rendla k jednotlivým veřejným činitelům té doby. Vztah byl leckdy velmi proměnlivý, obecně se dá říct, že jej můžeme rozdělit na dvě části: dobu před Rendlovým působením ve prospěch měst a dobu Rendlova působení ve prospěch královských měst a po něm.

Mluvíme-li o literatuře, zabývající se stavovskými záležitostmi jako takovými, musíme dodat, že leckdy velmi úzce souvisí s právními záležitostmi.¹⁹ Právě v této době začíná šlechta vyvíjet snahu o právní potvrzení svého postavení, což se projevuje i v dalších oblastech, především v soudnictví. Za vše stačí zmínit případ Jiřika Kopidlanského.

Pokud se budeme chtít zabývat některými konkrétními otázkami v oblasti šlechty, narazíme na řadu monografií převážně z období posledních dvaceti let, kdy se výzkum šlechty stal jednou z klíčových priorit historického bádání. Musíme ale mít na paměti, že jagellonská doba trochu neoprávněně stojí mimo hlavní zájem badatelů.

Jako velmi přínosnou pro výzkum šlechty v západních Čechách chápu práci Jiřího Jánského. Autor velmi důkladně zpracovává dění v regionu. Ačkoliv Jánský staví jednotlivé kapitoly tematicky, většinou podle osobnosti, kterou se právě zabývá, najdeme v jeho díle velmi často opakující se kauzy, ve kterých se čtenář díky hutnosti textu snadno ztratí podobně jako v díle V. V. Tomka. Přesto se Jánského monografie čtou velmi dobře a dílo přináší řadu dosud neznámých námětů a fakt.²⁰

¹⁹ Některá díla zabývající se vývojem stavovství jsem již v této kapitole zmínil, v tuto chvíli bude uveden zbytek relevantních děl. Ke stavovské politice obecně MARKOV, Josef: *Spor pánů a rytířů o sedání v lavicích*, Sborník prací z dějin práva československého I, Praha 1930, str. 98 – 103; PÁNEK, J.: *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století*, in: *Folia historica Bohemica* 4, 1982, str. 179 – 217; JUROK, Jiří: *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku: majetková a sociální struktura, politická moc a kulturní reprezentace šlechty a feudalit v českém státě ve 13. – první polovině 17. století*, Nový Jičín 2000; NOVOTNÝ, Robert: *Spory o přednost ve středověku a na počátku raného novověku*, in: Martin NODL – Martin WIHODA (edd.): *Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku*, str. 185 – 202; ŠIMŮNEK, Robert: *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013; BUŽEK, Václav: *Věk urozených*, Praha – Litomyšl 2002; TÝŽ.: *Nižší šlechta v systému předbělohorských Čech*, Praha 1996; TÝŽ.: *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995. Práci souvisle mapující vývoj vztahů mezi stavy na počátku 16. století je PEŠEK, Jiří – ZILYNSKYJ, Bohdan: *Městský stav v boji se šlechtou na počátku 16. století*, in: *Folia historica bohemia* 6, 1984, str. 137-161.

²⁰ JÁNSKÝ, Jiří: *Dobrohostové z Ronšperka a na Pobrežovicích: rod erbu berana*, Domažlice 2013; TÝŽ.: *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, Domažlice 2009; TÝŽ.: *Kronika česko-bavorské hranice, V. díl*, Domažlice 2001; TÝŽ.: *Páni ze Švamperka. Pětisetletá sága s erbem labutě*, Domažlice 2006.

Dále jsem se zaměřil na prostudování literatury související s některou z veličin českého politického života na přelomu 16. století a reflektování jejího vztahu s Rendlem. Jednotlivé vazby se však dají dohledat spíše z korespondence, než z monografií sledujících do hloubky osudy jednotlivých osobností či některého z rodů. I tak jsou ale zkušenosti načerpané tímto studiem jedním ze zdrojů, který mi pomáhá pochopit jednotlivé osobnosti a důvody jejich jednání.²¹

S osobností Albrechta Rendla velmi úzce souvisí další zjev jagellonské doby, velmi výrazný, leč krátkou chvíli činný, vnuk krále Jiřího z Poděbrad Bartoloměj Minsterberský, který mě přivedl ke studiu slezských reálií.²² Zde se kromě české literatury snažím zapojit i výsledky bádání historiografie polské, méně již německé.²³

V závěru celé kapitoly o literatuře bych se rád vyjádřil k hrstce drobných studií, která se zabývá přímo Albrechtem Rendlem, Úšavou nebo rodem Rendlů. Osobnosti Albrechta Rendla byl věnován kratičký článek Otakara Vinaře.²⁴ Jedná se o jediný článek, který se snažil nějakým způsobem se vyrovnat s touto zajímavou osobností. Vinařův přístup nelze ovšem nazvat jinak než polovičatým. Autor zcela

²¹ Jedná se především o osobnost Zdeňka Lva z Rožmitálu, viz VANDROVCOVÁ, Miroslava: *Zdeňk Lev z Rožmitálu: osobnost přelomové doby*, Praha 2003; KOTLÁROVÁ, Simona: *Páni z Rožmitálu*, České Budějovice 2008. Dále jsem se zaměřil na Viléma z Pernštejna, k tomu VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999; VÁLKA, Josef: *Politická závěť Viléma z Pernštejna*, in: *Časopis matice moravské* 90, 1971, str. 63–82; a Rožmberky, viz ŠIMŮNEK, Robert: *Správní systém šlechtického dominia*, Praha 2005.

²² Především dílo Radka Fukaly, Petra Kozáka a Ondřeje Felcmana, v mnoha případech související s výzkumem poděbradského rodu jako takového. Kozák se věnuje studiu problematiky související s bratrem krále Vladislava Zikmundem. Nejzásadnější díla jsou pak FELCMAN, Ondřej – FUKALA, Radek: *Poděbradové: rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Praha 2008; FUKALA, Radek: *Potomci krále Jiřího z Poděbrad a jejich zápas o hlohovské knížectví*, in: *Kladský sborník* 7, Hradec Králové 2006, str. 53–84; TÝŽ: *Slezsko. Neznámá země Koruny české: knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*, České Budějovice 2007; KOZÁK, Petr: „Dědictví“ Zikmunda Jagellonského. *Emancipační zápas stavů Opavského a Hlohovského vévodství se zeměpanskou mocí na sklonku středověku*, in: *Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura 1300–1740*; TÝŽ: *Dvorská společnost hlohovského a opavského vévody Zikmunda Jagellonského*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II: Skladba a kultura dvorské společnosti*, Praha 2008, str. 257–283, Praha 2008. Ze slezské tematiky bych dále vyzdvihl dílo Davida Pindura, které pro mě bylo zásadní v otázce studia osobnosti Kazimíra II. Těšínského, strýce knížete Bartoloměje, srov. např. PINDUR, David: *Książe czasów a przelomu. Kazimierz II. Cieszyński (1450–1528) i jego władztwo*, Wrocław 2010.

²³ Obecně se dá říct, že německojazyční autoři neměli velký zájem o „nevýraznou“ jagellonskou dobu ve svých studiích. Německojazyčnou literaturu tedy nevyklučují, jen není její přínos pro tuto práci zásadní. Němečtí autoři v podstatě pouze reflektují výsledky bádání českého bez výraznějších třecích ploch.

²⁴ VINAŘ, Otakar: *Albrecht Rendl z Oušavy*, in: *Heraldika a genealogie*, Klub pro českou heraldiku a genealogii 30, č. 3–4, 1997, str. 161–174.

vědomě a nekriticky přejímá informace od Palackého či Tomka, míchá řadu aspektů dohromady, přičemž výsledek nelze označit jinak než jako slepenec dohadů, špatně interpretovaných pramenů a zcela zásadní nepochopení role této osobnosti v české politice počátku 16. století. Jsem toho názoru, že pokud by tento článek nevznikl a veškeré informace o Rendlovi by byly přijímány z Palackého, Tomka, popř. Macka, bylo by to pro tuto osobnost lepší a pro badatele snazší, neboť by se nemusel prodírat řádkou někdy doslovně přepsaných míst starších autorů.

Otázka Rendlova rodu a sídla, dle kterého se rod psal, spolu velmi úzce souvisí. Díla zabývající se touto tematikou jsou však pouze starší německojazyčné topografie, kde je obsah téměř vždy identický a přejatý od staršího autora. Problematika rodu Rendlů je prozkoumána ještě méně než Albrechtova osobnost a první ucelenější pokus o alespoň částečné seznámení s dějinami rodu je až tato diplomová práce, přičemž jediným zdrojem jsou primární prameny jako takové, leckdy značně roztržité. Detailní výzkum rodu by tedy mohl být jedním z námětů některé z dalších prací zabývajících se výzkumem české středověké šlechty.²⁵

²⁵ Z topografií zabývajících se Úšavou a v této souvislosti i rodem Rendlů zmíním ty nejzásadnější: SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého, sv. I, III – IV, VII – IX, XI, XV*, Praha 1993 – 1998; DUNDER, Josef Antonín: *Království české statisticky-polohopisně popsané, I. díl – kraj Plzeňský*, Praha 1845 ; KÖFERL, J.: *Der politische Bezirk Tachau*, Tachov 1890; SCHALLER, Josef: *Topographie des Königreichs Böhmen IX., Pilsner Kreis*, Praha a Vídeň 1788; SOMMER, J. G.: *Das Königreich Böhmen VI., Pilsner Kreis*, Praha 1838; WATTERICH, F. C.: *Handwörterbuch der Landeskunde des Königreichs Böhmen*, Praha 1845.

2. České království v jagellonské době

Dříve než se začneme věnovat „hlavnímu hrdinovi“ práce, je třeba nastínit poměry v Českém království v době, kdy žil. Součástí diplomové práce sice bude i kapitola o předcích a příbuzných Albrechta Rendla, avšak zprávy o nich jsou kusé a nemají zásadní význam pro poznání osobnosti Albrechta Rendla. Více se jich objevuje až od šedesátých let 15. století. Společensko-politické změny, které ovlivňují dění a vynášejí Albrechta Rendla do politické špičky česko-uherského soustátí, však nastávají až po uklidnění sporů mezi Vladislavem Jagellonským a Matyášem Korvínem, proto se zaměřím na tento úsek českých dějin.

Spor obou panovníků ukončila proslulá olomoucká smlouva, po jejímž uzavření vidíme nové prvky ve vývoji českého státu, zejména v otázce náboženské a stavovské. Ty pak přímo vedou ke snaze šlechty sepsat zemský zákoník, což je nejvýznamnější politický počín vlády Vladislava Jagellonského, třetího nejdéle vládnoucího českého krále,²⁶ a událost, během které se náhle objevuje Albrecht Rendl.

Rendl sehrával jednu z klíčových rolí v české stavovské politice prvního desetiletí a části druhého desetiletí 16. století. Na tomto místě by proto bylo kontraproduktivní výrazněji toto období popisovat. Jádrem vstupní kapitoly bude náboženské smíření a nové rozložení mocenských sil, jak se vytvořilo v 80. letech, které pak přímo vedlo ke snaze o vydání Vladislavského zřízení zemského.

Položíme-li si otázku, která událost byla příčinou náboženského smíření mezi katolíky a kališníky, nelze odpovědět jinak, než že to byla olomoucká smlouva. Smířením mezi oběma českými králi nejen že došlo k rozdělení sfér vlivu mezi oběma muži, ale také k plnému podřízení každé stavovské obce konkrétnímu králi. Vladislav Jagellonský se tedy musel začít spoléhat pouze na Čechy jako takové,²⁷ neboť jeho spojenci z vedlejších zemí byli podřízeni Matyáši Korvínovi.²⁸

²⁶ MACEK, Josef: *Tři ženy krále Vladislava*, str. 7.

²⁷ Země Koruny české byly rozděleny, Vladislav získal Čechy, Matyáš Korvín Moravu, Slezsko a obě Lužice. Srov. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 5; KALOUS, Antonín: *Matyáš Korvín (1443-1490). Uherský a český král*, České Budějovice 2009, str. 169–185.

²⁸ Na tomto místě je nutné zmínit jako klíčového Jagellonského spojence ve Slezsku knížete Jindřicha Minsterberského, syna krále Jiřího z Poděbrad. Jeho snaha navázat na odkaz krále Jiřího jej automaticky přivedla do tábora stranického Jagelloncům. Vliv knížete Jindřicha nebyl zanedbatelný a všeobecně se předpokládá, že právě díky tomuto svazku se mladý Jagellonec snadno prosadil u straníků Jiřího z Poděbrad. Nejlépe MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích I*, str. 244–245, *Jagellonský věk v českých zemích II*, str. 20–21. Pozice dalšího

Členové české stavovské obce, kteří stranili Vladislavovi II., byli převážně kališníci. Olomouckou smlouvou se pod Vladislavovu vládu vrátili i čeští katolíci a katolická strana začala, s tichou podporou královského dvora, velmi rychle nabývat na síle.²⁹

Situaci vyhrotily události, které se odehrály v Praze na podzim roku 1483, tj. za druhé pražské defenestrace, která měla dohru a vliv i v letech následujících.³⁰ Ačkoliv se jednalo o čistě měšťanskou záležitost,³¹ panovala všeobecná shoda ohledně nutnosti vyřešení nejasného konsensu fungování dvou zemských církví. Šlechta tohoto napětí využila a přišla s teorií, že města by měla obhájit své politické zisky z dob husitské revoluce.³²

Faktorů ovlivňujících změnu politické orientace vyšší šlechty v polovině 80. let bylo více. Předně skončila táhlá nikam vedoucí válka, po které se mohl panský stav soustředit na situaci uvnitř země. Panský stav se také potýkal s ekonomickými problémy v důsledku neustále se znehodnocující šlechtické renty a začal se zaměřovat na podnikání.

Situace pánů katolického vyznání, rozhodně nebyla jednoduchá. V očích většiny české stavovské obce se tito katoličtí šlechtici provinili zradou na legitimním králi a na prvním společném sněmu značně přecenili své možnosti, když králi předložili požadavky na posílení katolicizmu i návrhy změn v držbě zemských úřadů. Panský stav jako celek musel chtít nechtít počítat s královskými městy, která se odvolávala na svá privilegia v ekonomických otázkách. Panstvo se plně soustředilo na snahu o odstranění případných třecích ploch uvnitř svého stavu a urovnání sporů s rytíři v zájmu vlastního ekonomického a politického růstu.

z jagellonských spojenců, těšínského knížete Kazimíra II., byla proměnlivá podle momentální situace. Nakonec se stal straníkem Matyáše Korvína. K této pozoruhodné osobnosti a jeho postojům ve sporech mezi Vladislavem a Matyášem viz PINDUR, David: *Książsze czasów a przelomu. Kazimierz II. Cieszyński (1450-1528) i jego wladztwo*, str. 14–27, 30–50.

²⁹ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě*, str. 119.

³⁰ K pražskému převratu podrobně ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české, sv. VI. (1437 – 1526)*, str. 442–452. Vyčerpávajícím způsobem pak příčiny i průběh převratu srov. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 9–52.

³¹ Převratu se účastnila i pozdější významná osobnost pražských dějin jagellonské doby, která musela na čas z Prahy odejít – Ziga Vaníčkovic, švagr Jana Paška z Vratu, dalšího pražského politika, a několikanásobný pražský konšel. Se Zigou se setkáváme v době působení knížete Bartoloměje. Viz ŠIMÁK, Josef Václav: *Ziga Vaníčkovic, účastník bouře pražské r. 1524*, in: *Časopis českého muzea* 1904, str. 33.

³² MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vznik a počátky Vladislavského zřízení zemského*, in: Karel MALÝ – Jaroslav PÁNEK: *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619)* str. 87.

V důsledku toho došlo v roce 1485 k vydání kutnohorského náboženského míru,³³ čímž byly uklidněny spory uvnitř panského stavu.³⁴ Páni navíc požadovali sebrání a revizi městských práv, leč museli si poradit ještě s jinými problémy. Předně šlo o získání rytířského stavu ke spolupráci, čemuž otevřelo dveře vydání náboženského míru.³⁵ Dlužno dodat, že zejména rytířský stav byl směsicí celé řady různých sociálních skupin a označení stavu jako rytířského je spíše pomocné.³⁶

Spolupráce mezi pány a rytíři pak podnítila snahy o sepsání zemského zákoníku. Zajímavá je také argumentace vyšších stavů, kterou poměrně rychle přejímá i stav městský. Pokud by existoval zemský zákoník, nebyl by zmatek a všechny spory by se daly rychle a efektivně vyřešit.³⁷ V té době totiž často docházelo v důsledku pomalé obnovy soudů různých instancí, jejichž působení přerušovala husitská revoluce i česko-uherská válka, k událostem, kdy měšťané byli opakovaně předvoláváni před zemský soud a k řadě dalších nepřesností v soudní praxi, která byla zmatečná i díky zakupování šlechty ve městech a měšťanů na venkově na deskových statcích.³⁸

Ve stejné době se otevřela i otázka, která dlouhodobě trápila rytířský stav. Jednalo se o posílení pozice rytířstva na zemském soudu, který byl do té doby převážně panský. Panský stav v důsledku svých snah chápal tuto možnost jako vhodný nástroj pro získání rytířů ke spolupráci proti královským městům a s přístupem rytířů do zemského soudu souhlasil, konkrétně stanovením poměru přísedících z obou vyšších stavů.³⁹ Nejednalo se však pouze o soud zemský, rytíři získali přístup také do dvorského

³³ Palacký dokonce definuje horlivost jednotlivých členů stavovské obce v jejich vyznání. Jako katolické radikály chápe Rožmitály, Zajíce z Házmburka a některé Šternberky, kališnickým fanatikem měli být Jan Tovačovský z Cimburka či Samuel z Hrádku. Neutrální skupinou, která se měla snažit o vyvážení konfesí, pak byly významné osobnosti počátku 16. století, v mnoha případech spojenci Albrechta Rendla – Jan ze Šelmberka, Vilém z Pernštejna, Ctibor Tovačovský z Cimburka a v neposlední řadě i sám Rendl. Viz PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 119.

³⁴ KREUZ, Petr - MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, str. 35.

³⁵ PELANT, Jan: *České zemské sněmy v letech 1471–1500*, in: Sborník archivních prací 31, 1981, str. 340–417, zde str. 347.

³⁶ K tomu více BRANDL, Vincenc: *Stav panský a rytířský*, in: Časopis matice moravské 1869, str. 169–171, dále PÁNEK, Jaroslav: *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století*, in: Folia historica Bohemica 1982, str. 181; MACEK, Josef: *Česká středověká šlechta*, str. 29, 50.

³⁷ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 79.

³⁸ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 136.

³⁹ K tomu MARKOV, Josef: *Spor pánů a rytířů o sedání v lavicích*, Sborník prací z dějin práva československého I, Praha 1930, str. 98 – 103.

soudu.⁴⁰ Problematika soudnictví v pohusitských Čechách obecně je poměrně málo prozkoumaná a s ohledem na časté absence zasedání soudu se často míchají soudy různých instancí a problematika obecně je v důsledku toho poměrně nepřehledná.⁴¹

Paralelně s připuštěním rytířů do soudní praxe se vynořila i potřeba sepsání všech nálezů a privilegií, což však bylo realizováno až koncem 90. let. Vedle toho se objevily i otázky ekonomické, především otázka vaření piva,⁴² což byl problém, na jehož řešení měla zájem převážně královská města.⁴³ Všechny zemské sněmy 80. a 90. let se tedy soustředily na otázku zpřesňování výkladů⁴⁴ řady různých snesení.⁴⁵ Zde pak jistou roli hraje také zvolení krále Vladislava uherským králem v roce 1490.⁴⁶ Šlechta začala být velmi aktivní, otázku sepsání zákoníku chápala jako svůj úkol a zejména na

⁴⁰ Ten se v praxi skládal z osmi pánů a čtyř rytířů, ačkoliv počet pánů nebyl nikdy přesně stanoven. Běžně ale zasedal menší počet účastníků, protože z časových důvodů neměl o pozice přisedícího na dvorském soudu nikdo zájem. Členství nemělo ani žádný hmotný efekt, šlo pouze o záležitost prestižní. Povinně musel ve dvorském soudu zasedat královský prokurátor, kterým byl v letech 1498–1509 Albrecht Rendl z Oušavy. Ke dvorskému soudu nejlépe MARTINOVSKÝ, Ivan: *Soud dvorský za krále Vladislava II.*, in: *Historia docet: Sborník k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.*, str. 277–281. Kratší vsuvka ke dvorskému soudu viz KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, str. 195–196. K soudnictví také okrajově BŮŽEK, Václav: *Nižší šlechta v systému předbělohorských Čech*, str. 89–90.

⁴¹ Rozdělení sfér vlivu mezi oba vyšší stavy je pak patrné i během 90. let, kdy došlo například k ustavení principu, že žádný šlechtic nesmí držet dva úřady. Srov. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 133–134. Každý jedinec poté měl několik běžných možností uplatnění v rámci praxe svého stavu, k tomu viz BŮŽEK, Václav: *Rytíři renesančních Čech*, str. 7–12.

⁴² Hospodářské zájmy byly běžnou příčinou sporů mezi stavy. Viz PÁNEK, Jaroslav: *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století*, in: *Folia historica Bohemica* 4, 1982, str. 180n.

⁴³ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě V*, str. 210. Tomek popisuje počátek sporu o pivo velmi podrobně, vidí jej již v roce 1481. Viz TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 136. Jako další fázi snahy o posílení pozice panského stavu vidí spor o městská práva i ČORNEJ, Petr: *Království dvojího lidu: České dějiny let 1436–1526 v soudobé korespondenci*, str. 31.

⁴⁴ Jde také o otázky pořádkové a bezpečnostní. Zemský sněm se v té době začíná připravovat na sepsání zemského zákoníku a podřizuje tomu veškerou svou činnost. K tomu např. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 107.

⁴⁵ Zemský sněm, klíčový politický orgán pohusitské doby, se v Čechách skládal ze tří kurií – panské, rytířské a městské. Měl své specifické znaky. Prvním z nich bylo svolání panovníkem, dále obeslání všech účastníků s řádným předstihem a zahajovací ceremoniál. Všechna usnesení sněmu byla zapisována do zemských desk. Ke sněmům podrobněji viz PELANT, Jan: *České zemské sněmy v letech 1471–1500*, in: *Sborník archivních prací* 31, 1981, str. 340–344.

⁴⁶ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě V*, str. 184–207. Není bez zajímavosti, že Palacký na tomto místě přirovnává Vladislava ke králi Václavovi II., neboť i on musel spravovat dvě království. Zcela opomíjí kodifikační snahy Václava II., což by i přes fakt, že Vladislavské zřízení iniciuje šlechta, byl rys jistě podobnější než to, že oba vládli dvěma královstvím. Palacký správně poukazuje na otázku rozdělení korunních zemí mezi Vladislava a Matyáše, která byla hlavní příčinou snah Vladislava II. o zvolení v Uhrách.

počátku 16. století v důsledku vydání Vladislavského zřízení zemského došlo k velkému posílení panského stavu,⁴⁷ který si dokonce postupem času dovolil ignorovat listy vydávané v Budíně.⁴⁸ Země již nebyla tak silně spojena s králem a jejím reprezentantem se stala vyšší šlechta. To přineslo další oslabení královské moci. Nejvýznamnější mocenskou skupinou té doby byla šlechtická klika Zdeňka Lva z Rožmitálu, která se plně prosazuje v první dekádě 16. století. Patřili do ní zvláště Petr z Rožmberka, Ladislav ze Šternbeka, moravský šlechtic Jan z Lomnice, Burian Trčka z Lípy a většinu své aktivní kariéry i Albrecht Rendl.

Vydání Vladislavského zřízení zemského poté vyvolalo bouři, která dlouho ovlivňovala dění v Čechách. Královská města předpokládala, že kurz nastavený na zemských sněmech v 90. letech, kdy docházelo k revizi řady snesení, bude zakončen dohodou všech tří stavů. Tak se však nestalo a spojenectví vyšší a nižší šlechty přetrvávalo.⁴⁹ Nelze ale předpokládat, že by obě strany stavovského sporu byly hermeticky uzavřeny na pány a rytíře⁵⁰ na jedné straně a královská města na straně druhé. Skupiny byly prostupné, málo reflektovány jsou zvláště spory mezi městy.⁵¹ Tento stav trvá téměř celá dvě desetiletí a uzavírá jej až v roce 1517 Svatováclavská smlouva.⁵²

⁴⁷ Oslabení pozice krále pány je královskými městy reflektována až po budínském zvolení. Města chápala přítomnost krále jako garanci svých práv, což se mění poté, co se král usídlil ve vzdáleném Budíně. Viz PEŠEK, Jiří – ZILYNSKYJ, Bohdan: *Městský stav v boji se šlechtou na počátku 16. století*, in: *Folia historica Bohemica VI*, 1984, str. 138.

⁴⁸ MACEK, Josef: *Jagellonský věk I*, str. 258.

⁴⁹ Dochází i k „uzavření“ obou stavů, což znamená, že bylo přesně definováno, za jakých podmínek se může jedinec stát pánem nebo rytířem. Fakticky se jednalo o písemné potvrzení starších zvyklostí. Viz PÁNEK, Jaroslav: *Proměny stavovství*, str. 187–189.

⁵⁰ Rytířský stav, jak již bylo řečeno, byl poměrně pestrá sociální skupinou. Existují doklady, že nejbohatší rytíři bývali označeni i jako „pánové“, což nás může při výzkumu šlechty zmást. K tomu viz BŮŽEK, Václav: *Věk urozených*, str. 48.

⁵¹ K tomu více NOVOTNÝ, Robert: *Spory o přednost ve středověku a na počátku raného novověku*, in: Martin NODL – Martin WIHODA (edd.): *Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku*, str. 190.

⁵² Palacký hovoří o Svatováclavské smlouvě poměrně podrobně. Chápe ji jako projekt Viléma z Pernštejna, který měl zažehnat léta trvající spory mezi stavy. Srov. PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 480–485. Macek naproti tomu soudí (viz MACEK, Josef: *Jagellonský věk III*, str. 360), že pokud by nedošlo k tragické smrti knížete Bartoloměje, mohl být kompromis uzavřen již o pár let dříve. Jelikož Bartoloměj poměrně úzce spolupracoval právě s Vilémem z Pernštejna, nabízí se otázka, zda pan Vilém neuvažoval o konkrétních rysech kompromisu již před rokem 1515. Ke Svatováclavské smlouvě podrobně také KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, str. 78–84.

3. Rod Rendlů z Oušavy v 15. století

Albrecht Rendl z Oušavy, významná osobnost přelomu 15. a 16. století pocházel z málo významného vladyckého rodu z jihozápadních Čech, konkrétně z Tachovska. Zprávy o rodu se objevují útržkovitě a první ucelenější pokus o alespoň rámcové představení a shrnutí dosavadních poznatků nabízí až tato diplomová práce.

Rendlové z Oušavy, dle Jiřího Juroka 14. nejvýznamnější rod v Čechách jagellonské doby,⁵³ se psal dle tvrze Úšavy, Oušavy či archaičtěji Aušavy nedaleko Tachova. Jejich stopy jsou dohledatelné do počátku 15. století, avšak zprávy jsou poměrně chudé, špatně dohledatelné a leckdy je dělí značná časová propast.

Obecně se dá říct, že jasná shoda panuje v otázce první zmínky o rodovém příslušníkovi. Byl jím Martin Rendl, kterému roku 1417 král Václava IV. potvrdil držbu vesnice Úšava a zbavil jej manských povinností vůči Tachovu.⁵⁴ Tato zmínka je však mladší, neboť jí měl dokládat až jeho syn Martin u register komorního soudu.⁵⁵ Z té navíc vyplývá, že král Václav neodpustil Martinu Rendlovi manství zadarmo, jednalo se o důsledek faktu, že král, můžeme-li věřit svědectví jeho syna z roku 1454, dlužil Martinu Rendlovi staršímu 200 kop grošů českých. Ze zprávy také vyplývá, že již v té době drželi Rendlové druhé „rodové sídlo,“ nedalekou Tisovou. Nerad bych tuto zmínku zásadním způsobem přeceňoval, leč by nám mohla sloužit jako jeden z dokladů, že se král spoléhal více na nižší šlechtu než na panstvo. Martinu Rendlovi kontakt ke králi jistě zprostředkoval některý z jeho tzv. „milců.“ Situaci komplikuje fakt, že nevíme, kdy si král od Martina půjčku vzal.

Úšava byla vzdálena 7 km od Tachova. Tvrz sloužila jako sídlo jednoho z tachovských manů.⁵⁶ První zmínka o Úšavě je však starší než z roku 1417. Nejstarrší

⁵³ JUROK, Jiří: *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku: majetková a sociální struktura, politická moc a kulturní reprezentace šlechty a feudality v českém státě ve 13. – první polovině 17. století*, Nový Jičín 2000, str. 108n. K Jurokovým úvahám na toto téma viz závěr této práce.

⁵⁴ V takto obecné rovině viz SEDLÁČEK August: *Místopisný slovník historický*, Praha 1908, str. 931.

⁵⁵ Srov. DUNDER, Josef Antonín: *Království české statisticky – polohopisně popsané, I. díl – kraj Plzeňský*, Praha 1845, str. 189; PALACKÝ, František: *Archiv český II*, str. 455. K působnosti komorního soudu DRAGON, Michal – MAŤA, Petr: *Komorní soud za Vladislava Jagellonského (1471-1488)*, in: SAP 47, 1997, str. 255–281; KREUZ, Petr: *Postavení a působnost komorního soudu*, Praha 2000, str. 80n.

⁵⁶ Srov. KÖFERL, Joseph: *Der politische Bezirk Tachau*, Tachov 1890, str. 343–345; DUNDER, Josef Antonín: *Království české statisticky – polohopisně popsané, I. díl – kraj Plzeňský*, Praha 1845, str. 189; ORTH, Jan – SLÁDEK, František: *Topograficko-statistický slovník Čech*, Praha 1870, str. 878; PROFOUS, Antonín – SVOBODA, J.: *Místní jména*

zmínka o vesnici a tvrzi se váže k roku 1353, tehdy ale ještě mimo majetkový rámec Rendlů z Oušavy.⁵⁷ Dle Augusta Sedláčka měla být vesnice prodána rodem Rendlů roku 1427. Nikde však nemáme doklad o tom, kde Sedláček tuto jistotu vzal. Přikláněl bych se tedy k obecnější formulaci, že Úšava byla prodána během první poloviny 15. století z nám neznámých důvodů.⁵⁸ Jak již bylo řečeno, většina prací věnujících se Úšavě a počátku rodu Rendlů jsou staré topografické práce většinou lokálních historiků českého i německého původu, jejichž obsah je poměrně chudý. Úšava, německy Uschau, Aschow, Purschau či Usschowe, nám nejlépe představují Zdeněk Procházka a Jiří Úlovec ve svých Hradech, zámcích a tvrzích okresu Tachov. Zde se na základě podrobnějšího výzkumu lokálních pramenů dozvídáme, že manství se Úšava stala až ve druhé polovině 14. století, pár desetiletí po převedení vesnice na královskou komoru. Neznají však Martina Rendla v souvislosti s Úšavou, připomínají pouze uvedení faráře ke kostelu v Tisové Martinem r. 1417 a ve Skytalech r. 1422. Poté s bratrem Hanušem uvádí faráře ke kostelu v Pořejově, tudíž mimo rámec Úšavy.⁵⁹

V textu již bylo zmíněno pár členů rodu Rendlů. Co vlastně ale víme o Rendlech z Úšavy? Kromě držby Úšavy a Tisové známe i jejich erb. Jedná se o kosmo položenou stříbrnou pilu na červeném podkladu, někdy označovanou jako kosmý pruh s pilovitým okrajem.⁶⁰ Přikryvadla jsou červeno – stříbrná, klenotem dva rohy, opět červený (levý) a stříbrný (pravý). Pila má obvykle tři zuby, kolísá ozubení z jedné či obou stran.⁶¹

Již několikrát jsem se v textu dotkl tvrze ve vsi Tisová. Tisovou získal Martin Rendl z Oušavy někdy ve druhém desetiletí 15. století,⁶² rod se zde pak vyskytuje do

v *Čechách IV*, Praha 1957, str. 455; SCHALLER, Josef: *Topographie des Königreichs Böhmen IX., Pilsner Kreis*, str. 171–172, Praha a Vídeň 1788; SOMMER, J. G.: *Das Königreich Böhmen VI., Pilsner Kreis*, str. 204–205, Praha 1838; WATTERICH, F. C.: *Handwörterbuch der Landeskunde des Königreichs Böhmen*, str. 1166, Praha 1845.

⁵⁷ V této nejstarší zmínce figuruje jako majitel Oldřich Dresvic, viz RŮŽIČKA, David: *Úšavská tvrz byla kolébkou rytířského rodu Rendlů*, in: Tachovská Jiskra 18, 2008, str. 51.

⁵⁸ K tomu SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého IV: Tábořsko*, Praha 1995, str. 374.

⁵⁹ PROCHÁZKA, Zdeněk – ÚLOVEC, Jiří: *Hrady, zámky a tvrze okresu Tachov III*, Plzeň 1991, str. 246–247. Dějiny tvrze a vesnice poté dovádí až do 17. století.

⁶⁰ HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty*, Praha 1994, str. 459; MYSLIVEČEK, Milan: *Erbovník*, Praha 1993, str. 98, obrázek erbu na str. 47; SEDLÁČEK, August: *Českomoravská heraldika*, Praha 1925, str. 205. Archaický popis viz Riegrův slovník naučný, svz. 7, str. 320.

⁶¹ PELANT, Jan: *Erby české, moravské a slezské šlechty: vývoj erbů a stručné dějiny 610 rodů*, Praha 2013, str. 369. Pelantův rozbor je dosud nejpreciznější z heraldického hlediska, proto se striktně držím jeho linie popisu.

⁶² Sedláček klade jako rok zisku Tisové r. 1416, Zdeněk Procházka a Jiří Úlovec pracují s rokem 1412. Ani v jednom z případů však neodkazují na nic, co by daný rok jasně prokázalo. V zásadě

roku 1483. Tisová patřila stejně jako Úšava mezi tvrže s manskou povinností městu Tachov. Dle Augusta Sedláčka měla být sídlem rodu poté, co byla Úšava prodána, tj. r. 1427. Proč k tomuto kroku došlo, nevíme.⁶³ Neznáme ani důvody Sedláčkova určení data prodání. Tím však naše znalosti o Tisové téměř končí. O držbě tvrže již ve druhém desetiletí 15. století víme díky zprávě Martina syna, taktéž Martina.⁶⁴ Problematika držby Tisové by ale nebyla kompletní bez zmínky o poměrně dobrodružné akci falckého kurfiřta Fridricha Vítězného, kterou českému čtenáři podává Jiří Jánský. Nemá smysl zabíhat do velkých podrobností z dějin Horní Falce, zaměřím se pouze na události spojené s Tisovou.

Horní Falc a přilehlé oblasti, mimo jiné západní a jihozápadní Čechy, byla ve druhé polovině 15. století útočištěm řady pochybných existencí, proti kterým se snažila zasahovat panovnická moc. Situace se na počátku 70. let začala vyvíjet pro lapky velmi nepříznivě, ti se tedy rozhodli přeskupit a vyčkat. Útočiště nenalezli nikde jinde než na českých hradech. Situace v Čechách byla pro lapkovství příznivá, země se nacházela uprostřed války mezi mladým Jagelloncem a Matyášem Korvínem, stavy stály proti sobě a řešily pouze velkou politiku. S tím přirozeně souvisel i rozkvět kriminality. Hraniční prostor Čech, Bavorska a Horní Falce se tedy stává velmi neklidným prostředím, které je vhodným podhoubím pro udržení a „rozvoj“ lapkovství. S tím se ale kurfiřt Fridrich nehodlal smířit a vytáhl na tažení proti lapkům, kteří původem pocházeli z Horní Falce. Jak byla akce ošetřena diplomaticky lze velmi těžko dohledat.

Jedním z cílů Fridricha Vítězného se stává Tisová, kterou drží bratři Rendlové. První z nich je Jan, který odrazil útok kurfiřtských vojsk a následně se snažil s kurfiřtem vyjednávat i o vydání lapků, které dosud ukrýval, což kronikáři bavorského původu chápali jako velmi podlé. Já bych to naopak vysvětlil jako reálné zhodnocení situace. K dohodě však nedošlo, a tak byla Tisová na počátku roku 1473 ohrožena znovu a tentokrát již fatálně. Tvrz byla během tažení zničena. Liší se však zprávy o způsobu dobytí. Někteří kronikáři mluví o k přímé steči, další tvrdí, že došlo ke zradě tisovské posádky. Jeden z Rendlů měl být dokonce odveden jako rukojmí, pravděpodobně jako

se však jedná o technickou drobnost, která nijak neovlivní základní teze této práce, proto volím neurčitou formulaci „Tisová byla držena od druhého desetiletí 15. století.“ Srov. SEDLÁČEK, August, *Místopisný slovník historický*, str. 887, Praha 1908; PROCHÁZKA, Zdeněk – ÚLOVEC, Jiří: *Hrady, zámky a tvrže okresu Tachov III*, str. 213, Plzeň 1991.

⁶³ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrže království českého IV*, str. 374.

⁶⁴ ORTH, Jan – SLÁDEK, František: *Topograficko-statistický slovník Čech*, Praha 1870, str. 829.

záruka dodržení klidu zbraní.⁶⁵ Bratři Jan a Václav si pak roku 1476 rozdělili zbytek majetku. Ještě předtím však tři bratři Rendlové uzavřeli spolek s drobnými rytíři z Falce a podnikli trestné výpravy západním směrem. Dlužno dodat, že třetím z bratrů by mohl být Michal Rendl z Úšavy, který byl velmi blízký lapkovskému rodu Elsenberků z Horní Falce, se kterými se prokazatelně stýkal již během roku 1471.

Lapkovský spolek měl úzké vazby na Buriana II. z Gutštejna, který držel město Tachov i s manským obvodem. Spojenectví trvalo až do doby, kdy Gutštejn přešel na stranu Vladislava II., což by možná vysvětlilo i pozdější animozity mezi Burianovými potomky a Albrechtem Rendlem. Faktem zůstává, že Rendlovi příbuzní byli loupeživými rytíři na česko-bavorské hranici a podle všeho ne zrovna úspěšní. Dokladem nám může být nepatrný majetek, který drží Albrecht Rendl na počátku svého strmého vzestupu.⁶⁶

Budeme-li dále sledovat osudy rodu Rendlů, narazíme na několik klíčových záležitostí. První problém při skládání genealogie rodu Rendlů je vůbec počet příslušníků rodu v 15. století a jejich přesné genealogické zařazení a jednotlivé vazby. Jako prvního známého Rendla můžeme označit již zmíněného Martina z počátku 15. století, ke kterému můžeme poměrně bezpečně zařadit jeho syna Martina z poloviny 15. století.⁶⁷

Dále ale narazíme na blíže neurčité postavy. Kromě prvního Martina narazíme v jeho generaci ještě na jména Jan a Vilém Rendlové, což by měli být bratři. Lze se domnívat, že i Martin by mohl být bratrem obou dvou. Vycházím tak z jejich držby Úšavy, patrně nedílné. Martin, jak známo, poté získává i Tisovou. Čtvrtým mužem v této generaci pak je Hanuš Rendl z Úšavy, který s Martinem sadil faráře ke kostelu v Pořejově.

Můžeme tak předpokládat, že se v první známé generaci Rendlů setkáváme buď s bratrskou čtveřicí, což mi vzhledem k úzké vazbě na Úšavu a pozdější jednoznačné vazbě na Tisovou přijde logičtější, či na dvě bratranecké dvojice, Martina a Hanuše na jedné straně a Jana s Vilémem na straně druhé. Časový horizont mezi

⁶⁵ JÁNSKÝ, Jiří: *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, str. 150, Domažlice 2009.

⁶⁶ Celá kauza je velmi podrobně rozebrána in: JÁNSKÝ, Jiří: *Dobrohostové z Ronšperka*, str. 172–173, 179–180, Domažlice 2013. Jánský se hodně zabývá detaily o spojencích Rendlů z Falce. Jmenuje i lapkovský rod Kaufunků, který nejednou spolupracoval i s Albrechtem.

⁶⁷ Srovnej např. DUNDER, Josef Antonín: *Králowství české statisticky – polohopisně popsané, I. díl – kraj Plzeňský*, Praha 1845, str. 189.

jednotlivými akty z počátku 15. století je velmi úzký, lze tedy předpokládat, že se nejpravděpodobněji jednalo o příslušníky jedné generace.⁶⁸

Další známou osobností je Martinův stejnojmenný syn. Zda se jednalo o jediného příslušníka rodu ve své generaci, nevíme. Martin, jak již bylo uvedeno, ukazuje úředníkům desk zemských v roce 1454 privilegium, kterým dokládá nejen propuštění z manské služby na Tisové, ale i fakt, že král Václav IV. dlužil jeho otci Martinovi 200 kop grošů českých.⁶⁹ To nám dokládá nejen tvrzení regionálních historiků, že Rendlové Úšavu v té době již nedrželi, neboť by o ni nejspíše projevíli obdobný zájem, a soustředili se plně na rozvoj Tisové. Zároveň nám tato zmínka může doložit, že Martin starší Rendl z Oušavy měl kontakty až na královský dvůr.

Další složení rodu je ještě nejasnější. August Sedláček v Ottově slovníku naučném píše o smrti jistého Jana Rendla r. 1451. Ten měl mít údajně dva syny – Viléma a Albrechta. S Janem Rendlem se setkáváme prokazatelně při obléhání Tisové na počátku 70. let 15. století. Stejně tak Jan Rendl vystupuje i v kooperaci s bratrem Vilémem, kteří byli nejspíše bratry Martina staršího Rendla z Oušavy. Je možné, že Sedláček někde našel zprávu o úmrtí tohoto ve 20. letech ještě mladého příslušníka svého rodu.⁷⁰

Je tedy pravděpodobné, že Martin starší Rendl z Oušavy měl syna Martina a jeho bratr Jan syny Viléma a Albrechta. Albrecht je pak mylně zaměňován s hlavní postavou této diplomové práce. Netroufám si existenci jiného Albrechta narozeného někdy před polovinu 15. století vyloučit, v té době se jednalo o poměrně oblíbené jméno a mohl by být inspirací pro pojmenování našeho Albrechta.

Zaměříme se nyní na Viléma. Ten je prvním z Rendlů, o kterém se nám dochovalo více zpráv. Prokazatelně byl hejtmanem rožmberských vojsk ve válce Jiřího z Poděbrad s králem Matyášem. Jmenován byl v červenci 1467,⁷¹ svolával preventivně hotovost během tažení knížete Viktorina do Rakous. Často se o něm mluví

⁶⁸ 1415 – 1418 je zmiňována držba Úšavy Janem a Vilémem. K tomu PROCHÁZKA, Zdeněk – ÚLOVEC, Jiří: *Hrady, zámky a tvrze okresu Tachov III*, Plzeň 1991, str. 246.

⁶⁹ Archiv český II, str. 455.

⁷⁰ Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, XXI. díl, Praha 1904, reprint 1999. Je možné, že Sedláček narazil na tuto informaci při studiu listiny později vydané v Archivu českém XXXVII, kde je roku 1454 zesnulý Jan Rendl zmiňován. Viz Archiv český XXXVII, str. 951.

⁷¹ ŠIMŮNEK, Robert: *Správní systém šlechtického dominia*, Praha 2005, str. 173, 276, 279.

v korespondenci Rožmberků s jejich přáteli či služebníky.⁷² Prokazatelně zemřel na Hluboké na jaře 1469.⁷³

Vilém Rendl, nazývaný také „Rel“ byl i svědkem zápisu majetku Machny z Kovářova ze dne 23. října 1455. Objevuje se zde po boku Jana mladšího z Vartemberka, Děťficha z Janovic a Hynka z Jablonné. Tento list pak je připomínám i r. 1473, tedy delší dobu po Vilémově smrti, kdy se Jindřich z Rožmberka vzdal svých práv na Zvíkovské a Milévské zboží.⁷⁴

Trochu odvážná myšlenka je poté spojení Viléma s osobou nazývanou „Rendl“, která se objevuje v dopise Jindřicha ze Stráže, Jindřicha z Michalovic a Viléma z Rýzemberka. Rendl svědčil ve sporu Jana z Rožmberka s jakýmsi Rúsem, přičemž měl být povolán jako Rúsovův svědek. Vzhledem k faktu, že se jedná o 60. léta, lokaci v jižních Čechách a osobnost Jana z Rožmberka, který možná i při této příležitosti mohl jevit o Rendlovy služby zájem, bych předpokládal, že zmíněným Rendlem je právě Vilém.⁷⁵

Zajímavější pro naše úvahy ale je, zda byl Vilém otcem Albrechta Rendla. Tuto možnost nelze vyloučit, neboť neznáme přesné datum Albrechtova narození. Kandidátů na otcovství je ale více. Jsou to již zmiňovaní lapkové z doby při obléhání Tisové Michal, Jan a Václav, všechno dle Jiřího Jánského bratří. Nic nenasvědčuje tomu, že by byly tyto informace mylné, Jiří Jánský s prameny pracoval velmi efektivně a zodpovědně. Vzhledem k předcházející smrti Viléma Rendla z Oušavy můžeme předpokládat, že by se mohlo jednat o jeho syny, otcovou smrtí a nepřízní doby přivedené k lapkovství. K určení, zda by někdo z těchto příslušníků rodu mohl být Albrechtovým otcem, nám mohou napovědět dvě nepřímé indicie – jednak možnost, že se Albrecht narodil až v první polovině 70. let, jednak fakt, že byl opakovaně vysmíván jako dědic mlýna u Vodňan, což by mohlo být důsledkem útoku kurfiřta Fridricha Vítězného a zničení rodové základny v Tisové.

Vzhledem k faktu, že Albrecht Rendl měl syny Jana, Albrechta, Viléma a Mikuláše, bychom mohli dojít k závěru, že Albrechtovým otcem byl obránce Tisové z první poloviny 70. let Jan. Dědění jmen po otcích a dědech bylo ve středověku velmi obvyklého a vyskytovalo se častěji než pojmenování po strýci.

⁷² Archiv český VII, str. 294–5, 313, 356, 370.

⁷³ Zpráva o jeho smrti dorazila Janovi z Rožmberka 18. května 1469. Viz Archiv český VII, str. 379.

⁷⁴ Archiv český XV, str. 303, 314.

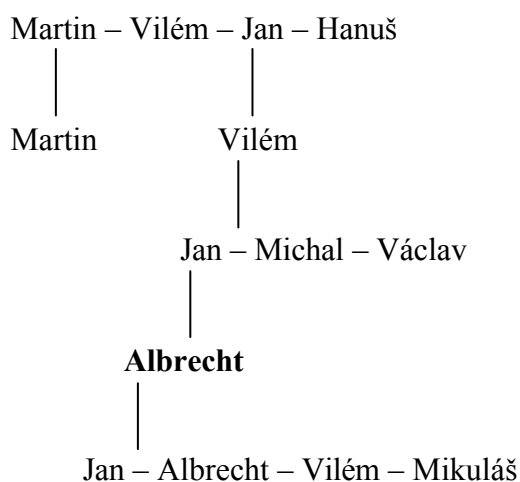
⁷⁵ Celý spor viz Archiv český XIV, str. 131n.

Předpokládám, že Sedláček mylně odhadl dobu narození Albrechta Rendla z Oušavy. Nesouhlasím s tím, že Jan Rendl, zesnulý roku 1451, měl syny Viléma a Albrechta, kterého Sedláček zaměnil s Albrechtem Rendlem – prokurátorem. Jako nosnější se mi jeví linie praděd: Jan - děd: Vilém – otec a strýcové: Jan, Michal, Václav – Albrecht Rendl z Oušavy, přičemž Albrecht by byl nejspíše synem Jana, čemuž by nasvědčovala absence jména Albrecht při dobývání Tisové. Nezletilé dítě by jistě nebylo nutné zmiňovat. Jeho synové by pak byli pojmenováni – Jan po Albrechtovu otci, Albrecht po něm samém, Vilém po Albrechtovu dědečkovi a Mikuláš jako módní trend.

Jistě stojí za povšimnutí oblíbenost některých jmen v rodě. Do první poloviny 15. století se setkáváme se jménem Martin, které později mizí, nejspíše z důvodu, že vymřela jeho rodová linie, neboť není důvod vyvracet Sedláčkovu spekulaci, že Vilém byl synem Jana Rendla zemřelého v roce 1451. Od něj se poté objevuje velmi často jméno Jan (on sám, Vilémův syn, Albrechtův syn). Jméno Albrecht je ojedinělé, avšak poměrně často narážíme na Viléma (první známá generace, Albrechtův dědeček, Albrechtův syn). Takovýto trend není nic neobvyklého, podobné oblíbě se těšila jména Petr u Rožmberků, Zdeněk či Jaroslav u Šternberků či Půta u Rýzmbeků.

Závěrem nelze než říci, že se potýkáme jednak s obrovským nedostatkem pramenů, kdy se nám častěji vynoří Vilém a jeho pravděpodobný potomek prokurátor Albrecht, jednak se zmatečnou prací předchozí generace historiků, z nichž kvalitní práci s prameny předvedl pouze Jiří Jánský. Nicméně vyjdeme-li z dobové mentality šlechty, trendů při pojmenovávání dětí vyššími stavy i prostého chronologického seřazení zmínek o jednotlivých Rendlech, je možné, že se výše nastíněná hypotéza blíží reálnému stavu.

Rodové schéma Rendlů (tučně zvýrazněn Albrecht Rendl – prokurátor):

4. Albrecht Rendl z Oušavy ve víru nejvyšší politiky

V předchozích třech kapitolách jsme si nastínili dobový politický kontext i předpoklady vzestupu Albrechta Rendla. V této kapitole se budeme chronologicky zabývat Rendlovým přímým působením v politice.

4.1 Počátky veřejné činnosti a účast na redakci zemského zřízení (1493 – 1502)

Při periodizaci této kapitoly přihlížím k mezníkům Rendlova kurikula. Z obecného pohledu by byl rozhodující rok 1490, kdy odjel král Vladislav do Budína. O Rendlovi slyšíme prvně až v roce 1493.

Vůbec první zprávou o Albrechtu Rendlovi je drobná zmínka v korespondenci Zdeňka Lva z Rožmitálu, toho času ještě málo významné osobnosti, která měla na svůj vzestup ještě pár let počkat. Jde o dopis Bohuslavovi ze Švamberka, kde píše: „*I pane švagře milý, dá-li Buoh, ten úterý po sv. Šimoniši a Judě pošlu já měřčie s Rendlem na ta místa.*“⁷⁶ Tato drobná zmínka nám dokládá jednu zcela klíčovou záležitost. Albrecht Rendl byl od počátku své kariéry navázán na osobnost Zdeňka Lva s Rožmitálu, se kterým udržoval po celou dobu velmi úzké vazby, jak si brzy ukážeme. Pravděpodobně fungoval v rámci správy rožmitálských majetků.⁷⁷ Dle mého názoru nelze vyloučit, že Rendlův vzestup je přímo úměrný vzestupu Rožmitála, nepočítáme-li Albrechtovo purkrabství pražského hradu. Simona Kotlářová jej chápe jako typický případ služebníka, který svým významem hodně přesáhl hranice dominia svého pána.⁷⁸

Rendl je během 90. let na Rožmitála navázán velmi úzce. V registrech komorního soudu se dočítáme, že dne 15. dubna 1494 podává Jiří Pardubský bližší neurčený půhon právě na Rožmitála a Rendla.⁷⁹ Vazby obou mužů přetrvávají i dále, neboť Rendl svědčí v úspěšném sporu Zdeňka Lva z Rožmitálu z 18. listopadu 1501. Rožmitál zde usvědčuje svou sestru Johanku z nedodržení smlouvy, pravděpodobně související s jejím věnem. Zda byl spor úspěšný díky Rožmitálově pravdě či postavení pak už z pramenů vyčíst nemůžeme.⁸⁰

⁷⁶ Archiv český XV, str. 66.

⁷⁷ ŠIMŮNEK, Robert: *Správní systém šlechtického dominia*, str. 475, Praha 2005.

⁷⁸ KOTLÁŘOVÁ, Simona: *Páni z Rožmitálu*, str. 64, České Budějovice 2008.

⁷⁹ Archiv český X, str. 464.

⁸⁰ Archiv český XII, str. 475. Dále KOTLÁŘOVÁ, Simona: *Páni z Rožmitálu*, str. 64.

Zmíněný úřad purkrabí pražského hradu je prvním vysokým úřadem, který Albrecht Rendl z Oušavy zastával.⁸¹ S držbou úřadu souvisely kromě samotné ochrany a správy Hradu také soudní povinnosti. Purkrabí pražského hradu předsedal tzv. meznímu soudu (= soud purkrabství pražského hradu), který řešil především spory o hranice pozemků. Stálými přísedícími soudu byli dva rytíři a dvanáct šlechticů z lokality, kde byl spor veden. S tím nutně souvisela potřeba hodně cestovat, což by částečně vysvětlilo Rendlův nezáměr o zřízení reprezentativnějšího sídla, neboť všechny úřady, které vykonával, s sebou tuto povinnost přinášely. Kromě mezního soudu zasedal purkrabí pražského hradu také v menším zemském soudu. Ten řešil spory majetkové povahy do výše 10 kop grošů českých. Svým významem nedosahoval většího zemského soudu, proto zde byli přísedící voleni z méně stavovsky významných rodů či držitelé méně významných úřadů.⁸²

Rendlův pomalý vzestup probíhal na pozadí velkých změn, které se v devadesátých letech chystaly. V souvislosti se snahou šlechty zpřesnit zemské právo a jeho pojetí vrcholící vydáním zemského zřízení, se zemské sněmy začínají velmi podrobně zabývat zdánlivými drobnostmi typu trvalého posílení a udržení bezpečnosti či otázkou zběhlých poddaných. V rámci toho se šlechta snaží posílit i aktivitu krajských sněmů.⁸³ To se však daří až v první dekádě 16. století.⁸⁴ Palacký dokonce toto snažení přirovnává ke snaze dostat krále do podobné role, jako měl císař v Říši ke knížatům.⁸⁵ V této době se také dostáváme do situace, kdy už nehrají roli konfesní příslušnost ani loajalita k cizí mocnosti, nýbrž pouze vlastní zájmy všech stavů uvnitř zemské obce.⁸⁶ Nehrozí už ani přímý střet mezi pány a rytíři,⁸⁷ neboť zásadní

⁸¹ Úřad držel v l. 1494 – 1496, viz TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy IX*, str. 256; SCHULZ, Václav: *Purkrabí hradu pražského v letech 1438 – 1711*, str. 3, 14–15, Praha 1903; PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 230.

⁸² MALÝ, Karel – SIVÁK, Florian: *Dějiny státu a práva v Československu do r. 1918*, Praha 1988, str. 130–131.

⁸³ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 107.

⁸⁴ PELANT, Jan: *České zemské sněmy v letech 1471 – 1500*, str. 368; KROFTA, Kamil: *Stará ústava česká a uherská*, str. 21, Praha 1931.

⁸⁵ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 220.

⁸⁶ PELANT, Jan: *České zemské sněmy v letech 1471 – 1500*, str. 360.

⁸⁷ V textu pro snazší pochopení hodlám označovat nižší šlechtice jako rytíře. K problematice definování jednotlivých příslušníků nižší šlechty viz MACEK, Josef: *Česká středověká šlechta*, Praha 1996, str. 50–77; BŮŽEK, Václav: *Rytíři renesančních Čech*, str. 9–12, TÝŽ: *Věk urozených*, str. 48; BRANDL, Vincenc: *Stav panský a rytířský*, Časopis Matice moravské 1869, str. 169–180. Brandl se ale odvolává mimo jiné i na Rukopis královedvorský a Rukopis zelenohorský, tudíž s jeho interpretací je potřeba zacházet velmi opatrně.

požadavky nižší šlechty byly panstvem akceptovány ve snaze získat je na svou stranu proti královským městům.⁸⁸

Celá snaha šlechty o kodifikaci zemského práva a zpřesnění jeho výkladu poté vrcholí roku 1497.⁸⁹ Na sněmu o suché dny letniční (17. května) 1497 se objevuje konkrétní požadavek na kodifikaci zemského práva.⁹⁰ Snaha zesiluje proto, že se sněmu v roce 1497 účastní i Vladislav II., který právě navštívil Čechy.⁹¹ A právě tato souhra okolností dostala Albrechta Rendla do trvalého historického povědomí.

Rendl však mezitím řešil zcela jiné záležitosti. Dne 7. dubna 1497 u komorního soudu vzal Jan Brůna z Nezpečova „hojemství“ (= lhůta pro odpověď) proti Albrechtu Rendlovi. Bohužel nemáme zprávy o tom, čeho se celý spor týkal a jak byl vyřešen.⁹² Téhož roku svědčí také ve dvou kauzách rytíře Votíka Kamýckého z Tropčic. První kauza, kde s Votíkem figurovali jako svědci, se týká nedodržení blíže neurčené smlouvy. Jednalo se pravděpodobně o starší záležitosti, neboť dokonce i hejtman Českého království Petr z Rožmberka naléhal na rychlý smír mezi oběma stranami. Ve druhé kauze jde o svědectví ve smlouvě o ručení za věno. Ani jedna záležitost se však neukazuje jako klíčová pro další Rendlovy politické záležitosti.⁹³

Rendl také postupuje Petrovi z Pohnání a na Protivíně dlužní úpis Jindřicha ze Dvorů za 40 kop grošů míšeňských. Jak k němu ale přišel, nevíme.⁹⁴ Celkově můžeme označit rok 1497 za rok Rendlovy soudní aktivity, neboť byl také pohnán Pražanem Janem Hlavsou, nevíme však proč.⁹⁵

Než se dostaneme k otázce vzniku Vladislavského zřízení jako takového, považují za vhodné seznámit se s povinnostmi úřadu královského prokurátora, který Rendl získává za neznámých okolností v roce 1498. Tento úřad se totiž objevuje

⁸⁸ PÁNEK, Jaroslav: *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a první polovině 16. století*, str. 188–189; MARKOV, Josef: *Spor pánů a rytířů o sezení v lavicích*, Sborník prací z dějin práva československého I, Praha 1930, str. 98–103; KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, str. 34–36.

⁸⁹ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 230

⁹⁰ MARTINOVSKÝ, Ivan: *Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení zemského*, str. 118, TÝŽ, *Vznik a počátky Vladislavského zřízení zemského*, in: Karel MALÝ – Jaroslav PÁNEK: *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500 – 1619)*, str. Praha 2001, 87–88.

⁹¹ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 125–126.

⁹² Archiv český X, str. 469.

⁹³ Obě kauzy viz Archiv český X, str. 498.

⁹⁴ BENEŠ, František – BERÁNEK, Karel: *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526*, sv. I, díl II/II, str. 1015, Praha 1975.

⁹⁵ Pozůstatky desk zemských roku 1541 pohořelých, svazek I, ed. Josef Emler, Praha 1870, str. 184.

v souvislosti s Rendlem velmi dlouho dobu, reflektují ho všechny historické práce, avšak málokdo pokládal za potřebné sdělit, v čem spočívala důležitost úřadu.

Počátky úřadu královského prokurátora můžeme pozorovat již za vlády Zikmunda Lucemburského, avšak prokurátorem jako takovým byl až Jan starší z Rabštejna za vlády Jiřího z Poděbrad.⁹⁶ Albrecht Rendl, královský prokurátor v letech 1498 – 1509, tedy nastupuje v době, kdy je úřad již plně konsolidován a má jasněji vymezené pravomoci, mezi které patřilo především zastupování krále a komory před soudem, což je záležitost, kam spadá také otázka odúmrti.⁹⁷ Dále zastupuje krále v otázce sporů, příjmů, upomínání povinností, stává se častým relátorem k zemským deskám a zastupuje krále i v diplomacii.⁹⁸ Z titulu královského prokurátora řeší Albrecht také kauzu, kdy zastupuje loketské měšťany v jejich sporu se Šliky.⁹⁹

Rendl byl také první, kdo získává za vykonávání tohoto úřadu mzdu,¹⁰⁰ což je vykládáno jako důsledek toho, že se král vzdal práva odúmrti.¹⁰¹ Dle pasáže v královském listě, který Rendlovi plat přiznával, je možné soudit, že plat mohl být myšlen pouze pro Albrechta osobně, nikoliv pro jeho nástupce. Na tuto hypotézu jsem při studiu dosud nenarazil. Vycházím z pasáže „*aby se jemu každý rok za službu, dokudž v tom úřadě bude.*“ Taková formulace se mi stylisticky jeví poněkud krkolomná na to, aby zakládala obecnější precedens, proto soudím, že se alespoň v roce 1500 jednalo pouze o pokrytí momentálního stavu, pravděpodobně v důsledku výpadku příjmů z odúmrtí.¹⁰²

V otázce královských příjmů se Rendl jako prokurátor v této době angažoval během roku 1500, neboť byl králem Vladislavem vyslán k dohledu nad výběrem daně,

⁹⁶ DRÍMAL, Jaroslav: *Královský prokurátor a jeho úřad do roku 1745*, in: SAP 19/2, 1969, str. 350 – 353.

⁹⁷ MACEK, Josef: *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského 1471 – 1500*, SAP 2, 1952, str. 53.

⁹⁸ Jako relátora můžeme najít i Rendla, leckdy vedle velmi významných osobností své doby, jmenovitě Jaroslava ze Šelmberka (nejvyšší kancléř), Zdeňka Lva z Rožmitálu či Viléma z Pernštejna. Pokud se jednalo o zápis některé významné události, vrátím se k němu v příslušné pasáži práce dle chronologického přehledu. Relátorské povinnosti Rendla viz např. Archiv český V, str. 24; Archiv český VI, str. 384; Archiv český XIII, str. 37; Pozůstatky desk zemských roku 1541 pohořelých, svazek II, ed. Josef Emler, Praha 1872, str. 525.

⁹⁹ Spor byl jednou z větších kauz počátku 16. století. PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 250.

¹⁰⁰ Jednalo se o 120 kop grošů českých, 6 džberů kaprů a 2 půlvozy vína. Setkáváme se zde tedy s kombinací financí a naturálií. DEMEL, Jaroslav: *Dějiny fiskálního úřadu v zemích českých*, Praha 1904, str. 33, DRÍMAL, Jaroslav: *Královský prokurátor*, str. 355; Archiv český VI, str. 586.

¹⁰¹ DRÍMAL, Jaroslav: *Královský prokurátor*, str. 355.

¹⁰² Archiv český XVIII, str. 235.

aby „on jednoho každého takového svévolného, ktožby dáti nechtěl, podle znění desk a na to pokut dskami položených toto na místě našem dobýval právem.“¹⁰³ Z této krátké pasáže můžeme poměrně přesně vydefinovat význam úřadu pro královskou komoru – prokurátor se těšil velké důvěře svého panovníka, což by nám osvětlilo i vliv, kterým Rendl na Vladislava působil. Prokurátor měl za povinnost dohlédnout na přesné odvedení částky či pokuty. Zdůrazněn je také právní aspekt celé záležitosti a přímé zastoupení královské autority.

Druhou stranou této mince důvěry, která panovala mezi králem a prokurátorem, pak bylo i ručení za královské pohledávky. Rendl je jmenovitě uváděn jako jeden z ručitelů dluhu 8770 kop grošů českých krále Vladislava u pánů z Weitmile, který byl zapsán 6. listopadu 1499. Ačkoliv byl dluh pojištěn i zástavou, nelze vnímat zmínku o Rendlovi jako formalitu.¹⁰⁴ Stejně tak figuroval jako ručitel o pár měsíců dříve 27. května 1499 v závěti Anny z Dírného, které sepsání závěti povoluje sám Vladislav a Rendl se zde objevuje na jeho místě spolu s dalšími osobnostmi jako případnými rukojmími za částku 500 kop grošů českých.¹⁰⁵ Rendlova úloha je zde ale zdůrazněna před ostatními osobnostmi, což je nejspíše dáno právě zastupováním krále. Královský prokurátor se zabýval také otázkou klášterů. Je pravděpodobné, že právě držba úřadu královského prokurátora stála za jmenováním Albrechta do komise pro revizi zemských práv.¹⁰⁶

Rendl byl i členem královské rady právě z titulu královského prokurátora, což byla v rámci držby úřadu do té doby výjimka.¹⁰⁷ Jistě stojí za povšimnutí, že povinnosti královského prokurátora byly místy blízké povinnostem podkomořího, což dle Jaroslava Demela stálo za tím, že osvědčení královští prokurátoři bývali do úřadu podkomořího

¹⁰³ Archiv český VI, str. 219, DEMEL, Jaroslav: *Dějiny fiskálního úřadu*, str. 45. Demel již přímo hovoří o tom, co je v pověření napsáno jen mezi řádky. Rendl měl za úkol dohlížet na výběr berně z královských měst, která začala působit proti Vladislavskému zřízení. Jejich častou hrozbou byla hrozba neodvedení berní.

¹⁰⁴ Archiv český VI, str. 579; Archiv český XVIII, str. 165.

¹⁰⁵ Archiv český XVIII, str. 112.

¹⁰⁶ DEMEL, Jaroslav: *Dějiny fiskálního úřadu*, str. 50–72, 81–83. Seznam povinností královského prokurátora viz DŘÍMAL, Jaroslav: *Královský prokurátor*, str. 355–357.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 43. Je to dáno Rendlovým zasedáním ve dvorském soudu, které bylo později přeneseno i do Vladislavského zřízení, viz PÁNEK, Jaroslav: *Proměny stavovství*, str. 190–191.

často jmenováni.¹⁰⁸ Ve Vladislavském zřízení bylo také zakotveno právo prokurátora zasedat na dvorském soudu.¹⁰⁹

Koncepce Vladislavského zřízení ve svém základu byla jasná už koncem 80. let 15. století.¹¹⁰ Aktuální však byla po již uvedených dlouhodobějších procesech probíhajících v 90. letech.¹¹¹ Šlechta stála před problémem, že nebyl nikdo, kdo by byl schopen zákoník sepsat.¹¹² Ke konečnému zpracování pak došlo během roku 1499, kdy byla na říjnovém sněmu ustavena sedmnáctičlennou komisí v čele s nejvyššími zemskými úředníky – nejvyšším komorníkem Jindřichem z Hradce, nejvyšším sudím zemským Půtou z Rýzemberka, dvorským sudím Jiřím Berkou z Dubé a oběma karlštejnskými purkrabími Zdeňkem Lvem z Rožmitálu a Heřmanem z Vojslavic.¹¹³

Držba úřadů výše uvedenými osobnostmi opravňovala zmíněné šlechtice zasedat v různých typech soudu, přítomnost karlštejnských purkrabí byla důsledkem faktu, že zemská práva byla chráněna právě na Karlštejně. Je velmi pravděpodobné, že u Albrechta Rendla se jednalo také o zkoušku loajality a jeho schopností.¹¹⁴ Rozhodně není bez zajímavosti, že Rendl byl v uvedené komisi zmiňován mezi rytířským stavem na prvním místě, což svědčí o jeho nesporném významu, zvláště když je jmenován několikrát před Heřmanem z Vojslavic, karlštejnským purkrabím za rytířský stav.¹¹⁵

První relace zemského zřízení byla stavům představena na sněmu v Prešpurku, který probíhal v první polovině listopadu 1499. Z toho pochází známé Zůstání prešpurské,¹¹⁶ verze zřízení, která byla představena i královským městům, která však o

¹⁰⁸ Kromě Rendla uvádí jako příklad i Vilém z Vřesovic, viz DEMEL, Jaroslav: *Dějiny fiskálního úřadu*, str. 42.

¹⁰⁹ DŘÍMAL, Jaroslav: *Královský prokurátor*, str. 357; MARTINOVSKÝ, Ivan: *Soud dvorský za krále Vladislava II.*, in: *Historia docet: Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.*, str. 281–282. U dvorského soudu je ale problém v otázce jeho častého nezasedání.

¹¹⁰ MARTINOVSKÝ, Ivan: *Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení zemského*, in: *Ústecký sborník historický IV*, 1979, str. 117.

¹¹¹ K tomu velmi podrobně viz KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, str. 36–42; MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vznik a počátky Vladislavského zřízení*, str. 88.

¹¹² KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, str. 43; MARTINOVSKÝ, Ivan: *Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení*, str. 107; VANĚČEK, Václav: *Dějiny státu a práva v Československu*, str. 186, Praha 1964.

¹¹³ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 263; KALOUSEK, Josef: *České státní právo*, str. 324; MARTINOVSKÝ, Ivan: *Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení zemského*, str. 119; TÝŽ, *Vznik a počátky Vladislavského zřízení*, str. 89.

¹¹⁴ To předpokládá především DEMEL, J.: *Dějiny fiskálního úřadu*, str. 34.

¹¹⁵ Srov. *Archiv český V*, str. 495–496.

¹¹⁶ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 146–150; PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 261. Obsah a stručné hodnocení Zůstání prešpurského viz

zemský zákoník v té době jevila menší zájem, než by bylo třeba.¹¹⁷ Panuje všeobecná shoda, že Zůstání neobsahovalo kontroverzní články o třetím hlasu, které byly přidány až konečné redakce zřízení.¹¹⁸ Tu provedla tříčlenná komise ve složení Albrecht Rendl z Oušavy a bratrance Zdeněk a Petr ze Šternberka. Rendl je všeobecně považován za hlavního autora této konečné redakce, přičemž důkazem nám může být známé hanlivé označení Vladislavského zřízení „Rendlova práva.“¹¹⁹ Celou situaci nám dokresluje fakt, že na jaře roku 1500, kdy byla konečná redakce zveřejněna, se šlechta neobtěžovala seznámit s konečnou verzí krále Vladislava a jednala pouze na vlastní pěst.¹²⁰ Tento postoj šlechty chápe Ivan Martinovský jako důsledek postoje královských měst z podzimního sněmu v roce 1498, kdy města hrozila, že v případě nespolupráce v otázce zemské ústavy bude bojkotovat jak sněm, tak soudy. Šlechta poté přišla s teorií, že města jsou na sněmu zastoupena králem.¹²¹ Jaromír Čelakovský předpokládá, že tuto právní kličku vymyslel právě Albrecht Rendl. Vzhledem k faktu, o jak významného spojence šlechty v právních otázkách se jednalo, bych tuto domněnku považoval za velmi pravděpodobnou.¹²²

Zaměříme-li se na konkrétní manipulaci textem Zůstání prešpurského, které je již tradičně a zřejmě oprávněně připisováno Rendlovi, dojdeme k faktu, že inkriminovaných článků je pouze hrstka, neboť Vladislavské zřízení zemské v drtivé většině řeší problémy běžné agendy. Je nutné připomenout, že Rendlův vliv je předpokládán díky otevřenému obviňování jeho osoby současníky, což nás vede

VESELÝ, Jiří: *Příspěvky ke kritice textu právních pramenů šestnáctého století II: Zůstání prešpurské*, str. 3–7. Veselý hodně pochvalně mluví o Rendlovi jako o bystrém služebniku šlechty (Tamtéž, str. 32), zpochybňuje ale Palackého tezi, že by Zůstání bylo hlavní součástí Vladislavského zřízení, s čímž díky obdobnému charakteru pramenu nemohu souhlasit (Tamtéž, str. 28–29).

¹¹⁷ PEŠEK, Jiří – ZILYNSKYJ, Bohdan: *Městský stav v boji se šlechtou na počátku 16. století*, in: FHB 6, 1984, str. 139.

¹¹⁸ Viz např. MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vznik a počátky Vladislavského zřízení zemského*, str. 90.

¹¹⁹ Archiv český V, str. 5, 10. PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 264; KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, str. 46; MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vznik a počátky Vladislavského zřízení zemského*, str. 90, TÝŽ: *Zápas o uznání Vladislavského zřízení*, str. 133; DEMEL, Jaroslav: *Dějiny fiskálního úřadu*, str. 34; FRANCEK, Jindřich: *Svatováclavská smlouva*, Praha 2006, str. 28.

¹²⁰ MARTINOVSKÝ, Ivan: *Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení*, str. 120–121.

¹²¹ MALÝ, Karel – SIVÁK, Florian: *Dějiny státu a práva v Československu*, str. 114; MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vznik a počátky Vladislavského zřízení zemského*, str. 92.

¹²² ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Postavení vyslaných královských měst na sněmích českých*, in: *Časopis českého muzea* 1869, str. 117.

k úvahám, že oba Šternberkové byli v závěrečné komisi pouze „do počtu.“¹²³ František Palacký zcela zjevně vyzdvihuje vysokou úroveň zpracování zemského zřízení ve srovnání s ostatními dobovými právními texty.¹²⁴

Zcela otevřeně je Rendlovi přiznááno autorství článku 492.¹²⁵ Právě tento článek upírá městům třetí hlas na zemském sněmu, přičemž jeho oprávněnost přiznává pouze v záležitostech týkajících se městského svazu. Zde dochází k hrubému přeformulování článku ve srovnání se Zůstáním prešpurským, kde byl třetí hlas uznáván. To bylo chápáno jako tehdy hrdelní zločin falšování zemských desk. Kromě již uvedeného termínu „Rendlova práva“ se objevuje i označení „Rendlování.“¹²⁶ Palacký dokonce srovnává Rendlův význam a vliv na konečnou redakci zřízení s Machiavellim, přičemž jde nepochybně o důsledek Rendlovy politické pružnosti.¹²⁷ Žádný z editorů zemského zřízení nevyčítá Rendlovi zjednodušování formulací.¹²⁸ Ale zde se jedná o přímý autorův zásah do zcela zásadní otázky fungování zemského sněmu. Rendl tak tedy získal pověst falzátora, avšak má velmi silné krytí ve šlechtické obci.¹²⁹ To nám potvrzuje i článek 554, který zakazuje měnit obsah zřízení bez souhlasu panského a rytířského stavu.¹³⁰

Další článek, kde se předpokládá Rendlův zásah, je článek 313, který hovoří o přítomnosti královského prokurátora na zemském soudu. Ačkoliv nelze vyloučit

¹²³Petr ze Šternberka byl od roku 1507 nejvyšším zemským sudím a od roku 1510 nejvyšším zemským komorníkem. Zdeněk měl zkušenosti z časté účasti na soudech. K tomu viz Archiv český V, str. 5. K roli obou mužů v komisi pro konečnou redakci zemského zřízení viz MARTINOVSKÝ, Ivan: *Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení zemského*, str. 121; TÝŽ: *Vznik a počátky Vladislavského zřízení*, str. 90; KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, str. 52; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 150–151.

¹²⁴ Archiv český V, str. 5. Kvalita vychází především z uspořádání zřízení, jeho rozsahu i celkové koncepce, kterou postrádají soudobé právní texty jako Kniha Tovačovská a právní texty uherské provenience. Z toho soudí, že Rendl měl právní vzdělání, ačkoliv k tomu žádné zmínky v pramenech nejsou.

¹²⁵ Číslování dle poslední edice, viz KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, str. 46. Dále také MARTINOVSKÝ, Ivan: *Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení*, str. 123–125; TÝŽ: *Vznik a počátky Vladislavského zřízení zemského*, str. 85; PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 264.

¹²⁶ Ve významu „překroutit pravdu.“ Viz PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 230.

¹²⁷ Archiv český V, str. 6.

¹²⁸ KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, str. 51.

¹²⁹ KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, str. 52. Ivan Martinovský předpokládá, že si Rendl s přesností znění jednotlivých článků nedělal starosti. Viz MARTINOVSKÝ, Ivan: *Zápas o uznání Vladislavského zřízení*, str. 133. K otázce vědomého falšování zemských desk tamtéž, str. 134.

¹³⁰ MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vznik a počátky Vladislavského zřízení zemského*, str. 86.

myšlenku, že se zde jedná o Rendlovu snahu posílit vlastní vliv, vzhledem k faktu, že se Rendl účastnil jednání i v dřívější době, můžeme předpokládat, že šlo pouze o právní zakotvení osvědčené praxe posledních let.¹³¹

Šlechta velmi rychle napravuje nedostatek zřízení, tj. jeho neuznání králem, a to během roku 1502. Mezitím proběhla revize zemských privilegií na Karlštejně roku 1501 svěřená skupině kolem Matouše z Chlumčan, ve které Rendl samozřejmě nechyběl.¹³² V této komisi zasedal Rendl na rozdíl třeba od další osobnosti zběhlé v právu Viktorina Kornela ze Všehrd.¹³³

Královská města se v té době omezují pouze na bezzubá psaní králi do Budína a další plané protesty.¹³⁴ Podobně jako šlechta ale překonávají díky stavovské sounáležitosti konfesní rozpory. Vladislavské zřízení zemské tedy paradoxně dokončuje uzavření královských měst jako stavu v Čechách. To se prohlubuje díky uzavření obranného spolku královských měst v létě 1502,¹³⁵ krátce po uznání zřízení králem Vladislavem (únor 1502). Ten přijal zřízení za sebe i svou komoru, kam počítal také královská města.¹³⁶ Tím se boj mezi šlechtou a městy dostává do nové roviny a symbolicky tím můžeme přejít k líčení Albrechtovy cesty k moci.¹³⁷ Města začínají svůj boj sepsáním stížností na zemské zřízení, na což šlechta reaguje obdobnou snahou.

¹³¹ KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, str. 195–196.

¹³² PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 275–276; DEMEL, Jaroslav: *Dějiny fiskálního úřadu*, str. 35.

¹³³ Právě se Všehrdem srovnává Rendla Hermenegild Jireček, když píše, že „Všehrd měl klasické vzdělání a jemnější způsoby.“ Tím měl Rendla převyšovat, jinak chápe odbornost obou mužů jako srovnatelnou. Všehrd byl také kritikem Vladislavského zřízení. Jireček nehodnotí Rendla nijak negativně, což si vysvětlují dobovou úctou k právnícky činným osobnostem. Viz JIREČEK Hermenegild: *Právníký život v Čechách a na Moravě v tisícileté době od konce IX. do konce XIX. století*, Praha – Brno 1903, str. 269–286 (Všehrd), 301 (srovnání s Rendlem). Jireček hodnotí také další osobnost pozdně středověkých Čech Procka Malého z Cetně, spolupracovníka Albrechta Rendla z Budína a autora latinského překladu Svatováclavské smlouvy, viz Tamtéž, str. 322. Animosita mezi Rendlem a Všehrdem je reflektována i jinde, např. DEMEL, Jaroslav: *Dějiny fiskálního úřadu*, str. 35. Tomek předpokládá, že rokování o vydání zemského zákoníku v 90. letech bylo pro Kornela impulzem, aby sepsal své *Knihy devatery*. Viz TOMEK, V. V.: *Dějepis města Prahy X*, str. 129.

¹³⁴ MARTINOVSKÝ, Ivan: *Zápas o uznání Vladislavského zřízení*, str. 134.

¹³⁵ Z významnějších měst se jej neúčastní pouze Menší město pražské a Kutná Hora. U té můžeme jako motivaci předpokládat snahu nepoškodit významného producenta stříbra. Viz MARTINOVSKÝ, Ivan: *Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení*, str. 92; MARTINOVSKÝ, Ivan: *Zápas o uznání Vladislavského zřízení*, str. 137–139; ČORNEJ, Petr: *Království dvojího lidu*, str. 32.

¹³⁶ KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, str. 53; MARTINOVSKÝ, Ivan: *Zápas o uznání Vladislavského zřízení*, str. 136.

¹³⁷ MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vznik a počátky Vladislavského zřízení zemského*, str. 90–93.

Situace se dále vyhrocuje na svatomartinském sjezdu v roce 1502.¹³⁸ Situaci poměrně peprně popisuje Starý letopisec, kdy doslova píše: „*Proč by Rendlova práva měla být lepší než práva králů a císařů? Nebyla by žádná škoda, kdyby na ten Rendlík navezli asi čtyři vozy suchého dřeva a všechny ty rozsudky na něm spálili.*“¹³⁹ Z textu můžeme vyčíst nejen pohrdání zřízením, ale použitím zdobněliny i samotným Rendlem a jistě je zajímavá i specifikace množství dřeva, která je potřeba ke spálení. Sepsání Vladislavského zřízení je Rendlovi připomínáno při téměř všech kauzách v první dekádě 16. století. Podobná osočení ze strany starého letopisce „záhadně“ mizí po Rendlově přechodu na stranu královských měst.

Roku 1502 se také otevírá kauza, jejíž důsledky Rendl plně pocítí až o pár let později. 13. dubna 1502 pohánějí bratři z Gutštejna svého bratra Kryštofa za neoprávněný zápis 12 000 kop grošů míšeňských na Pirně a Heildelsfeldu.¹⁴⁰ Na Kryštofa podává pŕuhon i opat plaského kláštera o neoprávněnou držbu některých vsí v západních Čechách. Arbitrem obou sporů je zde právě Albrecht Rendl z titulu královského prokurátora. Zásah ze strany královské autority byl obzvláště nutný z důvodu, že právě na počátku 16. století roste aktivita a agresivita Gutštejnů. Svou roli hraje i fakt, že jednou ze stran sporu je i klášter.¹⁴¹ Rendl se vyslovuje proti Kryštofovi z Gutštejna, neboť zcela v kontextu práva nařizuje vydání zápisů na klášterní zboží či jeho navrácení opatovi. Celá kauza se táhla až do roku 1503, což se zúčastněnému opatovi vůbec nelíbilo a hrozil Rendlovi žalobou u krále.¹⁴² Ačkoli oba spory jsou pro nás kromě zmínky o Rendlovi bezvýznamné, narazíme na ně ještě v následující kapitole, kdy se Gutštejní budou v jiných souvislostech vzpírat Rendlově autoritě.¹⁴³

4.2 Cesta k moci (1502 – 1509)

Název této kapitoly není náhodný. Albrecht Rendl z Oušavy v prvním desetiletí 16. století cíleně budoval svoji pozici a připravoval se na další postup v kariéře. Roku 1509 končí ve funkci královského prokurátora. Následuje jeho epizodické angažmá jako

¹³⁸ Celou problematiku let 1500 – 1502 velmi podrobně viz PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 282–297 a TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 164–181.

¹³⁹ PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, Praha 1980, str. 277.

¹⁴⁰ Archiv český XII, str. 514.

¹⁴¹ DEMEL, Jaroslav: *Dějiny fiskálního úřadu*, str. 82.

¹⁴² Tamtéž, str. 83.

¹⁴³ JÁNSKÝ, Jiří: *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, Domažlice 2009, str. 202.

nejvyšší zemský písař doprovázené situací, kterou bychom dnes nazvali „korupční kauza.“ Následuje jeho přechod na stranu královských měst, který mu vynáší úřad podkomořího, který rovněž nedokáže udržet a poté přichází strmý pád. I přesto, že Rendl nedokázal dlouhodobě udržet žádný z nejvyšších zemských úřadů, byl všeobecně chápán jako nebezpečný činitel v pozadí se značným vlivem, jak bude na příslušném místě prokázáno. Proto se nesmíme nechat zmást tím, že v jednu dobu nadržel žádný úřad.

Situace na přelomu let 1502 – 1503 nebyla pro stavovskou obec v Čechách vůbec jednoduchá. Města se odmítala smířit s přijetím zemského zřízení a schylovalo se ke stavovské válce.¹⁴⁴ Královská města v této době stála před jasným úkolem – obhájit svoji pozici jako zemský stav.¹⁴⁵ Vítězící šlechta ale nehodlala nechat nic náhodě. V průběhu roku 1502 byla mezi šlechtickými předáky domluvena změna v držbě nejvyšších zemských úřadů. Osobnosti, které získaly klíčové úřady, je pak držely velmi dlouhou dobu, minimálně do konce první dekády 16. století. Tento krok byl následně schválen i králem Vladislavem, neboť k němu byla vyslána delegace tvořená všemi kandidáty na obsazení postů posílená autoritou Petra IV. z Rožmberka a dalších osobností včetně Rendla.¹⁴⁶

Zcela klíčové bylo obsazení úřadu nejvyššího purkrabí pražského Jindřichem z Hradce, tchánem Zdeňka Lva z Rožmitálu, který úřad obsadil po jeho smrti. Osobnost silně spojená s Rendlem – Jan ze Šelmberka – se stal nejvyšším zemským komorníkem. Třetí významnou osobností, která je všeobecně považována za hlavní motor politiky prvního desetiletí šestnáctého století, byl Albrecht z Kolovrat, nejvyšší kancléř.¹⁴⁷ Kolovrat se snažil neprodleně posílit prestiž Českého království i Vladislava Jagellonského a to jak po náboženské, tak diplomatické stránce.¹⁴⁸

S náboženskou stránkou souvisí vyhocení sporů s Jednotou bratrskou. Kolovrat za horlivé podpory Rožmberka prosadil u krále přísnější postup proti jinověrcům. V tuto chvíli se začínají objevovat první trhliny v jednotě nové zemské vlády, protože proti Kolovratovi se ostřeji vymezil jak Šelmberk, za kterým neochvějně

¹⁴⁴ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 297; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 190.

¹⁴⁵ PEŠEK, Jiří – ZILYNSKYJ, Bohdan: *Městský stav v boji se šlechtou*, str. 140.

¹⁴⁶ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 300; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 215.

¹⁴⁷ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 233.

¹⁴⁸ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 299–301.

stál také Rendl, který ostatně nabízel bratřím útočiště v Roztokách u Prahy,¹⁴⁹ tak další osobnost české politiky přelomu 15. a 16. století – Vilém z Pernštejna.¹⁵⁰ Kolovratova pozice byla poprvé podlomena až v roce 1507, kdy se nejvyšším purkrabím stal ambiciózní Zdeněk Lev z Rožmitálu, který agilního kancléře chápal jako hrozbu, a nejvyšším komorníkem Ladislav ze Šternberka, osobnost, která také hodně spolupracovala s Rendlem.¹⁵¹

Albrecht Rendl se mezitím na počátku desetiletí zabýval svými povinnostmi královského prokurátora. Roku 1503 upozornil na procesní chybu ve sporu mezi bratry z Březí a Petrem ze Šternberka.¹⁵² Téhož roku figuruje také jako garant ve sporu o čest a jako relátor. Je zajímavé, že v obou případech figuruje po boku svého pozdějšího nepřítele Jětřicha z Gutštejna.¹⁵³ V severních Čechách vznesl jménem královské komory nárok na vsi Horní Trmice a Chabařovice z titulu odumřelého léna. Ačkoliv ani v jednom případě královská komora neuspěla, Rendl se pokusil ještě během roku 1504 získat Chabařovice. Tato vesnice velmi často měnila majitele, tudíž byl Rendlův púhon odložen a již dále neřešen. Celá kauza je pro nás zajímavá z toho důvodu, že by mohla doložit často opakované, lež málo podložené, tvrzení, že hlavní Rendlovou snahou bylo posílit majetkovou základnu panovníka, což by přirozeně vedlo ke vzrůstu jeho moci.¹⁵⁴

Rendl jako osobnost blízká králi byl všeobecně respektován. V roce 1504 ho vidíme jako jednoho ze šlechtických poslů ke králi do Budína, kde měl za úkol apelovat na jednotný postup s vyššími stavby.¹⁵⁵ Téhož roku řešil se Šelmberkem i Rožmitálem spor o čest u komorního soudu¹⁵⁶ a majetkový spor mezi Šternberky a Petrem Kučerou

¹⁴⁹ VINAŘ, Otakar: *Albrecht Rendl z Oušavy*, str. 169; Ottův slovník naučný, str. 552; JIREČEK, Hermenegild: *Právníký život v Čechách*, str. 298. SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrže Království českého, sv. VIII*, str. 304; PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 310.

¹⁵⁰ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 303–310; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 192 – 210. Tomek také definuje konfesi a horlivost jednotlivých šlechtických předáků. Zmiňuje Albrechtovo působení v Jednotě a následně jej přiřazuje ke kališníkům. Viz Tamtéž, str. 193–194.

¹⁵¹ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 341, TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 242.

¹⁵² Archiv český XIII, str. 6.

¹⁵³ Archiv český XIII, str. 15, 37.

¹⁵⁴ Tato snaha je tradičně připisována i Vilémovi z Pernštejna a Bartolomějovi Minsterberskému. Vrátime se k této otázce v příslušné kapitole. K Rendlově roli v případě viz MARTINOVSKÝ, Ivan: *Spory o Trmice, Chabařovice a Krupku na přelomu 15. a 16. století*, in: Ústecký sborník historický VII, 1985, str. 98, 103.

¹⁵⁵ Archiv český VI, str. 313; Archiv český VII, str. 38.

¹⁵⁶ Archiv český XIII, str. 83.

z Dřínova.¹⁵⁷ Ve Starých letopisech se také můžeme dočíst o Rendlově vlivu na krále: „král jako dítě, již paměti dobré nemaje, než Rendl a pan Perštajnský s jinými pány a nepřáteli našimi nás súdili, žalovali i pře vedli, a krále nic neposlouchali.“¹⁵⁸

Mezitím se však vyhrocuje spor o uznání zemského zřízení. V roce 1505 šlechta prosadila zapsání tři roky starého Vladislavova souhlasu do zemských desk a to bez vědomí krále.¹⁵⁹ Tomu nahrává fakt, že král po svém odjezdu neustavil za sebe hejtmana a vládu tedy drželi přímo nejvyšší zemští úředníci.¹⁶⁰ Ti se alespoň pojistili proti případnému královi hněvu vysláním méně reprezentativního sboru relátorů k deskám – Ladislava ze Šternberka, jehož vzestup můžeme pozorovat až o pár let později, Petra z Rožmberka, který žádnou funkci nadržel, Kryštofa z Gutštejna a Albrechta Rendla, který jako jediný držel vyšší úřad.¹⁶¹

Albrecht z Kolovrat, jehož pozice mezi panstvem byla díky přízni u krále Vladislava vratká, začal nacházet spojení mezi městským stavem, což například Vilém z Pernštejna chápal jako stavovskou zradu, a tak i tento jindy umírněný šlechtic začal otevřeně proti Kolovratovi vystupovat.¹⁶² To probíhalo na pozadí dlouholetého stavovského sporu, jehož klíčové fáze můžeme definovat následně: 1502–1504: odmítání zemského zřízení, bojkot zemského soudu ze strany měst, 1507–1508: spory o soudnictví (kauza Kopidlanský), 1512–1517: kníže Bartoloměj v čele městského svazu a ukončení sporů.¹⁶³ V podstatě během celé první dekády 16. století města bojkotovala jak jednání zemského soudu, tak i zemského sněmu, přičemž na většinu z nich nebyla ani zvána.¹⁶⁴

V této vyhrocené atmosféře se pak objevila další známá kauza – případ Jiřika Kopidlanského. Ta vyhrocuje už tak neklidnou situaci mezi šlechtou a královskými městy. Jiřík Kopidlanský mstil popravu svého bratra měšťany Starého města pražského, čímž byla otevřena otázka vztahu mezi městským soudnictvím a šlechticem vyskytujícím se ve městě. Nutno dodat, že poprava Jana Kopidlanského rozhořčila většinu příslušníků vyšších stavů.¹⁶⁵ Šlechta nechala psát na podporu Kopidlanského

¹⁵⁷ Archiv český XIII, str. 136.

¹⁵⁸ ŠIMEK, František – KAŇÁK, Miroslav: *Staré letopisy z listu křižovnického*, str. 339.

¹⁵⁹ KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské*, str. 57.

¹⁶⁰ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 182.

¹⁶¹ MARTINOVSKÝ, Ivan: *Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského*, str. 138–139.

¹⁶² PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 342.

¹⁶³ PEŠEK, Jiří – ZILYNSKYJ, Bohdan: *Městský stav v boji se šlechtou*, str. 141.

¹⁶⁴ MARTINOVSKÝ, Ivan: *Zápas o uznání Vladislavského zřízení*, str. 139.

¹⁶⁵ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 231.

manifest, jehož autorství je připisováno Rendlovi.¹⁶⁶ Královská města se proti manifestu ohradila a napadla jmenovitě Rendla.¹⁶⁷ Údajně i sám Kopidlanský vysvětlil své motivy v dopise adresovaném králi Vladislavovi.¹⁶⁸ Pražané, kteří se ve stejné době s Rendlem soudili,¹⁶⁹ to chápali jako Rendlovu intriku, což zase šlechta chápe jako nemístnou urážku a situace se dostála k bodu mrazu. Podporou Kopidlanskému se netajila ani politická elita té doby včetně Rožmitála. Připomínám, že se pohybujeme v roce 1508, tedy v době těsně po Rožmitálově nástupu do úřadu nejvyššího purkrabí pražského.¹⁷⁰

Otázka městského soudnictví v souvislosti s případem Kopidlanský velmi silně rezonovala mezi vyššími stavy. Zemský sněm se 5. března 1507 vymezil proti popravám šlechticů, přičemž se odvolával na *Maiestas Carolina* a Vladislavské zřízení. Velký zájem, který šlechta na tomto usnesení měla, dokládá reprezentativní poselstvo relátorů k deskám – Zdeněk Lev z Rožmitálu, Petr z Rožmberka, Vilém z Pernštejna, Albrecht z Kolovrat, Petr ze Šternberka, Kryštof ze Švamberka, Burian Trčka z Lípy, Albrecht Rendl z Oušavy a další osobnosti.¹⁷¹

V rámci snahy o zklidnění situace se opět začalo jednat o otázce třetího hlasu,¹⁷² která byla řešena na sněmu v březnu 1508 (= svatojakubský sněm) delegací měst a šlechty, reprezentovanou především „mužem kompromisu“ Vilémem z Pernštejna.¹⁷³ Mezitím kancléř Kolovrat utužoval své vazby se Starým i Novým městem a stal se jejich klíčovým spojencem proti Rendlovi, který byl dlouhodobě chápán jako hlavní představitel protiměstského kurzu u české šlechty.¹⁷⁴ Rendl se účastnil několika jednání s představiteli měst, která měla za cíl uklidnit vyhrocenou situaci.

Tento zlomový sněm ukončil nejvyhrocenější fázi zápasu mezi městy a šlechtou, neboť všechny stavy bez výjimky uznaly nutnost postupovat společně proti

¹⁶⁶ ŠIMEK, František – KAŇÁK, Miroslav: *Staré letopisy z listu křížovnického*, str. 327–328; Archiv český VI, str. 369; PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 345–347.

¹⁶⁷ Archiv český VI, str. 359.

¹⁶⁸ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 236.

¹⁶⁹ Archiv český VI, str. 359. Pražané poslali manifest po celé zemi, dochován je list Budějovickým. Viz Archiv český VI, str. 361; Archiv český XXI, str. 257.

¹⁷⁰ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 242–243.

¹⁷¹ Archiv český VI, str. 347.

¹⁷² PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 348.

¹⁷³ Toto přirovnání používá Petr Vorel k osobnosti Vilémova syna Jana. Vzhledem k pozici, kterou Vilém z Pernštejna ve stavovské obci měl a jaké názory dlouhodobě zastával, bych se ale nebál toto označení přenést i ze syna na otce. Srv. VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna*, str. 156.

¹⁷⁴ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 257.

rušitelům zemského pořádku, což bylo jistě důsledkem politiky Šliků¹⁷⁵ a Gutštejnů v západních Čechách a Kopidlanského sporu s Pražany. Šlechta naproti tomu uznala suverénnost městského soudnictví a podíl na moci (jinými slovy třetí hlas). Třetí hlas uznává známý svatojakubský mandát, který také staví mimo zákon Jednotu bratrskou a předává velké pravomoce zemské vládě.¹⁷⁶ Význam tohoto usnesení nám dokládá také reprezentativní složení sboru relátorů – nejvyšší komorník Ladislav ze Šternberka, nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu, nejvyšší hofmistr Vilém z Pernštejna, nejvyšší kancléř Albrecht z Kolovrat, královský prokurátor Albrecht Rendl z Oušavy a další osobnosti.¹⁷⁷

Na sněmu se řešila také kauza Kopidlanský. Ten na Rendlovu radu přepsal majetek na matku a bratra Zikmunda. Starý letopisec dokonce píše o Rendlovu přemlouvání úředníků zemských desk.¹⁷⁸ Avšak ani to nezabránilo pražskému útoku na Kopidlnu.¹⁷⁹ Albrecht Rendl, který o útoku zpravuje i Petra z Rožmberka,¹⁸⁰ v té době zažil malé osobní vítězství, neboť právě roku 1508 se stal přisedícím většího soudu zemského.¹⁸¹ Starý letopisec k této příležitosti podotýká: „*kerýž pány i rytířstvo zbláznil svými chytrými nálezký a práva jim nová vymyslil a sepsal, jenž jsou proti právům starým a privilegíím mnohým a zvláště městským.*“¹⁸² V křížovnickém rukopisu se dočítáme: „...*musili jej vsaditi do saudu, aby je učil a rozumy dával.*“¹⁸³

Ve stejné době však velký zlom, který přinesl březnový sněm, kalilo počínání Gutštejnů v západních Čechách, do kterého z titulu svého úřadu zasahoval i Rendl.¹⁸⁴

¹⁷⁵ K působení Šliků velmi podrobně viz TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 211–216; 219–220; 227–228. Tomek předpokládá, že právě působení Šliků v západních Čechách mírnilo rozepře mezi stavy v zájmu zachování míru v zemi.

¹⁷⁶ PEŠEK, Jiří – ZILYNSKYJ, Bohdan: *Městský stav v boji se šlechtou*, str. 141, MARTINOVSKÝ, Ivan: *Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského*, str. 143–144.

¹⁷⁷ Viz Archiv český VI, str. 363; PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 348–349.

¹⁷⁸ CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Staří letopisové čeští*, str. 241; PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 303.

¹⁷⁹ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 246; KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské*, str. 60.

¹⁸⁰ Archiv český XI, str. 136.

¹⁸¹ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 256.

¹⁸² CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Staří letopisové čeští*, str. 245.

¹⁸³ ŠIMEK, František – KAŇÁK, Miroslav: *Staré letopisy z listu křížovnického*, str. 334.

¹⁸⁴ Situace v západních Čechách se vyhrcovala po celou dobu vlády Vladislava II. Přerostla dokonce v menší lokální konflikt. Jako Vladislavův diplomat fungoval v tomto sporu během roku 1503 i Rendl, který byl bavorskou stranou obviňován z manipulace s dokumentací, která měla pomoci spor vyřešit. V tomto sporu figurují i Gutštejny, kteří stojí na straně Albrechta IV. Bavorského. Viz JÁNSKÝ, Jiří: *Kronika česko – bavorské hranice V*, str. 126–127, TÝŽ: *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, str. 204.

Vyhrocují se spory mezi Kryštofem z Gutštejna na jedné straně a jeho bratry na druhé. Kryštofovi byla vyčtena ztráta hradu Sychrova, který se stal královským manstvem. Komoru zde ve sporu nereprezentoval nikdo jiný než královský prokurátor Rendl. Kryštof se vzhledem k pokračujícímu odporu vůči královské autoritě zbavil veškerého majetku. Albrecht Rendl byl v této době jmenován do většího soudu zemského, který si předvolal všechny bratry z Gutštejna. Jindřich a Jetřich z Gutštejna poté píší hanopisy na Šelmberka a Rendla.¹⁸⁵ Kryštof z Gutštejna navíc nevybíravým způsobem zajal některé příslušníky rodu Švambersků,¹⁸⁶ čímž proti sobě poštvál další významné hráče české politické scény.¹⁸⁷ Situace v rodě byla velmi nepřehledná, prokazatelně stál proti svým bratrům i Kryštof z Gutštejna, ovšem zdaleka ne ve všech případech.¹⁸⁸ Gutštejni díky této vratké pozici začaly podporovat královská města i kancléře Kolovrata. Situace se dále vyhrotila po vypovězení nepřátelství království i králi rodem Kaufunků, lapků napojených na přední osobnosti české politiky včetně Albrechta Rendla.¹⁸⁹ S Kaufunky nebyl zájem válčit, což nám dokazuje dopis Viléma z Pernštejna Rendlovi, v němž apeluje na snahu přesvědčit Kaufunky ke smírnému řešení. Toho mají docílit společně s Ladislavem ze Šternberka, kterému Pernštejn odesílá identický dopis.¹⁹⁰

Minimálně v případě Kopidlanského se ale dá předpokládat, že jeho působení probíhalo za tichého souhlasu vyšších stavů, které měly, ač došlo k dočasnému upokojení vztahu s královskými městy, zájem třetí stav oslabit. Dokládá to i zajetí jednoho člena Kopidlanského družiny v pramenech označovaného jako Halama. K Halamovu zajetí došlo krátce po svatojakubském sněmu, neboť byl zajat v hradeckém kraji a dle instrukcí domluvených na svatojakubském sněmu byl předán na Pražský hrad. Tam na mučidlech označil řadu předních osobností jako napomáhače Kopidlanského. Mezi nimi nechyběl ani Albrecht Rendl, který dle Starých letopisů měl

¹⁸⁵ Ke sporu Gutštejnů viz PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 349–351; KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské*, str. 59.

¹⁸⁶ Jedná se o tzv. švamberskou válku. Viz JÁNSKÝ, Jiří: *Dobrohostové z Ronšperka*, str. 249–257.

¹⁸⁷ MARTINOVSKÝ, Ivan: *Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského*, str. 141.

¹⁸⁸ Archiv český XIII, str. 61.

¹⁸⁹ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 351. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 247. JÁNSKÝ, Jiří: *Dobrohostové z Ronšperka*, str. 252. S Kaufunky aktivně spolupracoval i Kopidlanský.

¹⁹⁰ Pernštejn oslovuje Rendla „*Albrechte milý*.“ Aspekt spojenectví obou mužů je pro tuto dobu jasně prokazatelný. Je to velmi důležité pro pozdější vývoj. Viz Archiv český VI, str. 370–372. Rendl figuruje také ve svědečné řadě při koupi Tovačova Vilémem z Pernštejna. Zde je uveden jako jediný rytíř vedle významných pánů, což dokládá kredit, kterým Rendl v té době disponoval. Viz Archiv český VI, str. 542; Archiv český XVII, str. 29.

jediný na Halamu slovně zaútočit, když zbytek přihlížejících jen mlčel či se vymlouval. Rendl se měl na Halamu obořit: „*Což ty nešlechtný lháři pravíš na mne, kdež já vinen nejsem.*“ Na což měl Halama reagovat: „*Snadnoť dávati lháře, však víš o všem.*“¹⁹¹ Vzhledem k ostrému protirendlovskému tónu patrnému ve Starých letopisech je pravděpodobné, že je celý „případ Halama“ mírně přibarven, Rendlova pomoc Kopidlanskému je patrná v případě rady zbavit se majetku ve prospěch příbuzných. Konkrétnější formu pomoci, například finanční nebo poskytnutí přístřeší na některé Rendlově tvrzi, bych chápal jako málo pravděpodobnou. A to navzdory blízkosti Rendlových sídel pražským městům.¹⁹²

Roku 1509 poté české stavy žily neobvyklou událostí. Do Čech se vydává král Vladislav na korunovaci svého syna Ludvíka.¹⁹³ Přítomnost královského dvora v Čechách opět přizivila spor mezi stavy. Královská města si opakovaně za pomoci Kolovrata stěžují u krále na Kopidlanského a Rendla, který se nelichotivě vyjadřuje o části reprezentace pražských měst vyslané ke králi. Rendl měl poselstvo označit za strnady a vrabce slovy: „*Hle, už přiletěli strnadi a vrabci, lidé lehkovážní, kteří se sem vetřeli a nebyli ani vysláni ode všech.*“¹⁹⁴ Není bez zajímavosti, že se naopak velmi pochvalně vyjadřuje o osobnosti Jana Paška z Vratu a jeho spojencích, kteří tvořili hlavní jádro poselstva ke králi. Rendl měl říci: „*Tohle jsou Pražané a ne tamti strnadi a vrabci.*“¹⁹⁵ Sluší se dodat, že jakoukoliv snahu měšťanů o dohodu s králem Rendl úspěšně blokoval.¹⁹⁶ Ten o celé situaci informoval i Petr z Rožmberka a neopomněl připomenout vlastní přínos k neúspěchu pražského poselstva slovy: „*a jsou se čistě vytrávilí a hovna nic nezjednali...jedouť domuov plijíc a jebíc,*“ a žádá jihočeského magnáta o příjezd do Německého Brodu, kde má Rendlovo snažení podpořit.¹⁹⁷

Šlechta využila Kolovratova úzkého spojení s městy k odstranění nejvyššího kancléře. Následně byl obviněn ze zneužívání královské pečeti, úřad nejvyššího kancléře však udržel, avšak až do února 1510, kdy umírá, je jeho moc již jen

¹⁹¹ CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Starí letopisové čeští*, str. 246; PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 307; FELCMANN, Ondřej: *Dějiny východních Čech*, str. 644.

¹⁹² ŠIMEK, František – KAŇÁK, Miroslav: *Staré letopisy z listu křižovnického*, str. 332–335; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 254 – 255; ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1471-1526. II. díl: Jagellonské Čechy (1471 – 1526)*, Praha 2012, str. 133.

¹⁹³ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 265.

¹⁹⁴ CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Starí letopisové čeští*, str. 250; PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 310.

¹⁹⁵ PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 311.

¹⁹⁶ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 259–264.

¹⁹⁷ ČORNEJ, Petr: *Království dvojího lidu*, str. 254–256.

stínem někdejší slávy.¹⁹⁸ Albrecht Rendl ve stejné době potvrzuje své spojenectví s Rožmitálem a otevřeně vystupuje proti Kolovratovi. To nám dokládá i list Ladislava ze Šternberka Vilémovi z Pernštejna z 5. března 1508, v němž Šternberk mluví o úzké spolupráci s Rendlem, který má za úkol tlumočit přání šlechty králi.¹⁹⁹ Palacký to dokládá jeho účastí v relátorském sboru při zápisu ukončení sporu o Kolovratovy pravomoci v říjnu 1509.²⁰⁰ Naopak Kolovrat ujišťuje Pražany svým spojenectvím slovy: „...já bez vás ani s Rendlem mířiti se nebudu a téhož i od vás se domnívám.“²⁰¹

Ještě předtím na sněmu v červnu 1509 četl nálezy zemského soudu, jejichž relevanci s Vladislavským zřízením měl sněm posoudit. Jelikož měšťané organizovali provokace proti jeho osobě, prosadil Rendl posouzení článků nejprve králem a pány, teprve poté měly dostat možnost k vyjádření i ostatní stavy.²⁰² Vladislav také prosadil ukončení pŕuhonu Pražanů na Rendla. Pražané byli nuceni se s Rendlem smířit,²⁰³ což pro ně bylo možná ještě horší než nutnost smíření s Kopidlanským, dle Tomka za vydatné pomoci nepřátel měst, tj. Rendla, Rožmitála, Šternberka a Pernštejna.²⁰⁴ Pražský hejtman Václav Kavan z Dědibab byl dokonce uznán vinným z neoprávněného útoku na Kopidlno.²⁰⁵ Starý letopisec z tohoto výsledku neobviňuje nikoho jiného než Rendla, který měl významně zapůsobit na krále.²⁰⁶ Pražané ostatně věřili, že celá kauza Kopidlanský byla od začátku režírována šlechtou a zvláště Rendlem: „A po jeho právích a nálezcích páni a rytířstvo postoupili větší strana a zbudili Kopidlanského s jeho pomocníky, aby měšťanům škodil, a sami se tomu díval a tajně pomoci jemu činil.“²⁰⁷ V další pasáži Starých letopisů se setkáváme s další nelichotivou charakteristikou Rendla: „Rendle, kteréhož konečně d'ábel způsobil a poslal, aby lidi svadil a konečně pány a rytieřstvo zbláznil, že jeho smyšlené věci zdály se jim dobré“²⁰⁸

¹⁹⁸ Ke Kolovratovi a jeho pádu PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 353–4, 359, 369–376; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 267–269.

¹⁹⁹ Archiv český VI, str. 368.

²⁰⁰ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 359.

²⁰¹ CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Staří letopisové čeští*, str. 260.

²⁰² PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 366.

²⁰³ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 287; KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské*, str. 64.

²⁰⁴ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 283–285. Spor s Kopidlanským byl definitivně ukončen v roce 1510. Viz Tamtéž, str. 298.

²⁰⁵ PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 327; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 256.

²⁰⁶ CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Staří letopisové čeští*, str. 254–255.

²⁰⁷ Tamtéž, str. 245.

²⁰⁸ ŠIMEK, František – KAŇÁK, Miroslav: *Staré letopisy z listu křižovnického*, str. 334.

Sněm řešil také spory s Gutštejnny a jejich odpírání poslušnosti zemskému soudu. Zde se jedná o několik rovin. Kryštof z Gutštejna byl odsouzen ke ztrátě cti, neboť se stal zemským opovědníkem. Šlo o záruku za jeho bratra Jindřicha, kterou nebyl dlouhodobě schopen splatit, za což jej poháněl Ladislav ze Šternberka s Rendlem.²⁰⁹ Celá situace se díky Vladislavovu zásahu urovnala, avšak jako problematictí se jeví i další příslušníci rodu.²¹⁰ Jindřich a Jan prosluli zajetím pánů ze Švamberka během švamberské války. Na jejím pozadí probíhal i spor o česká léna v Bavorsku, kvůli kterým se sešla delegace české a bavorské strany v Plzni v červenci 1506 na české straně figurují jako reprezentanti i Kolovrat, Pernštejn, Šternberk a Rendl.²¹¹ Rendl společně s Janem ze Šelumberka poháněl Jindřicha z Gutštejna k zemskému soudu v otázce zajetí Švamberků. Celá kauza se táhla až do roku 1508, kdy Rendl zahajuje své přisednictví u většího soudu zemského, což Gutštejnům posloužilo jako záminka pro zpochybnění jeho autority. Na tom se podílel i další z bratrů – Jěťřich.²¹² Tím proti sobě poštvají celou stavovskou obec i krále, který vše hodlal řešit na zemském sněmu během své návštěvy.²¹³ Ke gutštejnskému postoji k Rendlovi na zemském soudu se nám dochovala série dopisů. Dne 27. března 1508 píše Jindřich z Gutštejna Rožmitálovi: „*A to jste mu ráčili dopustiti i jiným lehkým jako Rendlovi, tomu nešlechtnému zrádci, ježto napřed před králem JMtí i nad VMtí všemi, kteří v soudu zemském sedáte a sedali, zrádně učiniti chtěl i mluvil, ježto jest to vědomo.*“²¹⁴ Dopis nám jednak dokládá, že Rožmitál byl chápán jako jeden z patronů Albrechta Rendla. Navíc je zde označen jako „pikart,“ což nám dokládá snahu Rendla poškodit před veřejností. Další z bratrů, Jěťřich, poté psal Ladislavu ze Šternberka, že Rendl se vyjádřil o soudcích jako o lotrech, které „*aby z voken vymetali z kurvy syny nešlechtné.*“ Nedožíváme se však, v jaké souvislosti. Je možné, že vzhledem k dlouhodobým sporům, které Gutštejny s Rendlem měli, se jedná pouze o pomluvu.²¹⁵ Gutštejny vše svedli na nešťastného Kolovrata, který je měl údajně navést proti Rendlovi, kterému se na sněmu poté, co byli Rendlem pohnáni z nactiutrhaní,

²⁰⁹ Archiv český XIII, str. 169; JÁNSKÝ, Jiří: *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, str. 207.

²¹⁰ JÁNSKÝ, Jiří: *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, str. 208.

²¹¹ JÁNSKÝ, Jiří: *Páni ze Švamberka*, str. 212.

²¹² Tamtéž, str. 246, 263.

²¹³ JÁNSKÝ, Jiří: *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, str. 232–233, 246–252, 280, 285–287, TÝŽ, *Páni ze Švamberka*, str. 219.

²¹⁴ Archiv český XI, str. 132.

²¹⁵ Tamtéž, str. 133.

omluvili.²¹⁶ Vladislav tomuto vysvětlení však odmítl uvěřit ve snaze získat gutštejnský majetek, což se mu nakonec podařilo.²¹⁷ Gutštejní byli donuceni také panovníka odprosit.²¹⁸ Šlechtičtí předáci se také pokusili definitivně zlomit moc Albrechta z Kolovrat, proto proti němu sepsali hanopis. Jednalo se především o Petra z Rožmberka, Zdeňka Lva z Rožmitálu, Viléma z Pernštejna, Ladislava ze Šternberka a Albrechta Rendla. Král však stížnost nebral díky dobrým vztahům s kancléřem na vědomí,²¹⁹ což se značně nelíbilo Rendlovi, který Petrovi z Rožmberka píše: „...ve třech lžech shledán před osobou královskou, kdež mu toho v Čechách nestrpíme.“²²⁰ Pro nás je tato informace důležitá z toho důvodu, že si můžeme udělat bližší představu o vůdcích protiměstské kliky na konci první dekády 16. století. Albrecht Rendl se také snažil prosadit se do jednoho z vyšších zemských úřadů. O tom však více v další kapitole.

4.3 Na vrcholu sil – Rendl spojencem měst (1509 – 1516/1518)

Roku 1509 se Albrecht Rendl snažil stát se jednou z nejvýznamnějších osobností české politiky. Jeho dosavadní působení mu zajišťovalo jistý vliv, avšak především s ohledem na jeho právnické schopnosti. Těch ostatně využívá i během roku 1509, kdy opouští úřad královského prokurátora a stává se nejvyšším zemským písařem,²²¹ což byl nejčestnější úřad vyčleněný pro rytířský stav.²²² Kuriózní je ale způsob, jak se k úřadu dostal.

Je známo, že nejvyšší zemské úřady byly drženy doživotně, pokud jej sám držitel nesložil, přičemž jmenování prováděl český král. Albrecht Rendl zvolil velmi originální metodu, která se nemohla dlouhodobě ujmout, protože by vytvořila

²¹⁶ Archiv koruny české VI, str. 167. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 286–287.

²¹⁷ K Vladislavově politické aktivitě během roku 1509 viz PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 366–374.

²¹⁸ JÁNSKÝ, Jiří: *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, str. 287.

²¹⁹ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 288.

²²⁰ Archiv český XI, str. 138–140.

²²¹ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 295.

²²² K rozdělení sfér vlivu mezi oba vyšší stavy v otázce úřadů došlo roku 1497. Páni obsazovali úřady nejvyššího purkrabí pražského, nejvyššího hofmistra, nejvyššího maršálka, nejvyššího komorníka, nejvyššího sudí zemského, nejvyššího kancléře a jednoho z karlštejnských purkrabí, rytíři naproti tomu drží úřady nejvyššího zemského písaře, podkomořího, druhého karlštejnského purkrabího a purkrabího hradeckého kraje. Vyloučena nebyla možnost obsazení úřadu podkomořího erbovním měšťanem Starého města pražského, avšak to byl velmi vzácný úkaz. K tomu podrobněji PÁNEK, Jaroslav: *Proměny stavovství*, str. 189.

precedens, který by měl za následek naprostý chaos v držbě všech úřadů. Úřad nejvyššího zemského písaře si Rendl od svého předchůdce Mikuláše z Hořic v prosinci 1509 zkrátka koupil za částku 2000 kop grošů míšeňských. Albrecht si tohoto úřadu, ke kterému se do konce života otevřeně hlásil, dlouho neužil, již během únorového sněmu v roce 1510 byl za přítomnosti krále Vladislava z úřadu odvolán.²²³ Staré letopisy k tomu dodávají: „*Jak on jiným činil, též se mu stalo. Takový to byl člověk zpletený u víře, chvíli pod obojí způsobou, chvíli s Římany, chvíli s Pikhardty držel, vadil pány s rytířstvem a opět města s pány i s rytířstvem, zhoubcům, šibalům, zlodějům a škůdcům zemským byl přítel proti městům; nálezy a práva svá velebil, potupuje slavné krále prvnější, a jakás divná práva vymýšleje skoro o každém sněmu, vždy jináč a jináč. A ten Rendlík nějakou smělostí všetečnou mluvil k králi jako k sobě rovnému, že králi, neměls té moci bez pánův a bez rytířstva toho činiti, a že bychom my nesvolili, ani syn váš nebyl by králem v Čechách. A ledacos mluvil i činil, jako by byl králem v Čechách, an sám král nedělal sobě jako on, anobrž jaké koli nevole vznikly v zemi, on toho příčina byl i počátek.*“²²⁴

Ačkoliv jistě nelze vyloučit zájem a snahu Rendlových nepřátel dostat jej z vlivného úřadu, jako hlavní motiv odvolání vidím především neobvyklý způsob zisku úřadu, po kterém následoval i soudní spor s Mikulášem z Hořic. Rendl popíral, že by se jednalo o odevzdání peněz za vzdání se úřadu.²²⁵ Rendlův předchůdce však vzal situaci velmi ze široka a kromě Rendla, kterého obviňoval z toho, že mu neplatí domluvenou sumu, pohnal i Ladislava ze Šternberka, který měl celou akci domluvit. Tento púhon Mikuláš vyhrál, leč soud nařídil Šternberkovi pouze přimět Rendla k placení. Rendl byl také pohnán za to, že neposkytl Mikuláši z Hořic půjčku po zisku úřadu, jak měl slíbit. Zde se Rendl hájil tím, že úřad už v době púhonu nedržel a částku slíbil, pouze pokud se nejvyšším písařem stane a ne za to, že jej Mikuláš opustí.²²⁶

Proč Rendla zajímal zrovna úřad nejvyššího zemského písaře? Kromě praktického momentu, kdy Rendl využívá finanční tísně Mikuláše z Hořic, jistě hrálo roli Rendlovo právnícké zaměření a nepochybně i fakt, že nejvyšší zemský písař měl dohled nad úřadem zemských desk, vzhledem k Rendlově minulosti vrcholně důležitého

²²³ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 375; CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Staří letopisové čeští*, str. 273; PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 331–332.

²²⁴ CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Staří letopisové čeští*, str. 271.

²²⁵ Archiv český XIII, str. 496.

²²⁶ Oba púhony viz Archiv český XIX, str. 15–16.

orgánu, neboť právě manipulace se zemskými právy byla častým motivem obviňování ze strany královských měst po vydání zemského zřízení. Kdyby Rendl držel tento vlivný úřad, jistě by se z dlouhodobého hlediska nemusel obávat nějakých nesrovnalostí Vladislavského zřízení se zápisy v zemských deskách, což byl oblíbený argument městského stavu, neboť by s nimi mohl otevřeně manipulovat, jak by bylo momentálně potřeba. Rendl se nemusel cítit nijak ukřivděn, kromě úřadu nejvyššího písaře bylo předmětem jednání také odvolání nejvyššího mincmistra Bernarda z Valdštejna. Nejvyšší mincmistr měl za úkol dohled nad horními městy, především Kutnou Horou.²²⁷ Albrecht Rendl se z této lekce poučil a jeho zisk úřadu podkomořího v roce 1515,²²⁸ ačkoliv byl provázen také spornými momenty, proběhl mnohem profesionálněji a také s dostatečným politickým krytím. Než se však k tomuto momentu dostaneme, musíme se trochu hlouběji ponořit do historických souvislostí počátku druhého desetiletí 16. století, jejichž významným aktérem Rendl bude. Albrecht sice už není ani královským prokurátorem, ani nejvyšším zemským písařem, zůstalo mu ale místo v královské radě.²²⁹

Z tohoto titulu také zasáhl do posledního dějství sporů s Gutštejnem. Rendl zde společně s Albrechtem ze Schreibendorfu vedl soudní pří proti Jětřichovi z Gutštejna, který se snažil získat zpět část majetku Gutštejnů. Spor vyvrcholil v prosinci 1511, kdy nejvyšší zemští úředníci odložili spor na květen 1512.²³⁰

Mezitím došlo k dočasnému útlumu ve sporu mezi šlechtou a královskými městy. Zemské sněmy se začaly opět zabývat více svou běžnou agendou. Jednou z otázek pak byla záležitost, která spory mezi městy a šlechtou opět vyhrotila. Šlo o pravidla pohánění měšťanů k soudům neměstského charakteru, které nebyly ze strany měšťanů vždy dodržovány. Dalším podnětem, který vyplul na povrch, byla otázka zajištění královské komory a rozsah královského majetku.²³¹ Na jaře 1512 Rožmitálem

²²⁷ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 295.

²²⁸ Úřady nejvyššího písaře a podkomořího byly nejčestnější, nejvlivnější a nejvýznamnější úřady jakých mohl rytíř dosáhnout. Viz BŮŽEK, Václav: *Rytíři renesančních Čech*, str. 11.

²²⁹ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 376.

²³⁰ JÁNSKÝ, Jiří: *Dobrohostové z Ronšperka*, str. 278; TÝŽ: *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, str. 292–293, TÝŽ: *Páni ze Švamberka*, str. 282; BENEŠ, F. – BERÁNEK, K.: *Soupis českých psaných listin a listů, díl 3, sv. 1*, str. 1325–1326. Celá problematika gutštejnského sporu viz Archiv koruny české VI, str. 175, 178–180.

²³¹ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 382–383. Dle Palackého se pro rozšíření komorního majetku vyslovili především Ladislav ze Šternberka a Vilém z Pernštejna, které měl podpořit i Rendl, což bude nejspíše důsledkem jeho zkušeností z úřadu královského prokurátora. Dále hovoří o Rendlově soucitu s panovníkem, viz Tamtéž, str. 432. V souvislosti se sporem šlechty a královských měst viz MACEK, Josef: *Jagellonský věk II*, str. 23.

vedená šlechta opět začala zpochybňovat platnost třetího hlasu.²³² Tuto vážnou situaci řešil sněm v červnu 1512, který ale měšťané bojkotovali, což vedlo k vyššímu znepokojení v Budíně. Vladislav vydal Rendlovi zmocňující list, který měl přivést měšťany k poslušnosti. Rendl skutečně pohnal představitele Starého města pražského, které reagovalo vysláním poselstva ke králi. Nutno dodat, že Albrecht Rendl v té době nedržel žádný z úřadů a byl pověřen z titulu člena královské rady.²³³

V Budíně se pak projevil staré nepřítelství mezi Rendlem a měšťany,²³⁴ které ani nucené usmíření při králově poslední návštěvě v Čechách nevymýtilo. Rendl využil svého vlivu u budínského dvora a zdržel přijetí pražského poselstva, čímž připravil půdu sobě a svým spojencům.²³⁵ Ačkoliv se král měl k poslům chovat vlídně, sami Pražané došli k závěru, že Rendlova strana měla v Budíně jasnou převahu. Ta se ale neprojevila v plné síle, neboť Rendl se snažil pro výstrahu prosadit zajetí vůdce celé delegace – staroměstského konšela Zigu Vaníčkovíc.²³⁶ Přesto však král trval na půhonech udaných Rendlem, což města postavilo do těžko řešitelné situace. Rendl v půhonech požadoval odškodnění 200 000 kop grošů, navíc se stavěl za pivovarskou berni v rámci snížení dluhů královské komory.²³⁷ Tato a další záležitosti pak byly řešeny na generálním sněmu Zemí koruny české v Kladsku ve druhé polovině roku 1512. Zde se objevuje osobnost, která spojí svou kariéru s městským stavem a jejímž

²³² MARTINOVSKÝ, Ivan: *Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského*, str. 152.

²³³ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 310–312.

²³⁴ Ve Starých letopisech se dochovala dobová básnička s názvem „Hra flus“, která celou politickou situaci glosuje: „*Léta božího 1512 začali flusa hráti a král na to neráčil dbáti, by k tomu někteří radili, aby se hráči nesvadili, jako se v Čechách zhusta děje, každý sobě, druhému nic nepřaje. Páni regenti to před sebe vzeli, aby flus, kdy chtí, měli, města chtí míti tři touše, jistě ten flus někoho zkouše. Pan z Rosenberka k té hře se strojí, však příhody se při tom bojí, pan Lev v té hře vždy sobě tuší, jestliže mu ji žádný nezruší. Pan z Pernštejna nic k tomu nedí, proto odevšad svého hledí. Pan kancléř nechce v tom státi, aby se měl v tom koho báti. Z té hry kníže Bartoloměj chce díl míti, děj se jak děj. Také Rendl od hry nechce jíti, chce řemen z té kůže míti. Pan Kostka s panem Slavatou dosti činiti mají s tou hrou. Páni z Gutštejna chtí také flusa hráti, a staré karty bezděk dráti, páni Šternberci, z Valdštejna, Švihovští a z Hasištejna, Vajtmináři a Šlikové, též jiní panští rodové, kteří nejsou zemští správce, také by hráli flusa krátce.*“ Viz CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého*, sv. 2: *Starí letopisové čeští*, str. 427; PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 347–349.

²³⁵ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 395–396.

²³⁶ K této osobnosti nejlépe ŠIMÁK, Josef Václav: *Ziga Vaníčkovíc, účastník bouře pražské r. 1524*, in: *Časopis českého muzea* 78, 1904, str. 33 – 42. Dále MACEK, Josef: *Jagellonský věk III*, str. 100–101, 350. Dále PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 395.

²³⁷ Cílem půhonu byl především již zmíněný Ziga Vaníčkovíc. Viz MACEK, Josef: *Jagellonský věk III*, str. 350; CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého*, sv. 2: *Starí letopisové čeští*, str. 281–284; PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 342–344. Rendl měl dle Porákovy a Kašparovy edice získat z pokuty 20 000 kop grošů českých. Datace ve Starých letopisech je ale nepřesná.

významným spojencem se stane Albrecht Rendl z Oušavy – Bartoloměj Minsterberský.²³⁸ František Palacký předpokládá, že proběhla schůzka Bartoloměje, jeho strýce Kazimíra II. Těšínského, vlivné osobnosti slezské politiky, dále Ladislava z Boskovic, Rendla a pražského měšťana Jana Hlavsy,²³⁹ kde měla být otázka stavovských sporů v Čechách řešena i s náznamem Bartolomějova hejtmanství.²⁴⁰ Jan z Lomnice napsal Petrovi z Rožmberka, že schůzky se účastnil i Ladislav ze Šternberka, avšak vzhledem k faktu, že dopis pochází až ze srpna 1513 bych tuto věc považoval za nepravděpodobnou. Jan z Lomnice a Ladislav ze Šternberka byli političtí rivalové a moravský zemský hejtman chápal Šternberka při nejmenším jako hrozbu srovnatelnou s Bartolomějem a Rendlem.²⁴¹

Vzhledem k tomu, že Rendl provedl svůj přechod na stranu měst náhle a k překvapení všech, nezdá se mi tato možnost pravděpodobná.²⁴² Dokladem je také fakt, že ještě během roku 1511 pevně stál na straně Rožmitála a šlechty, neboť Radslav Beřkovský ze Šebířova v dopise Petrovi z Rožmberka mluví o úzké vazbě Rendla na Ladislava ze Šternberka, prokazatelného Rožmitálova spojence.²⁴³ O Rendlovi však nejsou během roku 1511 moc časté zmínky, pravděpodobně se toho roku potýkal s vážnějším onemocněním.²⁴⁴ V listopadu 1511 prostředkoval v majetkovém sporu o vinici.²⁴⁵ Máme také zprávu o jeho finančním zajištění, neboť Zdeněk Lev z Rožmitálu přiznal dluh ve výši 2350 kop grošů českých.²⁴⁶

Měšťané totiž v této svízelné situaci zvolili náznak konfrontačního řešení. V létě 1513 pak uzavřela smlouvu s již zmíněným knížetem Bartolomějem

²³⁸ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 399; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 315–321, 327.

²³⁹ Podle Macka byl Hlavsa odpůrcem známějšího Jana Paška z Vratu, osobnosti, která se k Rendlovi s Bartolomějem hlásila, i proto mi přijde tato domněnka nepravděpodobná. Viz MACEK, Josef: *Jagellonský věk III*, str. 105. Čornej naopak předpokládá, že Hlavsa byl alespoň zpočátku Paškem podporován. Viz ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny země Koruny české, sv. VI*, str. 536. Hlavsa, ale také Pašek nebo Vaničkovice, byli také vnímáni jako reprezentanti nové pražské elity rekrutující se především ze vzdělanců a řemeslníků, která se nebála přímé politické konfrontace s pány, viz MARTINOVSKÝ, Ivan: *Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského*, str. 152.

²⁴⁰ Základní charakteristiku knížete Bartoloměje podává MACEK, Josef: *Jagellonský věk II*, str. 21–24, TÝŽ: *Tři ženy krále Vladislava*, str. 205–210.

²⁴¹ Archiv český XI, str. 146–147.

²⁴² PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 401.

²⁴³ Archiv český XI, str. 146–147.

²⁴⁴ V registrech soudu komorního se dočítáme, že „pan Albrecht Rendl ležel nemocen.“ Viz Archiv český XIII, str. 543.

²⁴⁵ Archiv český XIII, str. 539.

²⁴⁶ BENEŠ, František – BERÁNEK, Karel: *Soupis česky psaných listin a listů, díl 3, sv. I*, str. 1311.

Minsterberským. Ten se stal hejtmanem vojsk královských měst s pravidelným platem 1000 kop grošů míšeňských.²⁴⁷ Všeobecně se soudí, že Bartolomějovou motivací byla snaha pozvednout úroveň královských příjmů a autority, ačkoliv zde bych se přikláněl spíše k ovlivnění badatelů „aurou vnuka krále Jiřího.“ Bartolomějova majetková a finanční situace byla tristní a zajištění ze strany královských měst mu více než pomohlo.²⁴⁸ Nesmíme ale knížeti upřít charisma, kterým si jistě získal jak představitele městského stavu, tak ale i Rendla nebo Viléma z Pernštejna. Jako velkého potenciálního rivala, jednak vzhledem k původu, jednak k širokým kontaktům v rámci českého soustátí i v zahraničí, chápal Bartoloměje především Zdeněk Lev z Rožmitálu.²⁴⁹

Bartoloměj Minsterberský byl synem Viktorina z Poděbrad²⁵⁰ a vnukem Jiřího z Poděbrad. Vychováván však byl svým strýcem z matčiny strany Kazimírem II. Těšínským.²⁵¹ V mládí se dostal na hlohovský dvůr Zikmunda Jagellonského,²⁵² díky

²⁴⁷ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 325–329; PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 405.

²⁴⁸ Bartoloměj jako reprezentant královských měst viz také BACHMANN, Adolf: *Geschichte Böhmens. 2. Band bis 1526*, Gotha 1905, str. 761–769.

²⁴⁹ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 330–334.

²⁵⁰ K životním osudům knížete Viktorina a jeho bratrů viz ČAPSKÝ, Martin: „...okna sklenná, ale některá kolečka od povětrí vybita...“. *Reflexe rozpadu zeměpanské rezidenční sítě na pozdně středověkém Opavsku*, in: Lenka BOBKOVÁ – Jana KONVIČNÁ (edd.): *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14. – 17. století*, str. 187–206, Praha 2006; TÝŽ: *Hornoslezská knížectví v napěťové ose mezi Krakovem, Budínem a Prahou*, in: Radim Jež – David Pindur: *Těšínsko v proměnách staletí. Sborník přednášek z let 2008-2009 k dějinám Těšínského Slezska*, Český Těšín 2010, str. 37–48; TÝŽ: *Konstruování (ne)spravedlivého zeměpána. Viktorin z Poděbrad v roli rozhodčího sirotčích sporů*, in: Rituál smíření: *Konflikt a jeho řešení ve středověku*, str. 147–158; ČERNÍN, Svatomír: *Úloha Slezska v politice Vladislava Jagellonského (1490-1516)*, in: Mečislav BORÁK a kol.: *Slezsko v dějinách českého státu: sborník příspěvků z vědecké konference pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě (pořádané 10. - 11. listopadu 1998 v Opavě)*, Šenov u Ostravy 1998, str. 158–164; FELCMAN, Ondřej – FUKALA, Radek: *Poděbradové: rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Praha 2008 (vybrané kapitoly); FELCMAN, Ondřej a kol.: *Území východních Čech od středověku po raný novověk*, Praha 2011 (vybrané kapitoly); FUKALA, Radek: *Potomci krále Jiřího z Poděbrad a jejich zápas o hlohovské knížectví*, in: *Kladský sborník 7*, Hradec Králové 2006, str. 53–84; TÝŽ: *Slezsko. Neznámá země Koruny české: knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*, České Budějovice 2007 (vybrané kapitoly); GLOGOWSKI, Stefan: *Potomci krále Jiřího z Poděbrad: genealogie knížat z Minsterberka*, Ostrava 1989; JIRÁSEK, Zdeněk a kol.: *Slezsko v dějinách českého státu I. Od pravěku do roku 1490*, Praha 2012; TÝŽ: *Slezsko v dějinách českého státu II. 1490-1763*, Praha 2012; POŠVÁŘ, Jaroslav: *Politický vývoj ve Slezsku v l. 1471-1526*, Opava 1960.

²⁵¹ K osobnosti Kazimíra II. Těšínského viz JEŽ, Radim: *Velcí těšínské Piastovci. Politické kariéry Kazimíra II. a Václava III. Adama*, in: R. Jež – D. Pindur: *Těšínsko v proměnách staletí*, Český Těšín 2010, str. 57–70; PINDUR, David: *Książę czasów przelomu. Kazimierz II. Cieszyński (1450-1528) i jego władztwo*, Wrocław 2010; TÝŽ: *Těšínsko za vlády piastovského knížete Kazimíra II. (1477-1528)*, in: *Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 14*,

němuž přišel také do Budína ke dvoru krále Vladislava. Známý je také jeho dlouholetý spor s Vratislaví, který vyvrcholil oblehnutím Bartolomějova hradu Skály ve východních Čechách. Ve válce s Vratislaví Bartolomějovi pomáhali i opovědníci Českého království Kaufunkové známí ze sporů s Gutštejnů v západních Čechách.²⁵³ Josef Macek chápe Bartolomějovo prosazení jako důsledek odkazu krále Jiřího. Vladislavův poměrně rychlý příklon na stranu mladého knížete pak vidí především ve snaze vymanit se z vlivu uherských dvořanů.²⁵⁴

Města začala postupovat přímočaře – sepsala manifest pro členy vyšších stavů nakloněných městským záležitostem, svým šarmem přispěl i kníže Bartoloměj. V té době jednal s městy sekretář krále Vladislava Procek Malý z Cetně, který však nedosáhl výraznějšího výsledku. Nevyloučil bych myšlenku, že Prockův neúspěch v létě 1513 přivedl Rendla na stranu královských měst, která se začala jevit jako pružnější politická síla než čím dál nenáviděnější Rožmitál.²⁵⁵

Obecně se totiž dá říct, že motivy Rendlova přeběhnutí ke královským městům nejsou známy a jen velmi těžko je budeme rekonstruovat. Již jsem naznačil, že Rendl se ziskem úřadu nejvyššího zemského písaře snažil přímo prosadit svou osobu do sporu nejvyšších zemských úředníků. Je možné, že po sesazení bylo Rendlovi přislíbeno jiné „politickomocenské zajištění,“ které ale nepřišlo. Zdeněk Lev z Rožmitálu jej

2004, str. 1–93; PRASEK, Vincenc: *Dějiny knížectví těšínského*, Opava 1894 (vybrané kapitoly).

²⁵² K působení Zikmunda Jagellonského v Hlohovsku viz KOZÁK, Petr: „Dědictví“ Zikmunda Jagellonského. *Emancipační zápas stavů Opavského a Hlohovského vévodství se zeměpanskou mocí na sklonku středověku*, in: Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura 1300-1740; TÝŽ: *Dvorská společnost hlohovského a opavského vévody Zikmunda Jagellonského*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II: Skladba a kultura dvorské společnosti*, Praha 2008, str. 257–283; TÝŽ: *Konfliktní soužití. Zeměpanská moc, šlechta a obec Velkého Hlohova na sklonku středověku*, in: *Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku*; TÝŽ: *Úřad zemského hejtmána v proměnách středověkého Opavska*, in: BOBKOVÁ, Lenka a kol.: *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*, Opava 2009, str. 127–149; TÝŽ: *Zápas o personální politiku v úřadě zemského hejtmána mezi stavy knížectví opavského a českými králi z rodu Jagellonců (1510-1528)*, in: *Časopis Slezského zemského muzea B 54*, str. 193–210, 2005; TÝŽ: *Zrod stavovského Hlohovska. Mocenská uskupení ve slezském pozdním středověku*, Opava 2008.

²⁵³ K tomu nejlépe FELCMAN, Ondřej: *Dějiny východních Čech*, str. 645; MACEK, Josef: *Jagellonský věk II*, str. 21–22, 107.

²⁵⁴ MACEK, Josef: *Jagellonský věk I*, str. 258.

²⁵⁵ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 413; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 338–339.

v důsledku celé akce nazýval šibalem a stěžoval si králi na Rendlův i Prockův přístup. Rendlovi se tedy poměrně rychle povedlo Procka získat na svou stranu.²⁵⁶

Naproti tomu motivy knížete Bartoloměje pro spojení s Rendlem jsou jasné - potřeboval získat v blízkosti krále člověka, který měl jednak potřebné kontakty, dostatečné ambice a v neposlední řadě jistý vliv na krále.²⁵⁷ Zanedbatelná určitě není také myšlenka, že Rendl měl využít svůj vliv k nalomení rytířského stavu.²⁵⁸ Myslím, že je bezpředmětné snažit se zjistit, od koho vzešel impuls navázat užší spojení. Pro Bartoloměje i Rendla se jednalo o šanci posunout se dál v kariéře. Rendl byl znám svými právníckými kličkami a širokým rozhledem, Bartoloměj navíc část mládí strávil v Budíně, kde na něj tehdejší královský prokurátor mohl zanechat dojem. Nápad přivést na stranu měst Rendla se také mohl zrodit v hlavě některého z pragmaticky uvažujících pražských konšelů, jmenovitě Jana Paška z Vratu, mimochodem švagra Zigy Vaníčkovíc.²⁵⁹ Pašek s Rendlem se v té době měli vzájemně v účtě, rozpory mezi oběma muži propukly až v době po Rendlově odchodu z úřadu podkomořího.²⁶⁰

Šok, který způsobil Rendlův přechod ke druhé straně, dokládá i fakt, že dlouhodobě se jako odpůrci knížete Bartoloměje projevovali dosavadní Rendlovi spojenci – Zdeněk Lev z Rožmitálu, Petr z Rožmberka, Ladislav ze Šternberka a moravský zemský hejtman Jan z Lomnice,²⁶¹ kteří se nově začali zaměřovat velmi ostře i proti Rendlovi. Jan z Lomnice o něm dokonce píše: „*A toho račte jistě věriti a pro pána, a račte na to pilně mysliti: dokudž ten lotr Rendl konce jmíti nebude, dotad neračte na to mysliti, abyste VMt jakého pokoje užili...co jest Rendl podle svých vysokých troštův a řečí, kteréž jest JKMTi pravil, že již to JMti vidí a zná, co jest JMti dobrého zjednal.*“ Jan z Lomnice měl tedy také silné antirendlovské smýšlení.²⁶²

²⁵⁶ První dopis ze srpna 1513 je adresován Petrovi z Rožmberka, druhý z prosince téhož roku Ladislavovi ze Šternberka. Můžeme tedy vidět dlouhotrvající zášť a možná i jisté překvapení, které Rendlův přechod způsobil. Viz Archiv český VII, str. 20 a 28.

²⁵⁷ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 416.

²⁵⁸ MACEK, Josef: *Jagellonský věk II*, str. 76; FRANCEK, Jindřich: *Svatováclavská smlouva*, Praha 2006, str. 77.

²⁵⁹ ŠIMÁK, Josef Václav: *Ziga Vaníčkovíc*, str. 36.

²⁶⁰ Pašek byl politicky minimálně stejně schopný a pružný jako Rendl. O tom svědčí i jeho pozdější blízká vazba na Zdeňka Lva z Rožmitálu a snaha sjednotit Staré a Nové město pražské do jednoho celku, s čímž mu nejvyšší purkrabí ochotně pomohl. Ke vztahu s Rožmitálem viz VANDROVCOVÁ, Miroslava: *Zdeněk Lev z Rožmitálu*, str. 21.

²⁶¹ MACEK, Josef: *Jagellonský věk II*, str. 22; TÝŽ: *Jagellonský věk III*, str. 352. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 339–340.

²⁶² Archiv český XI, str. 150–151, 153, 155–156, 162.

Následné období je poté charakteristické neustálým jednáním mezi stavy vzájemně a mezi stavy a králem. Objevila se řada kompromisů i návrhů kompromisů, většinou prosazována Bartolomějem či přímo Bartolomějem a Rendlem.²⁶³ Věřím, že má smysl zastavit se pouze u klíčových momentů, kde figuroval Rendl. Ten byl šlechtickou klikou vystaven těžkému nátlaku. Opakovaně bylo navrhováno jeho vyloučení z královské rady z důvodu napomáhání městskému stavu, který protiprávně uzavřel smlouvu s Bartolomějem. Objevuje se i jasná změna postoje měšťanů, kteří začínají Rendla horečně hájit.²⁶⁴

Kníže Bartoloměj jakožto dědic velkého diplomatického charakteru svého dědečka věděl, že pouze s Rendlem nemá oproti panskému stavu dostatečnou pozici. Spolu s Rendlem se tedy obrací v otázce vyřešení stavovského sporu i na Zikmunda Starého, polského krále a Vladislavova bratra, u jehož hlohovského dvora v mládí také působil a který se poměrně ochotně nechal vtáhnout do mezistavovského sporu.²⁶⁵ Dokonce doporučoval Vladislavovi Rendlovo dosazení do úřadu podkomořího, což jistě nebyla jeho původní myšlenka, ale spíše náznak v dopise městského stavu.

Zdeněk Lev z Rožmitálu se v tuto chvíli dostává do defenzivy. Bartoloměj s Rendlem opakovaně jezdí do Budína za králem a zajišťují také mezinárodní podporu své záležitosti. Dle Rožmitálovy korespondence můžeme dojít k závěru, že pán z Blatné považoval za motor celé akce Rendla a obával se důsledků. V dopise Vilémovi z Pernštejna datovaném do února 1514 se dočítáme: „...*nebudem-li toho včas předcházeti, což jest škodného pána našeho, JMKské a tohoto království, že teprve těm moudrostem srozumíme, když na popele sedeme.*“ Zdeněk Lev zde dokazuje svůj politický rozhled i talent, kdy u stárnoucího Pernštejna apeluje především na zájem panovníka a země. Pro nás je ale podstatnější, že i osobnost jako Rožmitál chápala Rendla jako reálnou hrozbu svých zájmů, čímž se nám nepřimo dokládá možný rozsah jeho vlivu.²⁶⁶ Albrecht Rendl se v této době stává pro krále skutečně velmi blízkou

²⁶³ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 341–350.

²⁶⁴ Tamtéž, str. 351–356.

²⁶⁵ Celá akce vyvolala velký šok, jak se dozvídáme z korespondence Zdeňka Lva z Rožmitálu. Akceschopnost městského stavu, jak nám tato situace dokládá, byla mnohem větší, než byla šlechta dosud ochotná připustit. Viz Archiv český VII, str. 37. O psaní Zikmundovi se dočítáme také ve Starých letopisech. Viz CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Starí letopisové čeští*, str. 302–303; PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 371.

²⁶⁶ Archiv český VII, str. 38.

osobou. V dubnu 1514 král přiznává „statečnému Albrechtovi Rendlovi z Aušavy na Myšlině“ dluh 5000 kop grošů českých za sebe i dědice obou stran.²⁶⁷

Dopisy putovaly i k císaři Maxmiliánovi I.,²⁶⁸ který si v té době již představoval základy habsbursko–jagellonského sblížení.²⁶⁹ Bartoloměj díky těmto kontaktům pak vyvažuje silnou pozici uherského magnáta Jana Zápolského, který po vzoru Matyáše Korvína plánoval sňatek s princeznou Annou a vlastní nastolení na svatoštěpánský trůn. To pak vedlo i k tajné dohodě městského svazu s králem, což bylo Bartolomějovo největší vítězství.²⁷⁰ Korespondence samozřejmě nezůstala utajena, Bartoloměj i Rendl se dokonce otevřeně podíleli na vyšetřování v pražských městech, odkud byly kontakty na zahraničí vyzrazeny.²⁷¹

Bartolomějovo srovnání se Zápolským nejlépe ilustruje snaha pomoci králi s Dóžovým povstáním. Bartolomějova hotovost skutečně vyrazila z Čech do Uher, měla zajištěné i zahraničně politické krytí,²⁷² usídlila se na Moravě, později ve Slezsku. Všeobecně se předpokládá, že z důvodu ochrany práv před Zápolským, který Dóžovo povstání porazil.²⁷³ Touto akcí získává Bartoloměj poměrně významný kredit i u císaře Maxmiliána.²⁷⁴ P. Čornej, J. Pešek a B. Zilynskyj nazývají s trochou nadsázky Bartoloměje kondotiérem. Myslím si, že jednak respekt, který si pod Bartolomějovým vedením městský svaz vynutil, jednak díky akci na podporu Vladislava v Uhrách, toto označení více než ospravedlňuje.²⁷⁵ Zápolského strana také chápala Bartoloměje jako hrozbu, což se přeneslo i na Rendla. Jan z Lomnice zmiňuje ve svém dopise Rožmberkovi a Rožmitálovi ze 4. října 1514, že: „*páni uherští poslali k Rendlovi, aby se ven z Uher vystěhoval do Všech Svatých, pakli by toho neučinil, potká-li jej co, aby*

²⁶⁷ Archiv český XI, str. 418; BENEŠ, F. – BERÁNEK, K.: *Soupis česky psaných listin a listů, díl 3, sv. 2*, str. 1393.

²⁶⁸ Kontakty městské strany na polského krále i císaře dokládají obavy Jana z Lomnice, viz Archiv český XI, str. 164–165.

²⁶⁹ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 435–437.

²⁷⁰ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 362–365.

²⁷¹ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 443; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 370–372.

²⁷² Rožmitál zděšeně píše Petrovi z Rožmberka, že se Rendlovi povedlo vyjednat i možnost průchodu vojska rakouskými zeměmi. Viz Archiv český VII, str. 111. Stejně laděný dopis odesílá i Vilémovi z Pernštejna. Viz Archiv český XII, str. 178.

²⁷³ Přehledně viz ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české, sv. VI*, str. 538.

²⁷⁴ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 367–378; 386–388; PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 438–442.

²⁷⁵ PEŠEK, Jiří – ZILYNSKYJ, Bohdan: *Městský stav*, str. 141. U Čorneje chápu toto označení jako převzetí ze starší práce. ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české, sv. VI*, str. 539.

za zlé neměl.“ Uherští magnáti tedy, pokud moravský pán nepřeháněl, regulérně vyhrožovali Rendlovi smrtí.²⁷⁶

Po potlačení Dóžova povstání se opět jako hlavní záležitost v zemi jeví stavovský spor. Rendl byl opakovaně napadán ze strany Šternberka před králem, bylo prosazováno jeho odvolání z královské rady, Rožmitál jej obvinil ze zrady²⁷⁷ a nabádal krále, aby se nenechal Rendlem ovlivnit.²⁷⁸ U Šternberka jde jednoznačně o důsledek Rendlovy snahy zbavit jej královské pečeti. Snaha získat pod kontrolu agendu nejvyššího kancléře by byla pro Rendla logickým krokem, neboť by získal přehled o tom, kdy a jaké listiny jsou vydávány. Pokud by byl Šternberk úřadu zbaven, mohl být do úřadu dosazen některý z panských spojenců Bartoloměje (Ladislav z Boskovic) či Bartoloměj sám. To by znamenalo definitivní triumf městské strany.²⁷⁹

Vladislav se však nechtěl Rendlových služeb vzdát.²⁸⁰ Tomu se dokonce postupně dařilo čím dál více krále přiklánět na stranu královských měst.²⁸¹ Nutno dodat, že významnou motivací pro krále byla také neochota měst zaplatit pivovarskou berni, pokud by byl Rendl odvolán.²⁸²

Všechny stížnosti, napadení i protivení se královské vůli měl řešit sněm na počátku roku 1515. Jeho jediným výrazným bodem ale bylo dočasné vítězství královských měst, která prosadila obsazení úřadu podkomořího Albrechtem Rendlem.²⁸³ Jmenování Rendla bylo téměř okamžitě reflektováno veřejností. Velmi rozčarován byl Jan z Ebernic, který píše Kryštofovi ze Švamberka: „*Neš nic novějšího a dievnějšího jsem neslyšel, neš že jste z Rejnle učinili podkomoří, bozopomoci vám všem, že jste naň tak laskavi a že jemu takové cti a užitku přivodíte: a bozopomoci jemu, že on toho na VMti všech tak dosahuje a sobě to přivede. Psal bych VMti rád, že jste nebožátka, ale nesmím, bojím se, aby to VMti protie mysli nebylo. Ba nebožátka, nebožátka! Račteš*

²⁷⁶ Archiv český XI, str. 174.

²⁷⁷ Rožmitál chápal Rendla a Bartoloměje jako narušitele pořádku. Viz KOTLÁROVÁ, Simona: *Páni z Rožmitálu*, str. 46. Dále PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 425–428.

²⁷⁸ Archiv český VII, str. 40.

²⁷⁹ O těchto Rendlových snahách nás informuje opět Rožmitál. Viz Archiv český VII, str. 45.

²⁸⁰ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 390–393.

²⁸¹ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 419–420.

²⁸² TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 398; PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 449.

²⁸³ ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1437 – 1526. II. díl: Jagellonské Čechy (1471 – 1526)*, Praha 2012, str. 142–143; PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 387.

VMti odpustietie, že o to tak VMti piši, neb se mi ten rád a veľmi zle líbí. Dej Bůh v tom lepší pořádek.“²⁸⁴

Tuto situaci rozhodně nepodceňoval Rožmitál, neboť se v dopise Petrovi z Rožmberka ze září 1515 opět vyjadřuje k Rendlovu vlivu, tentokrát v novém úřadě: „*ačkolivěk i to se mi nezdá, aby Rendl k tomu našeho pána přivedl, aby to učiniti měl, ač však v nynějších spletcích sluší opatrnosti užívati, poněvadž což se dobrého zedná pána našeho a tohoto království, chtí to někteří rušiti pro své užitky a chtějíc tím jinajm protivensství činiti.* Rendl je zde tedy chápán jako oportunist, neboť oněmi některými je bezpochyby myšlen on.“²⁸⁵

Vliv královských měst je v této otázce zcela zřejmý. Dosavadní podkomoří Burian Trčka z Lípy byl Rožmitálův spojenec²⁸⁶ a města tvrdila, že jim svým působením škodí.²⁸⁷ Trčka hledal zastání u rytířského stavu,²⁸⁸ jeho spojenci pak vydali prohlášení vyzývající Rendla netolerovat především s ohledem na porušení svatojakubského mandátu, který neumožňoval odvolání úředníka bez podpory zemské vlády.²⁸⁹ Minulost Rendla a Trčky také nebyla bez poskvrny, v listopadu 1510 Rendl, který se ještě tituluje jako nejvyšší písař, Trčku pohnal o 500 kop grošů českých. Pravděpodobně se jednalo o starší královský dluh, protože Trčka zde vystupuje z titulu podkomořího. Celý spor Rendl sice vyhrál, Rožmitál z titulu nejvyššího purkrabí pražského měl nařídit sumu vyplatit, ovšem nestalo se tak – nevíme však proč. Nepovažuji za pravděpodobné, že by se jednalo o rozčarování ze strany šlechty ze zisku úřadu nejvyššího písaře. Je ale možné, že tato kauza „usnadnila“ Rendlovi rozhodování o přestupu na stranu královských měst.²⁹⁰ Trčka byl také mnohem méně horlivým odpůrcem měst. Staré letopisy zachytily příhodu, kdy Trčka poslal při příjezdu krále Vladislava do Čech s Pražany doprovod poté, co je Rendl urážel v Brně.²⁹¹

Mezitím Rendl a další zástupci měst uvádějí v Kutné Hoře dalšího úředníka úzce spjatého s městským stavem – nejvyššího mincmistra Viléma Kostku z Postupic,

²⁸⁴ Archiv český XV, str. 109.

²⁸⁵ Archiv český VII, str. 120.

²⁸⁶ I přes to měl ale spory s Ladislavem ze Šternberka. Viz HÁJEK z Libočan, Václav: *Kronika česká*, Praha 2013, str. 1071; CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Starí letopisové čeští*, str. 297.

²⁸⁷ MACEK, Josef: *Jagellonský věk II*, str. 77.

²⁸⁸ REZEK, Antonín: *Příspěvky k dějinám Čech za králů Vladislava a Ludvíka Jagellonského*, Časopis českého musea 56, 1882, str. 218–219.

²⁸⁹ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 402.

²⁹⁰ Archiv český XIII, str. 381.

²⁹¹ CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Starí letopisové čeští*, str. 250.

jednoho z Bartolomějových a Rendlových spojenců.²⁹² Rendl i Kostka samozřejmě začali okamžitě povinnosti svých úřadů vykonávat.²⁹³

Povinnosti podkomořského úřadu se týkaly především agendy královských měst, především pak otázka ustavení městské rady. Máme doklad o tom, že konkrétně Rendl vyslal hofrychtěře k ustavení městské rady do Kouřimi.²⁹⁴ Díky výraznému oslabení církve v husitské revoluci se ale pod tento úřad začala dostávat také agenda klášterů. Podkomoří byl zprvu podřízen nejvyššímu komorníkovi,²⁹⁵ avšak za husitské revoluce jeho vliv rostl úměrně s vlivem královských měst a stává se jediným stabilně obsazeným úřadem. S růstem agendy se objevuje také podkomoří králové i úřednický aparát podřízený podkomořímu.²⁹⁶ Jednalo se o jediný zemský úřad, kde se předpokládala možnost obsazení erbovním měšťanem, avšak šlechta si potenciál úřadu uvědomovala a od 80. let zastávali úřad pouze rytíři.²⁹⁷

Pověst Albrechta Rendla mezi českou šlechtou mezitím získala další šrámy. V listopadu 1515 byl pohnán Václavem Budovcem z Budova o nevydání královských majestátů na výběr cla u Roztok, které od Rendla koupil. Rendl tento spor zcela logicky prohrál a měl privilegia vydat.²⁹⁸ Tento exces, podobně jako zisk úřadu nejvyššího zemského písaře a následný přechod na stranu královských měst Albrechtovi z dlouhodobého hlediska velmi uškodil, neboť s výjimkou Rožmitála jej šlechta mezi sebe již nikdy úplně nepřijala.

Je těžké odhadovat, jak by se dějiny českých zemí vyvíjely, kdyby se královským městům podařilo udržet tento pro ně nadějný kurz. Celou situaci totiž

²⁹² PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 388; CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Starší letopisové čeští*, str. 319; PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 451–453; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 399–403.

²⁹³ Rožmitál píše Rožmberkovi o tom, že Rendl sází konšely královských měst (prosinec 1515). Viz Archiv český XII, str. 180.

²⁹⁴ Archiv český XXI, str. 53.

²⁹⁵ K tomu bádání došlo na základě předpony pod-, starší badatelé, např. Václav Vaněček, naproti tomu ale jako základ slova neberou „komorníka“, nýbrž „komoru“ a předpokládají, že podkomoří byl od počátku podřízen přímo králi. Viz VANĚČEK, Václav: *Komorník a podkomoří*, in: Sborník prací z dějin práva československého I, Praha 1930, str. 60–63. K této otázce nověji FIALA, Zdeněk: *Komorník a podkomoří*, in: Sborník historický 2, 1954, str. 57–83.

²⁹⁶ Jedná se např. o písaře podkomořího nebo úředník podkomořího na soudě. Úředníka podkomořího na soudě zastával v době Rendlova úřadování Hynek ze Seče. Viz TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy IX*, str. 257.

²⁹⁷ K povinnostem podkomořího viz ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Úřad podkomořský v Čechách*, in: Časopis českého muzea 51, 1877, str. 4–9, 15–29, 243–244.

²⁹⁸ Archiv český XIX, str. 283.

komplikují dvě záležitosti – smrt Bartoloměje Minsterberského a smrt krále Vladislava. Obě úmrtí dopadla nepříznivě také na Rendla. Podle Josefa Macka by se vývoj zvláštním způsobem neodlišoval, předpokládá naopak zrychlení celého procesu a dřívější uzavření Svatováclavské smlouvy.²⁹⁹

Smrt knížete Bartoloměje paradoxně souvisí s jeho diplomatickou aktivitou. Byl jedním z diplomatů krále Vladislava, kteří připravili půdu pro pozdější vídeňské dohody o sňatcích mezi Jagellonci a Habsburky. Nešťastný kníže zahynul na počátku dubna 1515 utonutím v Dunaji.³⁰⁰ Následné ochromení pozice královských měst nám pak dokládá, že většina úspěchů, kterých městská strana dosáhla, stála pouze na obratnosti Bartoloměje a jeho klíčového spojence Rendla.³⁰¹ Ne nadarmo je počínání královských měst v Bartolomějově době pojímáno jako vrchol celého sporu mezi šlechtou a královskými městy.³⁰² Královská města poté nedokázala prokázat politickou pružnost a křečovitě se držela linie načrtnuté Bartolomějem a Rendlem.³⁰³ Sílu měst v té době Macek dokonce přirovnává k síle měst za husitské revoluce.³⁰⁴ Rendlova pozice po Bartolomějově smrti nebyla jednoduchá. Čím více se totiž přiklonil ke královským městům, tím větší nenávist pociťoval od šlechty.³⁰⁵

Okamžitě po smrti knížete Bartoloměje vygradovala snaha dostat Albrechta Rendla z úřadu královského podkomořího. Rendl se této myšlence dlouho vzpouzel, několikrát byl stárnoucí Vladislav přesvědčen o výměně, avšak pouze na krátkou dobu, až na sněmu v únoru 1516 byl Rendl „přesvědčen“ Ladislavem ze Šternberka a Karlem Minsterberským,³⁰⁶ Bartolomějovým bratrancem, aby se úřadu vzdal.³⁰⁷ Šlechta od té doby považovala věc za vyřízenou a jako podkomoří byl bez výjimky uznáván Buriana

²⁹⁹ MACEK, Josef: *Jagellonský věk III*, str. 360.

³⁰⁰ MACEK, Josef: *Jagellonský věk II*, str. 24.

³⁰¹ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 405–406.

³⁰² Musíme si ale uvědomit, což nám dokládá i Bartolomějův či Rendlův původ, že spor nebyl čistě stavovský. Viz PEŠEK, Jiří – ZILYNSKYJ, Bohdan: *Městský stav*, str. 141–142.

³⁰³ MACEK, Josef: *Jagellonský věk III*, str. 360.

³⁰⁴ Tamtéž, str. 353.

³⁰⁵ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 453.

³⁰⁶ Základní přehled k osobnosti Karla Minsterberského viz MACEK, Josef: *Jagellonský věk II*, str. 24–25; FUKALA, Radek: *Karel I. Minsterberský – politik příležitosti a činu*, in: Od Jana Žižky k Poděbradům. Acta universitatis Reginaehradecensis. Historica I, Hradec Králové 2006, str. 189–200.

³⁰⁷ CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Starí letopisové čeští*, str. 329 – 330; PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 397; REZEK, Antonín: *Příspěvky k dějinám Čech*, str. 221, 231, 235; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 410–416.

Trčku z Lípy.³⁰⁸ V té době už se možná Rendl snažil zlepšit vztahy s Rožmitálem, neboť máme doklad, že mu nechal Rožmitál poslat oznámení o svatbě syna (leden 1516)³⁰⁹ a zároveň velmi horlivě přesvědčoval Radslava Beřkovského ze Šebířova, že není s Rendlem ve spolku (únor 1516).³¹⁰ Ve stejné době měl vést i blíže neurčený půhon proti Rendlovi a Prockovi, avšak vzhledem k řečenému se mohlo jednat pouze o odvedení pozornosti Rožmitálových či Rendlových politických rivalů.³¹¹ Stejně tak Rendlovi byly ještě během ledna 1516 postoupeny Burianem Špetlem z Janovic dva dlužní listy Zdeňka Lva z Rožmitálu v celkové sumě 2600 kop grošů českých s úrokem. Jeden z dlužních úpisů je pravděpodobně totožný s úpisem z roku 1511 (2350 kop), přičemž z dikce dokumentu vyplývá, že je Rendl neznámo kdy a proč Burianovi postoupil a nyní je získává zpátky.³¹²

Osobně jsem přesvědčen o tom, že se ze strany Rendla jednalo o snahu získat čas a uvolnit z momentálního sevření. Tomu by nasvědčovalo i další používání titulu podkomořího jeho osobou, avšak pouze v komunikaci s městy, která jeho autoritu respektovala. Dva doklady máme z jara 1516, kdy píše do Kouřimi o smrti krále Vladislava (březen) a následně je nabádá k dodržení smlouvy (květen).³¹³ Rendlovi zlomila vaz až smrt krále Vladislava,³¹⁴ který zemřel krátce po sněmu.³¹⁵ Rendl dle svých slov smrti upřímně litoval a želel. Vzhledem k faktu, že si jistě dokázal domyslet, jakým směrem se bude ubírat jeho kariéra, se jeho žalu nemůžeme divit.³¹⁶ Albrecht poté nespěchal s předáním agendy svého úřadu. Jistou výhodou totiž představuje pokračující nejednota stavů. Definitivně podlehl až hrozbám, že bude obviněn z porušování zemského zřízení.³¹⁷ Tento argument chápu jako velmi efektivní, neboť mohl zahrnovat vše od protiprávního zisku úřadu přes jeho držbu navzdory tomu, že se úřadu vzdal, až po manipulaci se zemskými právy při tvorbě zemského zřízení.

³⁰⁸ To nám dokládá dopis Petra z Rožmberka stavům prácheňského kraje. Viz Archiv český VII, str. 178. Dalším dokladem je dopis Radslava Beřkovského ze Šebířova Rožmberkovi a jeho následná odpověď. Viz Archiv český XI, str. 211 a 212.

³⁰⁹ Archiv český VII, str. 149.

³¹⁰ Tamtéž, str. 157.

³¹¹ Tamtéž, str. 161.

³¹² BENEŠ, F. – BERÁNEK, K.: *Soupis česky psaných listin a listů, díl 3, sv. 2*, str. 1441.

³¹³ CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Starší letopisové čeští*, str. 324–326. Archiv český XXI, str. 54 a 57.

³¹⁴ MACEK, Josef: *Jagellonský věk II*, str. 78.

³¹⁵ Jaromír Čelakovský předpokládal, že Vladislav měl zájem odvolání Rendla blokovat, protože byl závislý na příjmech z měst, která odmítala Trčku. Viz ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Úřad podkomořský v Čechách*, str. 250.

³¹⁶ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 460–461.

³¹⁷ Tamtéž, str. 470–471.

Stavy v té době už byly blízko uzavření Svatováclavské smlouvy, tudíž vyhrožování revizí zemského zřízení by mohlo být chápáno jako efektivní a logický argument. Tečkou za Rendlovým působením v úřadu podkomořího pak byl sněm rytířského stavu v květnu 1518, kde byl Rendl obětován i královskými městy, z nichž některá jeho autoritu dosud respektovala, výměnou za držbu hofrychtéřského úřadu měšťanem,³¹⁸ s čímž kromě šlechty souhlasil i král Ludvík, v té věci ovlivněný především Karlem Minsterberským.³¹⁹ Ani to však Rendl nemusel brát úplně definitivně. Poslední doklad, kdy se tituluje podkomořím, máme z ledna 1519.³²⁰

4.4 Za zenitem (1516/8 – 1522)

Ztráta podkomořského úřadu a odklon královských měst znamenal mocenský pád Albrechta Rendla z Oušavy a symbolické vykročení do poslední etapy života. Ačkoliv se opakovaně snažil dostat do přízně císaře Maxmiliána,³²¹ nedokázal se už nikdy vrátit na ztracené pozice a stal se řadovým advokátem. Rendlovy kontakty na císaře ale minimálně pán z Rožmitálu nepodceňoval. V souvislosti s komunikací mezi Rendlem a císařským dvorem píše v květnu 1518 Petrovi z Rožmberka: „*Co se Rendle dotýče, že není co chváliti.*“³²²

Charakteristická je také snaha napravit si reputaci u panského stavu, avšak kromě pragmatického Rožmitála,³²³ který Rendla dlouhodobě respektoval a uvědomoval si potenciál, který v sobě bývalý královský prokurátor měl, jej žádá z výrazných osobností českého politického života nepřijala.³²⁴ To komentuje František Palacký slovy: „*Zastával řadu úřadů dostupných rytířům, konec téměř všude nešťastný, rozkmořiv se s téměř všemi stavy, jichžto prve byl miláčkem, stal se řečníkem u soudu, tj. tím, čím byl na počátku kariéry.*“³²⁵ Doklad Rendlova a Rožmitálova sblížení nám přináší Staré letopisy, které hovoří o svolání sněmu na Letnice 1521 oběma muži.³²⁶

³¹⁸ Povinnosti hofrychtěře viz ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Úřad podkomořský v Čechách*, str. 16.

³¹⁹ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 426, 432, 446–449; PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 475–477.

³²⁰ Archiv český XXI, str. 103.

³²¹ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 448.

³²² Archiv český XI, str. 214.

³²³ Dokladem k tomu nám může být korespondence mezi Rožmitálem a Rožmberkem, kde Rožmitál otevřeně přiznává úzké vazby na Rendla. Viz Archiv český VIII, str. 185.

³²⁴ Zdeněk Lev píše v srpnu 1519 o Rendlově situaci Petrovi z Rožmberka: „...*kterýž jest mezi lidmi spletky činil.*“ Archiv český XII, str. 183.

³²⁵ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 513. K tomu také KREUZ, Petr -

V dubnu 1519 Rendl pohnal Mikuláše z Dražovic, purkrabí hradeckého kraje, aby doložil listinou údajný Rendlův dluh na 2000 kop grošů českých. V květnu 1519 jej pak pohnal výše uvedený Mikuláš z Dražovic dokonce o částku 3000 kop grošů českých. Projednávání sporu však bylo odloženo.³²⁷ Jasněji se pak jeví další finanční záležitost z června 1520, kdy nejvyšší komorník Jaroslav ze Šelmburka a na Kosti přiznal vůči Rendlovi svůj dluh 500 kop grošů českých s úrokem 50 kop grošů českých.³²⁸

V tomto posledním období Rendl nezasahoval do žádné výraznější události. Snažil se sice zapojit se svými zkušenostmi do jednání o situaci ve Württembersku, což jistě souviselo s jeho kontakty na císaře, ale nebyl vpuštěn na jednání.³²⁹ Zaznamenáváme jej pouze ve sporu Heřmana z Janovic s královským městem Klatovy. Rendl byl totiž Heřmanovým obhájcem.

Heřman z Janovic byl jedním z opovědníků Českého království, který byl od května 1520 opět aktivní. Byl zajat klatovskými měšťany, za což byli pohnáni Heřmanovým zástupcem Rendlem. Poté byl Heřman převezen do Prahy, odkud utekl.³³⁰ Kauza měla i nějaké hlubší nám neznámé pozadí. Tajemně se o ní vyjadřuje Zdeněk Lev v dopise Petrovi z Rožmberka: „*A co jsem při tom více slyšel o něm i o Rendlovi, toho nyní pozanechávám.*“³³¹

Dalším lapkou, kterého Rendl zastupoval, byl Petr Suda z Řenec. Ten se dostal během roku 1521 do sporu s klatovskými, kteří byli Rendlem opět pohnáni. Zajímavé na tom je, že městský stav v této záležitosti zastupovala známá osobnost pražské politiky Jan Pašek z Vratu, který se s Rendlem dostal do ostré slovní potyčky. Ta nám významně slouží jednak k pochopení psychologie Albrechta Rendla i Jana Paška, jednak k chápání vazeb mezi stavy zároveň, ačkoliv nelze podceňovat antirendlovský tón Starých letopisů, kde byla zaznamenána. Pašek měl říct Rendlovi: „*Že si se všem třem stavům zle zachoval a nade všemis zradil, protož znej, nevíš – li, že před žádným právem ty mluvit nemáš, ani žádného práva užítí.*“ Na to Rendl odpověděl: „*Jsem lepší než všechna města.*“ Uražený Pašek vzdorovitě reagoval: „*Já sám od osoby své jsem*

MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské*, str. 72–78.

³²⁶ PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 435.

³²⁷ Archiv český XXXII, str. 13; Archiv český XIX, str. 405.

³²⁸ BENEŠ, F. – BERÁNEK, K.: *Soupis česky psaných listin a listů, díl 3, sv. 2*, str. 1518.

³²⁹ Archiv český XII, str. 180–182.

³³⁰ CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Starí letopisové čeští*, str. 362; PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 426; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 470.

³³¹ Archiv český VII, str. 187.

lepší než ty, Rendli!“ Načež Rendl dětinsky dodal: „*Nejsi, já jsem lepší.*“ Po tomto výlevu byly obě strany napomenuty ze strany soudců. Paškovi se pak ještě nakonec podařilo Rendla urazit zvýrazněním role své osoby při zisku podkomořského úřadu: „*Víš, kterak jsi mluvil Klatovským, aby obehnali Janovice a že chceš pomocníkem býti na ně. A já tebe podkomořím udělal.*“³³²

Nelehkou situaci Rendla poté dokresluje i záležitost s královskými dluhy, která proběhla v roce 1520. Rendl se vyjádřil ve smyslu, že svůj podíl na dlužích bude vymáhat po věřitelích, čímž značně popudil Viléma z Pernštejna. Ten dokonce cituje Rendlova slova: „*Jakž jest kolivěk toto ve dsky vešlo, že my máme k jistcům a k rukojmím hleděti, sluší z toho pána boha chváliti; neb již první zapsání nic není. Než toho my se máme držiti, neb jakau jsme bezpečnost měli, neb nám země nic zvláště neslíbila, ani jaké jistoty udělala. Než byste vy se chtěli všickni toho pustit, já se nepustím.*“³³³ To nám dokládá, že se při nejmenším výrazně snížily Albrechtovy příjmy.³³⁴ Vilém z Pernštejna, další výrazná osobnost té doby, Rendla skutečně nešetřil. V jeho dopisech Rožmitálovi, Šternberkovi nebo Prockovi se můžeme dočíst následující pasáže: „*Rendl nám práva udělal, a nyní opět jaké způsoby jdau, jakž on zase chce v lidi vjíti bojím se jistě, že se tudy zlého nebude ujímati,*“³³⁵ nebo také: „*Kýž mi jest čert do Rendle! Jsaulit' naň tak všickni laskavi jako já, mělt' by se radši viděti v páté zemi nežli zde.*“³³⁶ Asi nejvýrazněji nás zasáhne pasáž z dopisu Šternberkovi: „*K hovadům bych jich ještě nesměl přirovnati.*“³³⁷ Rendla jako odstrašující příklad používá i v korespondenci s Petrem ze Žerotína: „*Ač mnoho v Čechách lotrovských způsobův od chvíle se začalo...netřebať vám do Moravy Rendle, již jej máte v Moravě. Jistě se máte před čím opatrovati! U mněť jest škodnější než Rendl, a k tomu rozumu žádného nemaje, než jedné pýchu...Neb tím způsobem Rendl se jest jak živ o to nepokusil, oč se jest tento pokusil.*“³³⁸

³³² CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Starí letopisové čeští*, str. 372; PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, str. 434. PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 513; TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 486; JIREČEK, Josef: *Rukověť k dějinám literatury české*, str. 175.

³³³ Archiv český I, str. 105–107.

³³⁴ JIREČEK, Hermenegild: *Právnícký život v Čechách*, str. 300.

³³⁵ Archiv český I, str. 125.

³³⁶ Tamtéž, str. 133–134.

³³⁷ Archiv český II, str. 137.

³³⁸ Archiv český II, str. 166.

Nepočítáme-li uzavření Svatováclavské smlouvy, která roku 1517 ukončuje letitý spor šlechty a měst,³³⁹ čímž vlastně symbolicky završuje i období Rendlovy aktivity, byla jedinou výraznější akcí celozemského charakteru v závěru jagellonského období výměna nejvyšších zemských úředníků králem Ludvíkem v roce 1523, která dočasně oslabilu Rožmitálovu stranu. To už ale Rendl nebyl mezi živými. Albrecht Rendl z Oušavy, bývalý purkrabí hradu pražského, královský prokurátor, nejvyšší písař zemský a královský podkomoří, historicky nejvýznamnější člen svého rodu, který se dokázal z ničeho dostat až do samotné špičky politicky česko–uherského soustátí, jehož vývoj ovlivňoval téměř dvacet let, umírá v Týně nad Vltavou 9. září 1522 v péči své dcery Johanky Čabelické z Oušavy.³⁴⁰

4.5 Albrecht Rendl z Oušavy – šlechtic, hospodář, člověk

Albrecht Rendl z Oušavy – politik, příklad ambiciózního nižšího šlechtice, který touží po vzestupu,³⁴¹ právník, intrikán, ale také klíčový spojenec, vlivná osobnost a v neposlední řadě otec. Cílem této kapitoly nebude sledování Albrechtova politického vzestupu a jeho činnosti od konce 90. let 15. století až do jeho smrti, nýbrž představíme si zde Albrechtovu majetkovou základnu, konfesi a pokusíme se alespoň rámcově odhadnout klíčová data Albrechtova života.

Jedna z prvních otázek, kterou jsem si na počátku studia osobnosti Albrechta Rendla z Oušavy položil, bylo vůbec narození této zajímavé osobnosti. Nutno podotknout, že nikomu, kdo se touto postavou snažil zabývat přede mnou, ačkoliv se vždy jednalo pouze o zběžný pohled na pozadí studia Vladislavského zřízení zemského, se nepodařilo tuto záležitost uspokojivě vyřešit. Vždy se jednalo v lepším případě o odhady.³⁴²

³³⁹ Ke Svatováclavské smlouvě a ukončení stavovských sporů nejlépe PEŠEK, Jiří – ZILYNSKYJ, Bohdan: *Městský stav v boji se šlechtou*, str. 142–147; KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské*, str. 78–84.

³⁴⁰ O smrti se dozvídáme ze svědectví Rendlova písaře Duchka z Přestic. Viz Archiv český XXXII, str. 330. Dále TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 514; PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 514.

³⁴¹ ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1471-1526. I. díl: Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad (1437 – 1471)*, Praha 2012, str. 177.

³⁴² August Sedláček v Ottově slovníku naučném pracuje s rokem 1450. Viz Ottův slovník naučný, sv. XXI, str. 552. Otakar Vinař se opatrněji přiklonil k roku 1460. Srov. VINAŘ, Otakar: *Albrecht Rendl z Oušavy*, str. 161.

Vodítkem pro zpochybnění všech úvah tímto směrem mohou být dva fakty. Zcela nezpochybnitelným je absolutní ignorance pramenů, z čehož následně plyne pouhá intuitivnost všech úvah. To pak zpochybňuje i doba úmrtí Albrechta Rendla, kterým je rok 1522. Pokud by se Albrecht narodil kolem roku 1450, dožil by se věku kolem sedmdesáti let. Na přelom 15. a 16. století je to však poměrně neobvyklé. Rok 1460 již vypadá realističtěji, avšak musíme si uvědomit, že první veřejnou funkcí, kterou Rendl zastával, bylo v roce 1494 purkrabství pražského hradu.³⁴³ To by znamenalo, že se Albrecht dostal k prvnímu vyššímu úřadu až téměř v pětatřiceti letech. To je poměrně pozdě i vzhledem k faktu, že by byl „protlačen“ někým mocnějším. Nesmíme také zapomenout na to, že první zmínka o něm pochází z roku 1493. Nevěřím, že by se první zmínka o dospělém šlechtici, i když ve službě u mocnějšího pána, dochovala až ve více než jeho třiceti či čtyřiceti letech.

Budeme-li mluvit konkrétně, věřím, že je možné určit dobu Albrechtova narození mnohem přesnější metodou, navíc podloženou pramenem. Jedná se o *Naučení pana Albrechta Rendla*, sepsané samotným Rendlem krátce před smrtí.

Sám Albrecht v této své „zповědi“ vypočítává své funkce a zmiňuje se, že v královské radě seděl „od téměř třiceti let.“ Podle Jaroslava Pánka byla královská rada orgánem, který konzultoval s panovníkem všechna zásadní rozhodnutí. Přirozeně zde chtěl mít také své stoupence. Pánek dělí radu na několik dílčích částí, z nichž užší část tvořili přisedící zemského soudu a nejširší tvořily osobnosti zasedající u komorního a dvorského soudu, což je přesně náš případ.³⁴⁴

Albrecht Rendl působil od roku 1498 jako královský prokurátor.³⁴⁵ Královský prokurátor měl poměrně široké pole působnosti. Mezi jeho povinnosti patřilo zasedat ve dvorském soudu, což se dělo již během 90. let, ale právně zakotveno to bylo až ve Vladislavském zřízení zemském.³⁴⁶ A právě přisedící dvorského soudu bývali často zařazeni do královské rady. Vezmeme-li tedy v potaz, že od roku 1498 se Albrecht Rendl pohyboval v královské radě, kde byl „od téměř třiceti let,“ můžeme předpokládat, že se narodil někdy na přelomu 60. a 70. let 15. století. Tudíž více než dvacet let po Sedláčkově odhadu a o téměř deset let po odhadu Vinařově. Jistě musíme

³⁴³ Viz např. TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy IX*, str. 256.

³⁴⁴ PÁNEK, Jaroslav: *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. Století*, in: *Folia historica Bohemica* 4, 1982, str. 190.

³⁴⁵ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy IX*, str. 258.

³⁴⁶ MARTINOVSKÝ, Ivan: *Soud dvorský za krále Vladislava II.*, in: *Historia docet: Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.*, str. 281–282. Martinovský jako prokurátora často zasedajícího ve dvorském soudu jmenuje právě Rendla.

vzít v potaz i možnost, že Rendl přesně neznal rok svého narození, což by vysvětlilo slovíčko *téměř* použité v Naučení. Albrecht by navíc byl ve věku, který by mnohem lépe vystihoval dobu jeho raketového vzestupu.

Možnost Albrechtova narození v této době také vysvětluje, proč nebylo jméno Albrecht zmíněno mezi majiteli tvrze Tisová během obléhání ze strany Fridricha Vítězného. Malý, dvou- až pětiletý chlapec by nejspíše nezajímal ani kurfiřta, ani žádného z kronikářů. Naopak nám to podstatně lépe dokresluje, proč Albrecht vlastnil na počátku kariéry pouze mlýn u Vodňan.³⁴⁷ Neměl zkrátka co zdědit poté, když jeho otec a strýcové přišli o hlavní rodovou základnu. Proto bych se také vymezil proti možnosti, že by Albrechtovým otcem byl rožmberský hejtman Vilém a spíše bych se přikláněl k možnosti, že jím byl lapka Jan Rendl z Oušavy, po kterém by byl pojmenován i jeden z Albrechtových synů.³⁴⁸

Pokud můžeme s 50% jistotou určit Albrechtova otce, nemůžeme uspokojivě odpovědět na to, kdo byl jeho matkou. Plně to odpovídá faktu, že Rendlové byli bezvýznamným, někdy lapkovským rodem z jihozápadních Čech. Zmíněno již bylo Albrechtovo vlastnictví mlýna poblíž Vodňan, díky kterému byl přezdíván „Rendl ze Mlejna.“³⁴⁹

Kde se tedy vzala raketová kariéra tohoto potomka nevýznamného rodu? Jsem přesvědčen, že mužem, který stál za Albrechtovým vzestupem, byl jeho pozdější protivník Zdeněk Lev z Rožmitálu. Právě s Rožmitálem je totiž spojována první zmínka o Rendlovi, ze které plyne, že byl vyšším úředníkem Rožmitálové samosprávy.³⁵⁰

Nutno podotknout, že držba ani jednoho ze zemských úřadů neměla zásadní vliv na růst Albrechtova majetku. Rendl nikdy nedokázal vytvořit souvislé panství, na které by mohly navázat jeho děti. Jsem přesvědčen, že je to především důsledek dvou faktorů – Rendl z titulu funkce královského prokurátora trávil většinu života jako „králova spojka“ na cestě mezi Budínem a Prahou. Navíc nevzešel z bohatého rodu, je

³⁴⁷ To je velmi často citový fakt převzatý ze Starých letopisů, za všechny zdroje stačí zmínit TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 259. Od Tomka poté přebírají tuto citaci všechny mladší práce. Citace ve Starých letopisech viz CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Staří letopisové čeští*, str. 247.

³⁴⁸ Vilémovo otcovství přímo připouští Jireček. Ostatní autoři s výjimkou v minulé kapitole zmíněného Sedláčka nechávají celou záležitost otevřenou. Viz JIREČEK, Hermenegild: *Právníký život v Čechách a na Moravě v tisícileté době od konce IX. do konce XIX. století*, Praha – Brno 1903, str. 297.

³⁴⁹ CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Staří letopisové čeští*, str. 247.

³⁵⁰ Zmínka je ze 17. října 1493, Rožmitál píše Jindřichovi ze Švamberka, že mu pošle „*měrcie s Rendlem*.“ Viz Archiv český XV, str. 66. Již rok poté Albrecht sloužil jako purkrabí pražského hradu. Rožmitál jej také pravděpodobně prosadil do komise k sepsání VZZ.

tedy možné, že otázka reprezentativního sídla pro něho neměla valný význam, nehledě na fakt, že jeho finance mohly pocházet spíše z různých úplatků plynoucích z jeho přímého vlivu.³⁵¹

Jistou výjimkou z pravidla byl Myšlín, který lze označit za hlavní Albrechtovo sídlo.³⁵² Myšlín u Mnichovic byl totiž součástí Rendlova predikátu. Jako „Albrecht Rendl z Oušavy a na Myšlíně“ vystupuje v několika listinách.³⁵³

Myšlín ve středních Čechách je dnes místní částí města Mnichovice,³⁵⁴ devět kilometrů JZ od Říčan. Rendl jej získal krátce po roce 1510. Na počátku roku 1516 měl být předmětem vyrovnání dluhu u Ludvíka Zajímače z Kunštátu. Po otcově smrti se o Myšlín měli zajímat jeho synové, avšak k roku 1525 je jako jeho majitel označován Jaroslav ze Šelmburka.³⁵⁵

Zajímavou kapitolou v životě Albrechta Rendla jsou pak Roztoky. Zde měl totiž nabízet útočiště pronásledované Jednotě bratrské. Albrechtovo působení zde ale bylo velmi krátké.³⁵⁶

Zde pak také narážíme na otázku vyznání dlouholetého královského prokurátora. Všeobecně je známo Rendlovo sympatizování s Jednotou bratrskou. Zda byl Rendl přímo členem Jednoty, se můžeme jen dohadovat, ale je pravděpodobné, že až do roku 1503 ano. Poté se totiž setkáváme se zprávami o tom, že byl z bratrského společenství vyloučen, podle Jaroslava Golla proto, že byl tajným členem společenství, přičemž nevylučuje ani záměr Albrechta Rendla Jednotu ovládnout.³⁵⁷ Díky nesporným ambicím tehdy ještě budoucího královského prokurátora a malému počtu členů z panského stavu bych tuto možnost nevylučoval. Jeho pozice však nebyla příliš pevná.

³⁵¹ Kromě různých poplatků, na které měl nárok díky držbě úřadů, a působení u soudů různých instancí máme právě u Rendla první doklad mzdy z titulu královského prokurátora. Jednalo se o 120 kop grošů českých ročně a k tomu navíc 6 džberů kaprů a 2 půlvozy vína. Mzda mu byla přiznána výnosem samotného Vladislava. Viz Archiv český VI, str. 586.

³⁵² K otázce šlechtických sídel a jejich významu pro šlechtice viz ŠIMŮNEK, Robert: *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013, str. 18–66.

³⁵³ Viz např. Archiv český XI, str. 418. Vladislav II. zde přiznává dluh 5000 kop grošů českých „statečnému Albrechtu Rendlovi z Aušavy na Myšlíně.“ Dluh byl přiznán za dědice obou stran. Datována je 7. dubna 1514.

³⁵⁴ Otakar Vinař zaměňuje Myšlín se vsí Myšlení, údajně na Písecku. Viz VINAŘ, Otakar: *Albrecht Rendl z Oušavy*, str. 169.

³⁵⁵ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého, svazek XV*, str. 99, 104; JIREČEK, Hermenegild: *Právníký život v Čechách*, str. 301.

³⁵⁶ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 310; VINAŘ, Otakar: *Albrecht Rendl z Oušavy*, str. 169; Ottův slovník naučný, str. 552; JIREČEK, Hermenegild: *Právníký život v Čechách*, str. 298. SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého, sv. VIII*, str. 304. Sedláček datuje držbu Roztok do let 1504–1514.

³⁵⁷ GOLL, Jaroslav: *Chelčický a Jednota v XV. století*, Praha 1916, str. 234–236.

Řadu bratrů popudil svým až příliš liberálním přístupem na brandýském sněmu, kde se měl pozitivně vyjádřit o majetku, bohatství a držbě úřadů.³⁵⁸

Rendlovo pojetí víry bylo obecně spíše liberální. V dalších disputacích se vyjádřil tak, že může být spasen kdokoliv, včetně Žida, pohana a Řeka.³⁵⁹ Macek také označuje Rendla jako mluvčího kališnického rytířstva.³⁶⁰ K Rendlovu kališnictví bych se vzhledem ke kladnému vztahu k Jednotě bratrské přikláněl i já, ačkoliv Jireček v souladu se Starým letopiscem se o něm vyjadřuje jako o člověku konfesně nestálém.³⁶¹ Kališnickou orientaci pana Albrechta dokládá také jeho účast na kázání týnského faráře Jakuba Uhra v březnu 1516 na Slovanech, které mělo silně protiněmecký a protikatolický charakter.³⁶²

V závěru této kapitoly stačí alespoň rámcově zmínit majetky, které jsou Rendlovy také připisovány. Co znamenaly přímo pro Albrechta, nevíme, jednalo se o bezvýznamné lokality, ke kterým se jejich majitel nehlásil. S jistotou můžeme na základě Albrechtovy držby konstatovat, že se snažil přesunout svou majetkovou základnu do středních Čech. Důvod? Možná snaha odpoutat se od prostředí, kde měli jeho předkové lapkovskou pověst, která se nehodila k obrazu ctihodného královského prokurátora, nejvyššího písaře a podkomořího. Ať už se pohybujeme v jakékoliv topografické literatuře či stručném přehledu Rendlova majetku, vždy se dočteme, že kromě výše zmíněného držel Komorní Hrádek,³⁶³ Zlenice, Ježov a dva domy na Hradčanech.³⁶⁴ Sedláček zmiňuje k roku 1510 i držbu Kamberku na Tábořsku.³⁶⁵

³⁵⁸ GOLL, Jaroslav: *Chelčický a Jednota*, str. 176; MACEK, Josef: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, str. 305.

³⁵⁹ CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Staří letopisové čeští*, str. 241; MACEK, Josef: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, str. 97, 403.

³⁶⁰ MACEK, Josef, str. 403

³⁶¹ JIREČEK, Hermenegild: *Právníký život v Čechách*, str. 298; CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého, sv. 2: Staří letopisové čeští*, str. 271.

³⁶² REZEK, Antonín: *Príspevky k dějinám Čech*, str. 225; Archiv český XI, str. 189.

³⁶³ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrže Království českého, sv. XV*, str. 99.

³⁶⁴ HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty*, str. 459; PELANT, Jan: *Erby české, moravské a slezské šlechty: vývoj erbů a stručné dějiny 610 rodů*, Praha 2013, str. 369; Ottův slovník naučný, str. 553; Rendlův slovník naučný, str. 320.

³⁶⁵ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrže Království českého, sv. IV*, str. 239. Rendl měl Kamberku zařídít u krále dva výroční trhy.

5. „Naučení pana Albrechta Rendla synům dané“ v kontextu a komparaci dobových šlechtických naučení

V souvislosti s osobností Albrechta Rendla z Oušavy se nám do ruky dostává také naprosto jedinečný pramen, který nám ze své podstaty umožňuje lépe pochopit do Rendlovu osobnosti. Jedná se o *Naučení pana Albrechta Rendla synům dané*, které vydal Jaromír Čelakovský v Českém časopisu historickém r. 1902.³⁶⁶

Jde o zhodnocení vlastního života samotným Albrechtem Rendlem z Oušavy. Rozsahem je krátké, avšak obsah textu je bohatý. Rozsah i charakter díla je pak zcela odlišný od dobových naučení. Proto se v této kapitole pokusím obě pojetí porovnat.

Co konkrétně budeme s Rendlovým Naučením porovnávat? Jde o tři literární díla, která dobou svého vzniku spadají do Rendlovy doby. Jedná se o naučení pernštejnské proveniencí obecně nazývané *Ludvíka z Pernštýna naučení rodičům*, lobkovické naučení známé pod názvem *Urozeného pána pana Jana z Lobkovic na Hasištejnu zpráva a naučení jeho synu Jaroslavovi v tom, co činiti a co nechati, a kterak se a pokud v čem zachovati má* a nakonec *Naučení Baltazara z Tetova*, které však svým obsahem téměř úplně kopíruje lobkovické naučení. Věnovat se mu tedy budeme jen stručně.³⁶⁷ Souhrnně se dá ale říct, že otázka šlechtických naučení je odrazem humanistických myšlenek, kdy má šlechtic potřebu vyjádřit se k morálním, ale také hospodářským a sociálním otázkám.³⁶⁸ Můžeme zde tedy vidět přerod šlechtice-rytíře ve šlechtice-podnikatele/diplomata/umělce.

³⁶⁶ ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Naučení pana Albrechta Rendla synům dané*, Český časopis historický 8 1902, str. 68–70.

³⁶⁷ Všechna zmiňovaná díla jsou edičně dostupná, viz VAŠICA, Josef: *Ludvík z Pernštýna: Naučení rodičům*, Stará Říše na Moravě 1928; ZEMAN, František Antonín: *Urozeného pána pana Jana z Lobkovic na Hasištejnu zpráva a naučení jeho synu Jaroslavovi v tom, co činiti a co nechati, a kterak se a pokud v čem zachovati má*, Praha 1876; MILLER, Václav – RACKOVÁ, Marie: *Jan Hasištejnský z Lobkovic: K správě a naučení synu Jaroslavovi*, in: HAUPTOVÁ, Zdena – TRÖSTEROVÁ, Zdena – KAMIŠ, Karel a kol: *Jazyk a literatura v historické perspektivě*, Ústí nad Labem 1998, str. 117–150; SUŠIL, František: *Naučení Baltazara z Tetova*, in: *Moravan – kalendář na rok obyčejný 8*, Brno 1859, str. 89–98. Lobkovickým naučením v kontextu dějin mentalit se velmi podrobně zabýval ve své diplomové práci ŽÁK, Václav: *Naučení synu Jaroslavovi Jana Hasištejnského z Lobkovic jako pramen k dějinám mentalit*, Praha 2002. V Žákově práci je pak kompletní seznam edičních zpracování lobkovického naučení. K tomu je nutno dodat, že jsem pracoval s oběma výše uvedenými edicemi. Jejich text byl až na jednu drobnou odchylku shodný, proto se v citacích přidržím spíše novější edice a na starší odkáži pouze v případě potřeby. Na tento fakt je upozorněno i v nejnovějším vydání edice, viz MILLER, Václav – RACKOVÁ, Marie: *Jan Hasištejnský z Lobkovic*, str. 139–144.

³⁶⁸ MILLER, Václav – RACKOVÁ, Marie: *Jan Hasištejnský z Lobkovic*, str. 117.

Začněme nejprve s Naučením pana Albrechta Rendla. Datace sepsání je 29. 9. 1520. Bylo tedy sepsáno v době, kdy byl Rendl již za zenitem své slávy a působení. Při pročítání díla se nemůžeme ubránit pocitu, že přesně to si Albrecht Rendl při sepsání *Naučení* uvědomoval. Nesporným motivem k sepsání totiž byla snaha nějakým způsobem připomenout jak svým dětem, tak celé stavovské obci vlastní život a dílo.³⁶⁹

V úvodu se dočítáme o všech úřadech, které Albrecht Rendl ve svém životě zastával včetně sporně nabytého úřadu nejvyššího písaře i úřadu podkomořího. Jak vidno, Albrecht Rendl si s úvahami o legitimitě držby obou úřadů starosti nedělal. Faktem je, že z jeho strany se jednalo především o otázku prestiže a odkazu, nehledě na to, že oba úřady zastával jen velice krátkou dobu.³⁷⁰ Poměrně málo se píše o jeho působení jakožto purkrabí Pražského hradu. Tento úřad je ve výčtu Rendlových úspěchů zahrnut, širší pozornost mu však není věnována.

Mnohem úctyhodněji pak vypadá Rendlův výčet soudů, u kterých měl tu čest zasedat. Jmenuje jich pět – větší zemský soud, menší zemský soud, dvorský soud, komorní soud a nakonec soud purkrabství Pražského hradu. Netřeba složitě domýšlet, že soudy jsou seřazeny podle prestiže, nikoliv podle kariérního postupu (popřípadě sestupu) pana Albrechta. Zasedání u soudů úzce souvisí právě s držbou úřadu a jedná se opět především o prestižní záležitost.

Další nesporně zajímavou informací, kterou jsme v této práci již rozebírali, je poznámka, že Albrecht Rendl byl od svých téměř třiceti let členem královské rady. Tento údaj nám totiž hodně pomáhá při snaze určit alespoň přibližnou dobu Rendlova narození.

Poté se v Rendlově *Naučení* dostáváme do moralizující části textu. Jmenovitě se seznamujeme s jeho čtyřmi syny (Janem, Albrechtem, Vilémem a Mikulášem). Nic bližšího o nich bohužel jejich otec nepíše. Z textu *Naučení* se tedy nedá určit, zda byl alespoň jeden ze synů dospělý, natož přibližná doba jejich narození a jejich soudobé aktivity či plánované uplatnění. Ujišťuje je však o poctivém nabytí majetku, napomíná je k věrnosti křesťanské víře a králi a v neposlední řadě ke spořivosti.³⁷¹

Rendlovi synové jsou pak poučeni o vztazích k zemským úředníkům a zemské obci. Můžeme se bohužel jen dohadovat, do jaké míry byli mladí Rendlové seznámeni

³⁶⁹ Podobný názor má i ŽÁK, V.: *Naučení synu Jaroslavovi*, str. 36.

³⁷⁰ Úřad nejvyššího písaře v letech 1509-1510, podkomořský úřad v l. 1515-1516, fakticky se jej vzdal až r. 1518, viz např. MACEK, J.: *Jagellonský věk I*, Praha 1992, str. 328 a TÝŽ: *Jagellonský věk II*, Praha 1994, str. 75.

³⁷¹ ČELAKOVSKÝ, J.: *Naučení pana Albrechta Rendla*, str. 68.

s více než kontroverzním působením pana Albrechta v době málo předcházející vydání Naučení. Moralistní část pak končí ujištěním, že pokud se budou držet těchto rad, neměli by být vystaveni větším problémům.

V tuto chvíli se však nacházíme teprve zhruba ve třetině Naučení. Albrecht Rendl totiž bezděčně přechází k neskromnému hodnocení vlastního působení a o svých činech se rozepisuje velice obšrně. Není těžké uhodnout, že právě zde se dostáváme k hlavnímu motivu sepsání celého díla.

Neopomene zmínit vlastní strasti a utrpení, která při vykonávání svého díla zažil. Doslova píše, že „*s velkými nemocmi a nebezpečnostmi, náklady svými, bez jich všech pomoci jim jsem sloužil.*“ Jako obzvláště nevděčný chápe rytířský stav, v jehož zájmu se nezištně obětoval.³⁷² Stručně se zmiňuje také o tom, že tuto těžkou práci nevykonával samostatně. Bohužel se však z Rendlova stručného konstatování nedozvíme vlastně nic o jeho spolupracovnících.³⁷³

Poté následuje výčet Rendlových zásluh. Je otázka, jak přesně byly zásluhy seřazeny. Chronologicky nejspíše nebudou, to by to sám pan Albrecht naznačil. Domnívám se, že vzhledem k významnému postavení, jaké Rendl zastával, budou zásluhy seřazeny podle společenského významu. Tomu by napovídaly i první dvě zásluhy - zrovnoprávnění panstva a rytířstva na zemském sněmu a s tím související rozdělení úřadů mezi oba stavy. Obě tyto zásluhy lze datovat do posledních dvou dekád 15. století. Vzhledem k faktu, že jsme nenarazili na zmínky o Albrechtově působení před rokem 1493, nelze vyloučit, že se rytíř z Oušavy pokoušel vylepšit si svou pošramocenou pověst přihlášením se k všeobecně uznávaným kladným politickým změnám konce 15. století, ačkoliv na ně reálně neměl žádný vliv. Rytířstvo jako jazýček na vahách během sporů mezi panstvem a městy hrálo nezanedbatelnou úlohu, navíc požadovalo precizně a jasně stanovené přerozdělení úřadů mezi oba stavy.³⁷⁴

Na dalších třech zásluhách můžeme předpokládat Rendlův vliv téměř určitě. Jedná se totiž o zásluhy v právní oblasti. Třetí zásluhou by ve zkratce mohlo být jakési zpřehlednění právního systému Českého království. Sám píše, že „*všecka práva naše i*

³⁷² O Rendlově mimořádném vlivu na rytířský stav v době jeho největší slávy nepochyboval ani Josef Macek, který jej chápal jako hlavního představitele kališnického rytířstva. Viz MACEK, J. *Jagellonský věk II*, str. 362; TÝŽ: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, str. 403.

³⁷³ S jistotou můžeme určit jako Rendlova klíčového spojence, který by se s ním na všech „zásluhách“ mohl podílet, Procka z Cetně, se kterým spolupracoval na královském dvoře. Viz např. MACEK, J. *Jagellonský věk I*, str. 256. Druhým spojencem by beze sporu mohl být i kníže Bartoloměj.

³⁷⁴ Výčet a přerozdělení úřadů viz např. VINARŤ, O.: *Albrecht Rendl z Oušavy*, str. 171.

nálezové vobecní, kteříž jsou různu při deskách byli, že jsou všickni vyhledáni i to, což za právo jest, poháněti, právo vésti i vod desk bráti i platiti, jest to také sepsáno, v jedny knihy složeno a dáno tisknouti ..., aby se věděli, čím spravovati.“ Netřeba zdlouhavě přemýšlet nad tím, že zde naráží na sepsání Vladislavského zřízení zemského. S tím souvisí i další zásluha, kterou pak je všeobecné rozšíření právního vědomí, kdy všichni jsou povinni právo vymáhat a dodržovat, ne jen zemští úředníci. Pátou zásluhou je pak uložení privilegií a zemských svobod na Karlštejně, kde jsou volně přístupné, což opět pomáhá zejména rytířům. Narážíme zde také na odkaz k jedné z předchozích zásluh – Rendl oceňuje rozdělení úřadu karlštejnských purkrabí mezi pána a rytíře.

Nyní následuje samotné hodnocení vlastního života. Je pozoruhodné, že Rendl nezdůrazňuje své služby králi, ale rytířskému stavu.³⁷⁵ Bude to nejspíše důsledek Rendlovy politické pružnosti. Nemohl se odvolat na své působení ve spojení s panstvem a s královskými městy, tím by totiž popřel jeden z motivů sepsání – důvody, proč by ostatní měli respektovat jeho syny, jak pak sám v závěru připouští. To je totiž další jev, který na *Naučení* můžeme vyzorovat. Kromě oslavy vlastní osoby se jedná také o snahu vybudovat určitou rodovou legendu či rodový příběh. To se však nestalo, neboť Albrechtovi synové zdaleka nedosáhli věhlasu svého otce. Zpět ale k otázce vyzdvižení zásluh pro rytířský stav. Tato interpretace byla politicky nejhůře napadnutelná. Rendl své služby králi touto interpretací přetvořil v jakýsi odkaz obecně prospěšných snah o zlepšení situace českého stavovského státu, kdy se všechny tři sněmovní kurie stanou ne rivalem, ale oporou silné královské moci. Svou roli ale jistě mohla hrát i skutečnost, že král Ludvík Rendla nepodpořil ve snaze udržet si podkomořský úřad a pan Albrecht se tedy nemohl na služby pro krále odvolat z prosté otázky osobní cti (či uraženosti).

Po neskromném výčtu zásluh následuje ještě neskromnější hodnocení vlastního života. Rendl se v něm velice pochválil, neboť tyto zásluhy zhodnotil jako velice významné, což nesporně byly, otázkou pak je snaha ovlivnit historickou paměť ve snaze zařadit sám sebe jako jednu z klíčových postav, která se o všechny tyto činy zasloužila. Tomu by napovídalo i nařízení synům, aby vydali *Naučení* česky, německy i latinsky a rozšířili je. Zdali se tak stalo, nevíme. Avšak vzhledem k faktu, že se *Naučení* dochovalo v jediném exempláři, navíc zařazeno v listinách rodu Čabelických ze Soutic, kam byla provdána Rendlova dcera Johana a na jejichž statcích *Naučení* vzniklo (sám

³⁷⁵ Tamtéž, str. 170.

Rendl lokalizuje vznik do Týna nad Vltavou),³⁷⁶ můžeme odvodit, že se tak nejspíše nestalo. S jistotou pak můžeme tvrdit, že u současníků nevyvolalo velký zájem.

Z uvedeného se pak můžeme pokusit odvodit některé rysy Rendlovy povahy. Rendl byl jistě velmi ambiciózní a schopný, ale z toho plynul i určitý pocit pýchy a přecenění vlastních schopností. To by mohlo být dáno také prostředím, ze kterého Rendl vyšel. Byl prvním a posledním mimořádně úspěšným členem svého rodu.³⁷⁷ Nesmíme opomenout ani jistý smysl pro šetrnost, který by vyplýval z často opakované skutečnosti, že vše dělal na vlastní náklady. Podle všeho nebyl také moc týmovým hráčem. Jednalo se nejspíše o vůdčí typ s velkou vírou ve vlastní schopnosti. Je otázka, do jaké míry pak věřil ve vlastní právo na úctu a vděk ze strany ostatních. To, že se i na konci sil rozhodl své zásluhy sepsat, pak dokládá nejen jeho mimořádné politické nadání, kdy pan Albrecht mohl uvažovat v širším horizontu několika generací, ale především neúnavnou vytrvalost a touhu dostat se stále výš a to pak přenést i v širším horizontu na svůj rod. Celý tento výčet pak musíme zařadit do celkového konceptu Rendlova politického působení. Jedná se především o místy až zarážející pragmatismus. Nelze mu upřít charisma, jak dokládá jeho vlivné postavení u dvora i v každém mocenském uskupení, kde působil.³⁷⁸

Fakt, že jeho dědicové *Naučení* nejspíše nerozšířili, by pak jen podtrhoval domněnky o tom, že Rendl se skutečně netěšil velké oblibě. Možná byla ve hře i jistá neochota text rozšířit ze strany synů či prostý nedostatek peněz na velkou distribuci, což by vzhledem k problémům, které ve 20. letech měli, bylo pochopitelné. Jisté je, že je velice těžké jeho osobnost zhodnotit. Josef Macek jej chápe jako velkého pragmatika, což je soud, který bych zhodnotil jako velmi přesný.³⁷⁹ Pružnost a obratnost v politických otázkách Rendlovi nejde upřít. Otakar Vinař se hodnocení Rendlova působení vyhnul.³⁸⁰ Nelze však Rendla jednostranně chápat jako arcidémona, který všem škodí z čiré zlomyslnosti, jak byl svými nepřáteli leckdy popisován. Vždy zřejmě jednal s chladnou úvahou, pochopitelně s myšlenkou na vlastní vzestup, avšak v dobovém kontextu nesmíme opomíjet otázku rodové prestiže. Pokud by Rendlovi

³⁷⁶ Viz ČELAKOVSKÝ, J: *Naučení pana Albrechta Rendla*, str. 70.

³⁷⁷ Rendla jako příklad mimořádně úspěšného nižšího šlechtice uváděl i MACEK, J.: *Jagellonský věk II*, str. 73–79.

³⁷⁸ MACEK, J.: *Jagellonský věk v českých zemích II*, str. 73; TÝŽ: *Jagellonský věk III*, str. 358, 362 a 371.

³⁷⁹ TÝŽ: *Jagellonský věk II*, str. 78.

³⁸⁰ VINAŘ, O.: *Albrecht Rendl z Oušavy*, str. 170.

potomci zdědili něco z otcovy prohnanosti a politického umění a zanechali by v dějinách hlubší stopu, možná bychom jej mohli hodnotit přesněji.

Navíc se nám objevuje vlastně další otázka – kam Rendlovo *Naučení* zařadit? Nemá zdaleka nic společného s žádným dalším naučením. Tam se totiž nejedná o individuální vyjádření, nýbrž o snahu předvést potomkům návod na to, jak se má správně žít.³⁸¹

Dalším pramenem nesoucím název *Naučení* je Naučení rodičům Ludvíka z Pernštýna. Zde se setkáváme s jedním velice zajímavým problémem – Kdo byl Ludvík z Pernštejna? Tato otázka rezonuje v souvislosti s *Naučením* velice často. Obecně jsou pak pojímána dvě řešení. Petr Vorel předpokládá, že Ludvík z Pernštejna byl synem Vojtěcha z Pernštejna a Markéty z Postupic. Měl to být vrstevník krále Ludvíka Jagellonského, tomu by pak napovídalo i pojmenování novorozence.³⁸² Jméno Ludvík totiž v souvislosti s narozením následníka získalo popularitu také v Čechách.³⁸³ Neznámost Ludvíka z Pernštejna je pak dána jeho časnou smrtí.³⁸⁴

Více do hloubky úvah pak jde názor Jaroslava Kolára. Ten nepředpokládá narození malého Ludvíka z Pernštejna. Myslí si, že se jedná jen o umně vytvořenou konstrukci autora spisu Viléma z Pernštejna.³⁸⁵

Co se týče samotného textu *Naučení*, jedná se o dílo rozsáhlejší než Rendlův spis. Je veršovaný a prodchnutý zbožností, čímž se značně liší od pragmaticky sepsaného *Naučení* Rendlova.³⁸⁶ Struktura díla je pak značně odlišná.³⁸⁷ Jednotlivé pasáže jsou pak od sebe v edici přehledně odděleny.

Stručně se vyjádřím k obsahu pernštejnského *Naučení*. Postupně se dostáváme z jednoho období lidského života do druhého. Jako kritické chápe především období novorozenecké a kojenecké, který je zároveň věkem přeplněným mateřskou láskou a

³⁸¹ K tomu ŽÁK, V.: *Naučení synu Jaroslavovi*, str. 31.

³⁸² VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999, str. 141.

³⁸³ KOLÁR, Jaroslav: *Pernštejnská literatura?*, in: *Pernštejnové v českých dějinách: sborník příspěvků z konference konané dne 8. - 9. 9. 1993, Pardubice 1995*, str. 256.

³⁸⁴ Tomu by napovídala i pasáž v *Naučení*. V té se píše, že rodič nemá v případě úmrtí dítěte truchlit. Pak bychom ale museli předpokládat, že *Naučení* bylo sepsáno až po smrti dítěte, srv. VAŠICA, J.: *Ludvík z Pernštýna: Naučení rodičům*, str. 25.

³⁸⁵ O Vilémově vlivu na sepsání spisu není pochybováno, srv. KOLÁR, J.: *Pernštejnská literatura?*, str. 256–257, VOREL, P.: *Páni z Pernštejna*, str. 141, VAŠICA, J.: *Ludvík z Pernštýna: Naučení rodičům*, str. 46–47.

³⁸⁶ Prakticky neustále se setkáváme s odkazy na zbožnost a víru, viz VAŠICA, J.: *Ludvík z Pernštýna: Naučení rodičům*, str. 9–10, 13, 15–18, 26–29, 31–36.

³⁸⁷ Jaroslav Kolár jej připodobňuje Zrcadlu marnotratných, viz KOLÁR, J.: *Pernštejnská literatura?*, str. 257.

péči. Zmiňuje, že matka by neměla dítě rozmazlovat a podává jí k tomu přesný návod. Jako užitečné chápe tělesné tresty, přesně píše: „...mívajž ke mně lásku tak zvedlú, aby mne od toho odvedla metlú.“³⁸⁸ Mladý šlechtic se pak má také naučit stát se dobrým hospodářem, přičemž výchova během dospívání plynule přechází z matky na otce.³⁸⁹

V poslední části řeší vztahy s poddaným, služebnictvem a mezi rodiči a dětmi. Otec má také naučit mladého šlechtice rozpoznat nečestného člověka.³⁹⁰ Zarážející je, že nijak není zmiňován vztah se sousedy nebo se stavovskou obcí, což by napovídalo spíše intimnímu určení *Naučení*.

Velice podobné naučení pak pochází z lobkovické provenience. Jedná se o nejznámější ze všech šlechtických naučení. Svým stylem se hodně podobá *Naučení Ludvíka z Pernštýna*. Bývá datováno do r. 1504 a jeho autorem byl Jan Hasištejnský z Lobkovic, bratr slavnějšího humanisty Bohuslava.³⁹¹ Ten adresoval tento spis svému synu Jaroslavovi. Vzhledem k povaze spisu pak nelze vyloučit ani jeho plánované využívání v dalších generacích.³⁹²

Kromě úvodní pasáže obsahuje lobkovické *Naučení* 36 kapitol rozmanitého významu. Úvodní pasáž je svým obsahem velice blízká *Naučení Ludvíka z Pernštýna*, zvláště zdůrazněním nutnosti dítě tělesně trestat a opakovaným nabádáním ke zbožnosti.³⁹³ Kapitoly jsou pak poskládány v logickém sledu.³⁹⁴ Na rozdíl od *Naučení*

³⁸⁸ VAŠICA, J.: *Ludvík z Pernštýna: Naučení rodičům*, str. 10–13.

³⁸⁹ Tamtéž, str. 15–22.

³⁹⁰ Tamtéž, str. 22–30.

³⁹¹ O životě Jana z Lobkovic stručně MILLER, V. – RACKOVÁ, M.: *Jan Hasištejnský z Lobkovic*, str. 117; podrobněji pak ZEMAN, F. A.: *Naučení synu Jaroslavovi*, str. 6–8. Ke vztahům Lobkoviců k ostatním rodům spolu se stručnými životopisy obou hlavních aktérů spojených s lobkovickým *Naučením* ŽÁK, V.: *Naučení synu Jaroslavovi*, str. 9.

³⁹² Tomu nasvědčuje opisování textu a jeho šíření, viz ZEMAN, F. A.: *Naučení synu Jaroslavovi*, str. 10; MILLER, V. – RACKOVÁ, M.: *Jan Hasištejnský z Lobkovic*, str. 120. Vyloučit nelze ani neutěšený stav v zemi v době vzniku *Naučení*, tj. kolem r. 1504, viz ZEMAN, F. A.: *Naučení synu Jaroslavovi*, str. 7. K Zemanovu celkově vstřícnému a velice kladnému hodnocení, do čehož by zapadal i taktó téměř státnický čin, však nutno dodat, že pracoval na objednávku Lobkoviců, jak sám v úvodu vydání edice píše.

³⁹³ Proto V. Žák nazývá úvodní pasáž modlitbou, ŽÁK, V.: *Naučení synu Jaroslavovi*, str. 8. Zde se také shrnuje stručný obsah *Naučení*.

³⁹⁴ Na rozdíl od veršovaného *Naučení Ludvíka z Pernštýna* je prozaickou formou psané *Naučení synu Jaroslavovi* přehledně rozčleněno do kapitol. Nemá však smysl v hlavním textu rozebírat všechny kapitoly, neboť se nám jedná pouze o ilustraci rozdílů mezi *Naučením pana Albrechta Rendla* a ostatních *Naučení*. Detailněji se budeme zabývat pouze na první pohled zvláštními úseky. Pro úplnost tedy názvy kapitol uvedu alespoň touto formou: *Kterak se k Pánu Bohu míti, Kterak k králi pánu svému, Kterak k otci svému a mateři své, O ženění a ženách, kterak se k ženě jmíti máš, O dětech, o dcerách, O přátelích, O nepřítelích, O radě a s kým se raditi máš, S kým máš kvasiti a s kým nic, O sousedích dobrých, O zlých sousedech, O věrných služebnících, O služebnících netrefných, o dělné čeledi, O hospodářství a co hospodář činiti má,*

Ludvíka z Pernštýna se hodně soustředuje na otázky manželského charakteru. Setkáváme se zde tedy s trochu odlišným pojetím. Místo pohledu dítěte se nyní setkáváme s pohledem rodiče.

Naučení klade důraz na správnou volbu manželky, která bude vybrána po zralé úvaze, neboť zlá žena bývá mstivá. Velice zajímavě zní pasáž o zjištění informací o budoucí manželce: „*Ptej se na těch, kteříž by její obyčejův svědomi byli, aby se nezklamal, a v andělské postavě aby sobě čerta nepojal. Neb ji nebudeš moci prodati a odbyti pojma, a jako šáda kaupě jej zase prodati.*“ Přirozeně se také objevují kapitoly hospodářského charakteru, v nichž se dozvídáme leccos o vztazích k služebnictvu. Pozoruhodné je, že na rozdíl od dětí je čeleď „chráněna“ proti tělesným trestům.³⁹⁵

V závěrečné části se pak dozvídáme několik obecných pouček. Zajímavá je zmínka o tom, že vydělávat peníze není hřích, což je dokladem o proměnách myšlení pod vlivem humanizmu.³⁹⁶

Závěrem k lobkovickému *Naučení* nám poslouží pramen, jehož bylo přímo vzorem. Jedná se o *Naučení Baltazara z Tetova*. Tento poměrně málo známý spis zamotal hlavu několika generacím historiků.³⁹⁷ Faktem je, že se téměř úplně jedná o přepis lobkovického *Naučení*, zcela nerealisticky pak datovaný do počátku 14. století.³⁹⁸ „Autorem“ spisu pak byl Baltazar Tetaur z Tetova. Nacházíme zde pak drobné úpravy v kapitolách.³⁹⁹ V úvodních několika kapitolách pak vidíme přepis jednotného čísla do

Hospodář dobrý má ráno vstáti a čeledi rozkázati, co každý z nich má činiti, O poddaných lidech, kterak se k nim míti máš, O saudu svých poddaných, Co činiti a co nečiniti, O chlubení a co máš chváliti a co nic, O štěstí tohoto světa, aby v tom nepýchal, O štedrosti, O skauposti, O autratě dobré a slušné, Útrata zlá a neslušná, O marnotratenství, O rukojemství a sliby za peníze, O penězích, co dobrého a co zlého činiti, O pomluvě, O hněvu, kderak se máš a kdy hněvati a kdy nic, O dobromyslonosti, O starosti slušné, o starosti neslušné, O pokladu shromáždění, Varuj se dobejvati zboží, kdež není s Bohem a se cítí, a se škodou jiných. Již z názvů kapitol je pak cítit silný vliv křesťanské víry. První tři kapitoly zdůrazňují vliv klíčových entit pro člověka – Boha, panovníka a rodičů. Zbytek *Naučení* pak symbolizuje dobově upravený boj ctností a neřestí, což lze doložit podle negativních názvů, které střídají pozitivně laděné kapitoly. K tomu podrobněji ŽÁK, V.: *Naučení synu Jaroslavovi*, str. 9-10. Neopomenutelný je pak také silný vliv Bible, srv. MILLER, V. – RACKOVÁ, M.: *Jan Hasištejský z Lobkovic*, str. 118.

³⁹⁵ Tamtéž, str. 125–126.

³⁹⁶ ŽÁK, V. *Naučení synu Jaroslavovi*, str. 6; MILLER, V. – RACKOVÁ, M.: *Jan Hasištejský z Lobkovic*, str. 122, 125–127, 130–133 a 135.

³⁹⁷ O problémech spojených z tetaurovským *Naučením* velice obšírně viz ŽÁK, V. *Naučení synu Jaroslavovi*, str. 17–19.

³⁹⁸ F. A. ZEMAN jej přímo počítal mezi opisy lobkovického *Naučení*. ZEMAN, F. A.: *Jan Hasištejský z Lobkovic*, str. 10. Vydavatel tetaurského *Naučení* o dataci také pochyboval, srv. SUŠIL, F.: *Naučení Baltazara z Tetova*, str. 89.

³⁹⁹ Přibyla kapitola *Kterak se mýti ku pánu svému*, zbytek kapitol je pouhým opisem. Srv. SUŠIL, F.: *Naučení Baltazara z Tetova*, str. 90–97.

množného. Tetaur měl totiž tři syny – Viléma, Václava a Fridricha.⁴⁰⁰ Tato důslednost však rychle odpadá a text tetaurského a lobkovického *Naučení* se stává totožným.

Závěrem tedy zhodnotíme vzájemné podobnosti a rozdíly mezi Rendlovým *Naučením* a dalšími *Naučeními*. Z uvedeného vyplývá, že Rendlovo je *Naučením* spíše jen podle názvu. Motivy sepsání byly totiž odlišné od motivů sepsání u Jana z Lobkovic nebo Viléma z Pernštejna. Zatímco druzí jmenovaní sepsali výchovný spis, který zvláště u Pernštejnů jde po výchovné stránce hodně do hloubky, Rendl měl záměr jiný. Výchova a morálka má v jeho *Naučení* vlastně zanedbatelnou pozici, páteří díla jsou jeho osobní zásluhy.⁴⁰¹

Zjednodušeně se dá říci, že Rendlovo *Naučení* je orientováno více prakticky a postrádáme u něj dobově běžný koncept individuality.⁴⁰² V dalších *Naučeních* praktický pohled postrádáme. Hluboký výchovný, morální i hospodářský aspekt dalších *Naučení* u Rendra postrádáme. V ostatních spisech se pak můžeme bavit víceméně o ideálním stavu. Veškeré rady a návody, jak by se měl pán chovat ke služebnictvu, čeledi, poddaným a vlastně i k vlastním dětem nám nedává nic jiného než vzor. Praxe jistě probíhala podle jiných měřítek. V tomto aspektu jsou pak lobkovické a pernštejnské *Naučení* mnohem bližší hospodářským instrukcím, kterými jsem se zabýval ve své bakalářské práci.⁴⁰³ Zvláště u pernštejnských instrukcí pak můžeme vliv *Naučení rodičům* při nejmenším odušit, návody v hospodářské oblasti jsou si v obou dílech velice blízké.⁴⁰⁴

⁴⁰⁰ Tamtéž, str. 89.

⁴⁰¹ Jako památku, ovšem pouze v rodovém měřítku, jej chápe také ŽÁK, V.: *Naučení synu Jaroslavovi*, str. 36.

⁴⁰² Tamtéž, str. 31.

⁴⁰³ KORYTA, David: *Hospodářské instrukce pro poddané do poloviny 16. století (na základě edice Josefa Kalouska)*, Praha 2013, bakalářská práce.

⁴⁰⁴ Václav Žák je k dílům podobným *Naučení* nezařazuje. Je však otázka, do jaké míry se pak hospodářskými instrukcemi zabýval vzhledem k jejich na první pohled matoucímu názvu, ze kterého nelze předpokládat i praktičtější otázky typu vztahu k poddaným, i nepatrně pozdější době vzniku. Seznam podobných děl viz ŽÁK, V.: *Naučení synu Jaroslavovi*, str. 36.

6. Albrechtovi potomci

Hned na počátku této kapitoly, ve které se podrobněji podíváme na osudy Albrechtových dětí, je nutné poznamenat, že ani jeden z Rendlových potomků nezískal takové postavení jako sám Albrecht, od jisté doby označován jako Albrecht starší.⁴⁰⁵ Sám Albrecht všechny své syny – Jana, Albrechta, Viléma a Mikuláše – jmenuje ve svém šlechtickém naučení. Je pravděpodobné, že pořadí všech synů bude od nejstaršího po nejmladšího. To by také nepřímou potvrzovalo, že Albrecht starší byl synem Jana Rendla, obránce Tisové proti kurfiřtu Fridrichovi Vítěznému, neboť Albrechtův nejstarší syn by tak byl pojmenován po dědečkovi, což byl v dané době poměrně běžný úzus.⁴⁰⁶

V nejobecnější rovině je nutné zmínit, že Albrechtovi synové v první řadě řešili otázku dluhů Zdeňka Lva z Rožmitálu, který byl velkým dlužníkem jejich otce. Postupně si všechny syny rozebereme, budeme postupovat od nejstaršího po nejmladšího. Dále se zaměříme na Rendlovu dceru Johanku a okrajově také na Albrechtova vnoučata.

Pokud je můj předpoklad správný a Jan byl nejstarším z bratrů, bude nejhodnější začít u něj. Jan je zmiňován k roku 1520, tedy ještě za života svého otce, kdy měl společně se svým bratrem Mikulášem držet vesnici Březí na Písecku, ke které měla patřit tvrz, poplužní dvůr a několik menších vesnic. Tohoto majetku se měli zbavit roku 1526 prodejem Janu Nebřehovskému z Nebřehovic. Pokud vyjdeme z faktu, že bratři vystupují jako „spolumajitelé“ a majetku se také společně zbavují, vychází nám, že bylo celé zboží drženo v nedílu. Jak ale k majetku přišli, nevíme.⁴⁰⁷

Jan dále se dále objevuje jako majitel statků získaných od Zdeňka Lva z Rožmitálu, z nichž některé držel samostatně, jiné v nedílu s dalšími osobnostmi. Zde byl přelomem rok 1560, kdy získal do přímé držby vesnice Nemílkov,⁴⁰⁸ Čachrov s tvrzí,⁴⁰⁹ Jesení, Němčice, Chřepice, Kůzí, Dehtíno, Přestanice, Sobíkovo, Zámysle, Zvíkovo, Růvnou, Javoří, Tešovo, Mochovo, Bošovo, Radostice, Milinovy, Hlavňovice,

⁴⁰⁵ Bylo to z důvodu, že měl Albrecht stejnojmenného syna. Prokazatelně se tak Rendl tituloval od roku 1519, což by mohlo nasvědčovat plnoletosti jeho syna Albrechta, který by se tak narodil kolem roku 1505. Viz Archiv český XXXII, str. 13.

⁴⁰⁶ ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Naučení pana Albrechta Rendla synům dané*, str. 68.

⁴⁰⁷ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, sv. VII, str. 278.

⁴⁰⁸ Riegrův slovník naučný Jana také označuje jako Jana Rendla z Nemělkova, viz Slovník naučný: redaktor František Ladislav Rieger – Jakub Malý, Díl VII., Praha 1866, str. 321.

⁴⁰⁹ Držba zmíněných vsí viz též Ottův slovník naučný, XXI. díl, str. 554, dále PELANT, Jan: *Města a městečka západočeského kraje*, str. 69, Plzeň 1988.

Radvanice, Bystrý, Častonice, Čeletice, Jarkovice, Zahrádka, Kunkovice, Braničkovy, Dobřemilice a Předvojovice. Jednalo se o vyvrcholení letitého sporu. Již v roce 1523 Zdeněk Lev dává svému písaři, nazývanému prostě „Trčka,“ instrukci ohledně postupu proti Rendlům. Bohužel se nedozvídáme, jaký postup měl být konkrétně zvolen, bylo jen jasné, že se postupuje proti všem bratrům bez výjimky.⁴¹⁰ Víme, že Rožmitál chtěl pak roku 1531 věnovat některému z Rendlů 1000 kop grošů, nevíme ale kterému.⁴¹¹

Dle Sedláčka měl majitel těchto vesnic Jan Rendl zemřít roku 1566, načež jeho sestry Kateřina, Polyxena a Ižalda (Izolda) majetky prodaly Janu Bohuchvalovi z Hrádku.⁴¹² Stejnomenou vesnici Jan Rendl ostatně také držel.⁴¹³ Datace by nutně neodporovala faktu, že tento Jan Rendl by byl totožný se synem Albrechta, ale zarážející jsou jména zmíněných sester.⁴¹⁴

Kateřina je zaměňována s Johanou, jak upozornil Čelakovský.⁴¹⁵ Jan Pelant je všechny považuje za Janovy dcery, což je jistě také jedna z možných variant, z logiky věci nejpravděpodobnější. Rod Rendlů totiž právě v 60. letech mizí.⁴¹⁶ V Ottově slovníku naučném jsou ale přiřazovány k Mikuláši Rendlovi, který měl mít také syna Jana. U syna bych byl vzhledem k častému výskytu jména v rodě opatrný, je nepravděpodobné, že by z pramenů rychle zmizel, nicméně možnost, že se jednalo o Mikulášovy dcery, je jistě také třeba vzít v potaz.⁴¹⁷

Jan Rendl figuruje také v jednom z pŕuhonů z roku 1524. Byl pohnán Martinem Divičovským ze škody necelé pěti a půl kopy grošů českých, což měla být jedna ze splátek většího dluhu jistého Jana Vápenického, měšťana Menšího města pražského. Dle znění pŕuhonu se jednalo nejspíše o to, že Jan Rendl byl ručitelem celého dluhu. Jak kauza dopadla, se však z pramenů nedozvídáme, vše nejspíše tedy dopadlo smírně.⁴¹⁸ Rendlovi synové v této době obecně velmi často figurují jako dlužníci či věřitelé. Vzhledem k tomu, že se jednalo o dobu krátce po smrti jejich otce, je možné, že se jednalo o záležitosti ze starší doby.

⁴¹⁰ Archiv český VIII, str. 247.

⁴¹¹ Archiv český XI, str. 50.

⁴¹² SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrže Království českého*, sv. IX, str. 266.

⁴¹³ Týž: *Hrady, zámky a tvrže Království českého*, sv. XI, str. 122–123.

⁴¹⁴ V Riegrově slovníku naučném je Jan Rendl z Nemělkova umírající roku 1566 brán jako poslední příslušník rodu. Nepřipadá mi pravděpodobné, že by se jednalo o Albrechtova vnuka. Viz RSN VII, str. 321.

⁴¹⁵ ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Naučení pana Albrechta Rendla synům dané*, str. 70.

⁴¹⁶ PELANT, Jan: *Erby české, moravské a slezské šlechty*, str. 369.

⁴¹⁷ OSN XXI, str. 554. O existenci Mikulášova syna Jana mluví i Sedláček, viz SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrže Království českého*, sv. XI, str. 117.

⁴¹⁸ Archiv český XXXIII, str. 175–176.

Ještě o rok dříve byli totiž pohnáni všichni čtyři Rendlové Hynkem ze Šimonic. V půhonu jsou jasně označováni jako nedílníci. Viněni byli z nezaplacení částky 15 zlatých uherských, které se nějakým způsobem dostaly k Albrechtovi staršímu. Kromě toho, že se jasně dočítáme, že mladí Rendlové zpočátku hospodařili v nedílu, jasně vidíme dopady Albrechtovy náhlé smrti a možná se nepřímo dozvídáme, proč se mladí Rendlové zbavují ve 20. letech částí otcova majetku a zařizují se jinak.⁴¹⁹

Téhož roku byli opět všichni čtyři obesláni Zdeňkem z Kladna, který měl za svědky Opla z Fictumu a Delphina Haugwitze. Povaha sporu není v prameni zmíněna, nejspíše ale šlo opět o finance.⁴²⁰ Celý spor vyzněl do ztracena, táhne se ale až do roku 1526.⁴²¹

Tím se dostáváme k Janovým dalším sourozencům. Začneme-li druhým v pořadí dle Čelakovského, je na řadě Albrecht, syn bezpečně pojmenovaný po svém otci. To je věc, kterou můžeme u ostatních Rendlů pouze vyspekulovat. Albrecht umírá poměrně brzy po svém otci. Je mu připisováno otcovství dalšího z Rendlů – Linharta.⁴²²

Albrecht by se dal označit jako nezvedené dítě svého otce. Proslul především souborem půhonů, které byly na jeho osobu podány. V roce 1524 byl ve sporu s jistou Kateřinou z Radešína, která jej viní ze slibu věnovat jí 150 kop grošů a z krádeže zlatého řetězu v hodnotě 100 zlatých uherských. Zajímavé je, že na Albrechta povolala také tři svědky, mezi nimi i jeho sestru Johanku Čabelickou z Oušavy. Oba spory dopadly pro Albrechta nepříznivě. Možná by bylo zajímavé zamyslet se, při jaké příležitosti by mohl mladý nižší šlechtic slíbit zaplacení 150 kop grošů a k tomu ukrást zlatý řetěz, leč prameny nám nedovolují hlubší spekulaci.⁴²³

O tom, že Albrecht by se dal označit za „černou ovci“ rodiny, svědčí i o rok mladší zpráva, kdy pražská židovka Marta obeslala jako svědka ve sporu s Albrechtem o 1000 kop grošů Prokopa Čabelického ze Soutic, manžela Johanky a tedy Albrechtova švagra. Zarážející je nejen dost vysoká částka, která by svědčila o možná nikoli řádných aktivitách mladšího Albrechta, ale i svědectví sestry a švagra proti jeho osobě. Albrecht také málokdy vystupuje v majetkových záležitostech, leč to můžeme připsat jeho poměrně brzké smrti. Marta svůj spor vedla velmi intenzivně, kromě Prokopa

⁴¹⁹ V půhonu jasně stojí „*keré Rendl přijal sobě.*“ Možná se jednalo o formu úschovy, také je možné, že pohaněč si celou kauzu vymyslel. Viz Archiv český XXXII, str. 462.

⁴²⁰ Archiv český XXXII, str. 496.

⁴²¹ Tamtéž, sv. XXXIII, str. 554.

⁴²² OSN XXI, str. 554.

⁴²³ Archiv český XXXIII, str. 174, 221.

Čabelického upomínala i Buriana z Říčan o svědectví jistého Mojžíše, dle jména není těžké odhadnout, že rovněž Žida, a Mikuláše Trčku o poslání Jelena Žida.

Celá kauza poté vrcholí 30. srpna 1525, kdy Marta otevřeně obviňuje Albrechta z vraždy svého manžela Jakoba v Týnu nad Vltavou, sídle Čabelických ze Soutic. To nám mimo jiné vypovídá o tom, že se Albrecht možná zdržoval u příbuzných, vedl prostopášný život a dělal dluhy. Lákavá je úvaha o tom, že Albrecht učinil s oním Jakobem finanční transakci a nešťastný lichvář požadoval svůj dluh zpět, na což Albrecht reagoval více než agresivně, čímž se dostal do sporu s manželkou zabitého Žida.⁴²⁴ Přesné datum Albrechtovy smrti nevíme, vynecháme-li obecná konstatování v obou naučných slovnících, můžeme doložit, že zemřel před rokem 1540. Především díky zmínce v půhonu Viléma Rendla, o kterém se podrobněji zmíníme později.⁴²⁵ Co se týče kontaktů se židovskou komunitou, v souvislosti s Rendly se setkáváme ještě s Rožmitálovým dopisem, podle něhož má k r. 1531 zaplatit 50 kop grošů „za Rendle.“ Je možné, že je míněn právě Albrecht mladší.⁴²⁶

Pro dokreslení osobnosti Albrechta mladšího Rendla jen zmíním věci ze života jeho pravděpodobného syna Linharta.⁴²⁷ Linhart se roku 1533 dostal do sporu s Vilémem Kfelířem ze Zakšova o potok, rybníček, jez, mlýn, les, louky a cesty v Kumpolci (Humpolci?).⁴²⁸ Jedná se o typický mezní spor. Pro nás je zajímavý tím, že Linhart nebyl synem Albrechta staršího, neboť by jistě byl zmíněn v Naučení, přičemž jeho příslušnost k Albrechtovi mladšímu je dána nejspíše intuitivně Albrechtovou brzkou smrtí a nevystupováním jiného z žijících Rendlů.⁴²⁹ Držbu v této vsi poté Linhart upevňuje v roce 1539, kdy mu Jindřich Planský ze Žeberka prodává své dědictví v dané lokalitě.⁴³⁰

Třetím z Albrechtových synů byl Vilém, který byl dle mého soudu pojmenován po dědečkovi Albrechta staršího Viléma z Úšavy, hejtmana Rožmberků.⁴³¹ Vilém je v pramenech zmiňován velmi okrajově. Dle Sedláčka vlastnil pouze dva domy na

⁴²⁴ Série půhonů viz Archiv český XXXIII, str. 386, 503 a 531.

⁴²⁵ Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých I, ed. Josef Emler, Praha 1870, str. 365.

⁴²⁶ Archiv český XI, str. 95.

⁴²⁷ V Riegrově slovníku naučném označován jako Jan Linhart, viz RSN VII, str. 320.

⁴²⁸ O Humpolci se hovoří v Ottově slovníku naučném, str. 552.

⁴²⁹ Archiv český XXX, str. 16–19.

⁴³⁰ Jedná se o polovinu vsi a dvůr v Kumpolci s dědinami, lukami a dalším vybavením. Viz Desky zemské Království českého, kvaterny trhové sv. II: kvatern trhový běžný červený od léta 1542 - 1543, edd. Anna Vavroušková a kol., Praha 1935, str. 133.

⁴³¹ K tomuto Rendlovi sluší doplnit poslední odkaz. Viz SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, sv. III, str. 111 a 160.

Starém městě pražském.⁴³² Dále se dočítáme o již zmíněném sporu. Vilém Rendl zde, trochu mimo tradiční rámec své rodiny, vystupuje jako ten, který pohání. Šlo o částku 300 zlatých uherských, které měl jistému Václavovi Štítnému půjčit Albrecht mladší Rendl z Oušavy. Na Viléma měl tento dluh po bratrově smrti přejít. Proč nepřešel na Linharta, nevíme. Je možné, že šlo o starší věc mezi oběma bratry z doby, kdy řešili problémy nakupené ještě svým otcem.⁴³³ Vilém také mohl působit jako Linhartův poručník, je ale nepravděpodobné, že by to nebylo v půhonu zmíněno. Nabízí se také myšlenka, že by Linhart mohl být nemanželského původu, což by i zapadalo do životního stylu Albrechta mladšího.

V jiné samostatné kauze se Vilém nevyskytuje. Není zmiňován ani při definitivním vyřešení dluhů po pánovi z Rožmitálu, na rozdíl od Jana a Mikuláše, můžeme tedy předpokládat, že zemřel ještě před rokem 1560, kdy si Rožmitálovi věřitelé majetek dělí, možná už krátce po půhonu v roce 1540, neboť částečné držení v nedílu věřitelů Rožmitálových statků bylo přiznáno už v roce 1541.⁴³⁴

Posledním ze synů Albrechta Rendla byl Mikuláš, ve kterém bychom mohli vidět řadu styčných bodů s otcem. Jeho jméno je v rodě naprostým unikátem, podobně jako jméno Linhart. Mikuláš se v pramenech vyskytuje poměrně často. Kromě již zmíněných „společných akcí bratří Rendlů“ jej nacházíme jako jednoho z poručníků dětí Prokopa Čabelického ze Soutic. Na této pozici figuroval stejně jako Prokopova manželka a Mikulášova sestra Johanka, třetím článkem byl Adam ze Šternberka.⁴³⁵ Můžeme tedy prohlásit, že na rozdíl od Albrechta měl Mikuláš se svou sestrou a švagrem vztahy více než dobré. Je ale zjevné, že hlavní slovo v této trojici měla Johanka, která vystupuje v řadě smluv a půhonů jakožto poručnice svých dětí.

S Mikulášem se setkáváme také jako s jedním z Rožmitálových věřitelů, kdy je mu společně s několika dalšími osobami roku 1541 přiznána držba Velhartic.⁴³⁶ Téhož roku prodává Jenštejn nabytý dva roky předtím.⁴³⁷ Jako majitel Velhartic vystupuje při obeslání svého komorníka Václava, s jehož službami byl nespokojen v letech 1544 a

⁴³² Ottův slovník naučný, str. 554.

⁴³³ Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých I, ed. Josef Emler, Praha 1870, str. 365.

⁴³⁴ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, sv. IX, str. 266 a sv. XI, str. 117.

⁴³⁵ SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze*, sv. VII, str. 267.

⁴³⁶ Týž: *Hrady, zámky a tvrze*, sv. XI, str. 117. OSN XXI, str. 554.

⁴³⁷ Týž: *Hrady, zámky a tvrze*, sv. XV, str. 162. Riegrův slovník naučný zmiňuje držbu již k roku 1538, viz RSN VII, str. 321.

1545. Mikuláš jednal jménem svým a jménem Volfa z Vřesovic, jednoho z nedílníků. Zároveň se dozvídáme, že kromě Velhartic měl Václav působit i v Teplici.⁴³⁸

Zajímavou roli sehrává v roce 1543. Toho roku byl společně se Sixtem z Ottersdorfu a Adamem z Řičan pověřen výběrem mimořádné daně na turecké války. Co jej k tomu opravňovalo, nelze přesně určit, je možné, že se Mikuláš dokázal prosadit podobně jako jeho otec, který coby královský prokurátor a podkomoří také často musel manipulovat s větší částkou peněz a toto vědomí mohlo přetrvávat.⁴³⁹

Sedláček právě Mikulášovi přiznává otcovství dcer Kateřiny,⁴⁴⁰ Polyxeny⁴⁴¹ a Izoldy, navíc přidává i syna Jana, patrně omylem.⁴⁴² Polyxena se měla stát předmětem sázky mezi Janem Bernatickým a Jindřichem Kořenským z Terešova. Mělo jít konkrétně o sňatek, avšak ani jeden z účastníků sázku nevyhrál.⁴⁴³ Proč byla předmětem sázky zrovna Polyxena? Nemůžeme přesně určit, mohlo se jednat o snahu podráždit jejího otce, mohlo jít o majetek a nabízí se také myšlenka, že Polyxena mohla být obdařena neskonalou krásou, která mladé šlechtice k podobným nesmyslným sázkám také mohla přivést.

Nyní se dostáváme k poslední ratolesti Albrechta staršího Rendla z Oušavy. Je jí jeho dcera Johanka, o které už v textu několikrát padla zmínka. Johanka měla na zmínky v pramenech „šťestí“ díky brzkému úmrtí svého manžela Prokopa Čabelického ze Soutic. Johanka byla v roce 1530 ustanovena poručnicí svých dětí, především pak syna Jana. Není bez zajímavosti, že ten poté měl syna Albrechta, což by mohlo evokovat rodové vědomí toho, že měl známého a vlivného dědečka z matčiny strany.⁴⁴⁴

Johanka je známá díky sérii právních úkonů, které z titulu poručnice svých dětí řešila. Roku 1540 podává Štefan Tetaur z Tetova půhon, který má Johanku přimět, aby vydala svého poddaného, který jej obvinil z krádeže.⁴⁴⁵ V roce 1545 jí byla přiznána

⁴³⁸ *Desky zemské Království českého, kvaterny trhové*, sv. II: kvaterny trhové běžný červený od léta 1542 - 1543, edd. Anna Vavroušková a kol., Praha 1935, str. 158–159, 165.

⁴³⁹ BECKOVSKÝ, Jan: *Poselkyně starých příběhův českých*, str. 105.

⁴⁴⁰ Kateřina je k roku 1550 zmiňována jako manželka Jana z Malovic. Viz SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze*, sv. VII, str. 175.

⁴⁴¹ Polyxena byla manželkou Jiřího Dvořeckého z Olbramovic. Viz SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze*, sv. IV, str. 95.

⁴⁴² Ottův slovník naučný, str. 554.

⁴⁴³ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze*, sv. VII, str. 50.

⁴⁴⁴ Tamtéž, sv. III, str. 197.

⁴⁴⁵ Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých I, ed. Josef Emler, Praha 1870, str. 411.

držba řady vesnic z titulu poručnice po požáru zemských desk.⁴⁴⁶ Johanka byla dále pohnána v hraničním sporu s Janem Malovcem z Chýnova, poprvé v roce 1539, podruhé pak v roce 1544.⁴⁴⁷ V roce 1539 vedla spor o plat s Petráškem z Voplan.⁴⁴⁸

Sedláček v Ottově slovníku naučném zmiňuje ještě jakéhosi Ambrože Rendla, komorníka zemských desk z poloviny 16. století, což je ale osobnost jinde nezmiňovaná.⁴⁴⁹ Je možné, že se jedná o bezvýznamného příslušníka rodu, který náhodou vystupuje v některém z pramenů či o pouhou shodu jmen. K roku 1579 je pak zmiňována i smrt Anežky z Oušavy, manželky Aleše Janovského ze Soutic, což by dle poměrně pozdního data úmrtí mohla být vnučka Albrechta staršího. Zde se ale pouštíme již na hodně tenký led, tudíž nechci spekulovat o možném otcovství. Dle malého počtu zpráv by se jako nejpravděpodobnější otec nabízel Vilém, Albrecht umírá poměrně brzy a u Jana a Mikuláše, kteří se v pramenech vyskytují častěji, by zmínka o dceři nezapadla.⁴⁵⁰

Záhadnou postavou je pro mě osobnost Jana Rendla, který figuruje v půhonu z května 1503. Pohání jistého Lorenze z Widersperku, švamberského hejtmana, o 500 uherských zlatých, což byl dluh ještě z doby krále Jiřího. Rendl neměl dostat podíl na částce. Celý půhon skončil pro Rendla neúspěšně. Díky zmínce o vládě krále Jiřího se nabízí možnost, že se jedná o téhož Jana Rendla, který na počátku 70. let neúspěšně bránil Úšavu proti kurfiřtu Fridrichovi a tedy nejpravděpodobnějšího Rendlova otce.⁴⁵¹

Ještě záhadnější postavou je Martin Rendl z Oušavy, který se vynořuje doslova odnikud v letech 1519 – 1522. Figuroval jako předvolaný svědek Andrese Weinzirla z Kumpolce proti Kryštofovi z Rabštejna (1519). Martin sám pak měl pohnat Kryštofa z Rabštejna v červnu 1522, neboť Kryštof měl Martina fyzicky napadnout a zranit. O pár týdnů později viní své služebníky z pomoci Kryštofovi z Rabštejna. Celá kauza se jeví jako spor, který přešel v otevřenou nedůvěru vrcholící něčím na způsob opilecké rvačky, napadení služebníky by se dalo hodnotit jako snaha svého pána zastavit.⁴⁵² Zajímavější je sama postava Martina Rendla, neboť poslední známý Martin se vyskytuje v polovině 15. století. Jedná se o potomka vedlejší v pramenech nezmiňované větve?

⁴⁴⁶ *Desky zemské Království českého, kvaterny trhové*, sv. II: kvaterny trhové běžný červený od léta 1542 - 1543, edd. Anna Vavroušková a kol., Praha 1935, str. 193, 202.

⁴⁴⁷ Archiv český XXX, str. 74, 103–106.

⁴⁴⁸ Archiv český XXVI, str. 531.

⁴⁴⁹ Ottův slovník naučný, str. 554.

⁴⁵⁰ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze*, sv. I, str. 168.

⁴⁵¹ Archiv český XII, str. 549.

⁴⁵² Sérii půhonů najdeme v Archivu českém XXXII, str. 137, 209 a 228.

Albrechtova méně zdatného bratra? Albrechtova synovce či bratrance? Tuto otázku asi necháme prozatím otevřenou.

V závěru této kapitoly si dovolím shrnout pár poznatků, které nám přinesla. V této diplomové práci jsem se pokusil alespoň schematicky načrtnout dějiny rodu Rendlů, v generaci Rendlových synů se však jedná o pokus ještě zajímavější, neboť několik Rendlů z 15. století bývalo občas zmíněno. Věřím, že tato kapitola přinesla pár dosud neznámých či minimálně neshrnutých poznatků, které nám pomohou poodhalit skutečný význam osobnosti jagellonské doby, jakou Albrecht starší Rendl z Oušavy byl.

Závěr

Odchodem Albrechta Rendla z úřadu podkomořího symbolicky končí dlouhé období českých dějin – vláda Vladislava Jagellonského. Rendlovo pozdější působení už nelze nazvat jinak než jako stín jeho někdejší slávy. Smrt v péči dcery poté jen dokresluje úpadek, který Rendla v posledních letech života potkal. Byl člověkem, který se dokázal doslova z ničeho vypracovat až na úplný vrchol, takticky měnil názory i strany, načež ho čekal strmý a nemilosrdný pád. Tak by se stručně dal shrnout život osobnosti, jejíž osudy se snažila zachytit tato diplomová práce.

První okruh otázek se věnoval předkům i potomkům Albrechta Rendla a snažil se definovat význam této osobnosti pro jeho rod jako celek. Kromě Albrechtova otce či dědečka Viléma nenacházíme v rodě dlouhodobě významnější osobnosti, ba přímo se setkáváme s lidmi na okraji šlechtické společnosti, jejichž jednání je připravuje o majetek i respekt současníků. Na základě těchto zjištěných skutečností můžeme snadno dojít k závěru, že postavení, kterého se Albrecht Rendl domohl, zkresluje náš úhel pohledu i na rod jako celek.

Pokud by k prokázání této teze nestačil pouhý náhled do osudů Albrechtových příbuzných, můžeme se zaměřit i na výsledky dosavadního bádání. Jiří Jurok se ve své práci pokusil o určení vlivu a prestiže českých panských a vladyských rodů. Použil k tomu velmi jednoduchou metodu – držbu úřadů, které rozčlenil dle významu na tři skupiny. Poté ke každému rodu uvedl, kolikrát který úřad držel. Rendlové z Oušavy mu díky držbě úřadu nejvyššího zemského písaře, podkomořího (oba hodnoceni nejvyšší možnou známkou), královského prokurátora a purkrabí pražského hradu (oba hodnoceni nejnižší možnou známkou), ve všech případech se pak jednalo o držbu úřadu jedenkrát v rodě, vyšli jako 14. nejvýznamnější šlechtický rod v Čechách. Významnější rytířské rody byli pouze Trčkové z Lípy a Leskovcové z Leskovce. Dle této metody vyšli Rendlové jako významnější rod než například Minsterberkové, Švamberské či Kostkové z Postupic. Jurok však do své metody nezahrnul otázku, kterou bych nazval „faktorem nadprůměrně schopné osobnosti.“ Pokud se podíváme konkrétně na to, která osobnost dané úřady držela, u Rendlů nám vyjde, že byly všechny drženy Albrechtem. Dle mého názoru tedy nelze konstatovat, že by Rendlové z Oušavy byli 14. nejvýznamnějším rodem v Čechách, neboť celá studie nám spíše ukazuje, že Albrecht Rendl byl schopnějším jedincem než jeho současníci z rodu Švamberských, Kostků z Postupic či Kaplířů ze Sulevic. A to srovnáváme jedince se všemi jeho současníky

z celého rodu. Věřím, že na základě tohoto poznání lze konstatovat následující: Rendlové z Oušavy byli zcela běžným bezvýznamným vladyckým rodem, který „měl štěstí“ na jednoho mimořádného příslušníka. Albrecht Rendl z Oušavy se dokázal sám prosadit i proti jedincům s mnohem širším rodovým, informačním a majetkovým potenciálem. Můžeme také uvažovat, že se v té době narodila podprůměrná generace členů panských a rytířských rodů neschopná využít svůj potenciál. Celou koncepci pak narušuje fakt, že Rendl by se možná ani nestal podkomořím, pokud by ustál spor o držbu úřadu nejvyššího zemského písaře. Nebránil bych se v tomto srovnávat Rendla, samozřejmě s jistou nadsázkou a uvědomění si faktu, že by se jednalo o srovnání v menším měřítku, se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu či o generaci starším Vilémem z Pernštejna, kteří díky vlastním schopnostem a charizmatu dokázali uzurpovat politický vliv obvykle vyhražený Rožmberkům. To je velmi patrné zejména u Rožmitála, který Petra IV. z Rožmberka sice chápal jako svého spojence, který opakovaně držel úřad zemského hejtmána, avšak fakticky dokázal udržet klíčovou část moci ve vlastních rukách. Jurok se také dopouští nepřesnosti, když konstatuje vzestup vlivu rytířských rodů a jmenuje jako příklad právě Rendly z Oušavy. Albrecht by byl v tomto kontextu chápán jako zakladatel rodové slávy, avšak jeho synové na otcovo dílo nenavázali a upadli do bezvýznamnosti, snad s čestnou výjimkou Mikuláše, jehož postavení se ale také nedá ani zdaleka označit alespoň částečně jako srovnatelné s otcovým. Opět by tedy bylo přesnější mluvit o vzestupu mimořádných jedinců v rámci svých rodů, kam by Albrecht nepochybně zapadal.⁴⁵³ Daleko více jako potomek svého otce pak vystupuje Johanka Čabelická z Oušavy, která se dostala do širšího povědomí jako neochvějná ochránkyně práv svých dětí, což byla, jak jsme si ukázali, úloha nelehká a ne vždycky samozřejmá.

Albrechtův význam v rámci rodu podtrhuje i jeho osobní zpověď ve formě „*Naučení*“, které také bylo předmětem zkoumání této diplomové práce. Věřím, že se dostatečně povedlo prokázat, že označení dokumentu jako naučení je více než zavádějící. Vzhledem k Albrechtovým politickým zkušenostem bych to ale chápal jako cílenou taktiku, která měla vést k částečnému odvedení pozornosti od pravého záměru vydání onoho chvalopisu. Hlavním motivem totiž nebylo předání zkušeností dalším generacím. To je pouze úhybný manévr, který má za úkol odvést nás od ospravedlnění

⁴⁵³ JUROK, Jiří: *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku: majetková a sociální struktura, politická moc a kulturní reprezentace šlechty a feudalit v českém státě ve 13. – první polovině 17. století*, Nový Jičín 2000, str. 108n.

činů Albrechta Rendla. Viděno retrospektivně, jedná se o krok logický a záhodný. Přínos „Naučení“ vidím především v možnosti nahlédnout do psychologie pana Albrechta a pokusit se rekonstruovat jeho motivy.

Tím se plynule dostáváme ke třetímu, nejrozsáhlejšímu a nejdůležitějšímu okruhu otázek, který s tím druhým velmi úzce souvisí. Je jím role Albrechta Rendla v dějinách jeho doby a reálná možnost ovlivnění daných kauz. Jsem přesvědčen o tom, že za vzestupem Rendla stojí jeho spojení se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu, se kterým se na politickém kolbišti setkával po celou dobu svého působení. Rendl začínal jako úředník Rožmitálové samosprávy a poté plynule přešel do úřadu purkrabí pražského hradu. Krátce poté, co tento úřad opustil, se stal královským prokurátorem a členem komise pro revizi zemského zřízení. Záhy po přelomu letopočtu přezkoumal i privilegia uložená na Karlštejně v rámci komise Matouše z Chlumčan.

Z výše řečeného lze jednoznačně usoudit, že motorem Rendlovy kariéry byly jeho právnické znalosti. Ačkoliv se předpokládá, že měl právnické vzdělání, nepodařilo se mi v pramenech dohledat důkaz, který by to potvrzoval. Nepřímou indicií jsou kontakty na Jana Paška z Vratu, který na univerzitě prokazatelně studoval. Oba muži se po většinu doby měli ve vzájemné úctě a vzájemně o sobě věděli. Je možné, že jejich vzájemná spřízněnost mohla vycházet z prožitku akademického prostředí.

Předpokládám, že hlavním Rendlovým politickým štítem byl Zdeněk Lev z Rožmitálu, se kterým měl Rendl i osobní kontakty, jak jsme prokázali v příslušných pasážích práce. Právě vliv Rožmitála a jeho spojenců chrání Rendla v době, kdy je obviňován z manipulace se zemskými právy. Pokud by mu to bylo prokázáno, čekal by jej trest smrti. Proto je jasné, že vzhledem k faktu, že šlechta velmi stála o sepsání zemského zákoníku a po letech diskuzí našla člověka schopného daný úkol splnit, neměla zájem Rendla vydat napospas osudu. To pak dokresluje i jeho angažmá v kauze Kopidlanský. Rendl se také aktivně zapojil do sporů s Albrechtem z Kolovrat a přispěl k jeho pádu.

S Rožmitálem se Rendl stýkal i ve druhé dekádě 16. století. Zpočátku na jedné straně, později jako vzájemně se respektující soupeři. Předpokládám, že motivem Rendlova odklonu od Rožmitála a přechodu na stranu královských měst, byla snaha přímo proniknout mezi nejvyšší zemské úředníky, se kterými se dosud stýkal a spolupracoval z titulu královského prokurátora. Snahu o kariérní postup jasně dokládá fakt, že již pár měsíců po odchodu z tohoto úřadu si zakoupil úřad nejvyššího písaře zemského. V důsledku peripetií souvisejících s jeho netradičním ziskem byl úřadu

zbaven. Poté několik let fungoval jako jakási šedá eminence, neměl žádný úřad, přesto zůstal členem královské rady a vlivným budínským dvořanem.

Právě to jej přivedlo na stranu královských měst. Ačkoliv nelze vyloučit dřívější kontakty s knížetem Bartolomějem, hlavní osobností svazu, Rendlova trochu překvapivá volba nutně nemusí být dílem vnuka krále Jiřího. I když Staré letopisy nenechávají na Rendlovi nit suchou, politické špičky městského svazu byly stejně reálně uvažující politici jako Zdeněk Lev z Rožmitálu nebo Ladislav ze Šternberka a uvědomovali si nutnost zisku kontaktu na královském dvoře v Budíně. Přímou nabídkou myšlenka, že nápad získat na svou stranu Rendla, rozladěného ztrátou vlivného zemského úřadu, přišel od prohnaného Paška, ale vyloučit jistě nelze ani další příslušníky pražských elit jako Jana Hlavsu či Zigu Vaničkovice.

Rendlovy motivy k přechodu nám pak vystupují zcela zřetelně již dva roky po překvapivém přestupu na stranu jeho dosavadních nepřátel – královských měst. Městská klika zajistila Rendlovi zisk podkomořského úřadu, jistě bych ale v této situaci nevnímal bývalého královského prokurátora jako pasivního činitele. Města sice podkopávala pozici podkomořímu Trčkovi, avšak postrádala dostatek vlivu k tomu, aby sama přiměla krále k radikální změně obsazení úřadu. Naproti tomu výmluvný, právních klíčků i vhodných obrátů znalý Rendl mohl tuto myšlenku králi vsugerovat sám či za přispění svých spojenců v Budíně, ať už českého či uherského původu.

I přes snahu udržet se v úřadu Rendl nedokázal ustát tlak „veřejného (spíše možná stavovského) mínění“ a podkomořský úřad krátce po zisku opět ztratil. Podpora královských měst jej však formálně držela v úřadu až do roku 1518, kdy jej v souvislosti s uklidněním stavovských rozrůstek města obětovala. Pragmatický Rendl se poté opět sblížil s Rožmitálem, i tak ale ztratil veškerý vliv a díky svému postoji v otázce komorních dluhů proti sobě popudil i vlivného Viléma z Pernštejna, osobnost, se kterou měl vztahy místy až nadstandartní. Z existenčního dna, se kterým se člověk natolik ambiciózní jistě jen těžko vyrovnával, už se ale nezvedl a zemřel v ústraní v péči své dcery Johanky Čabelické.

Z výše uvedeného stručného shrnutí lze dovodit, že Rendl skutečně hrál velmi podstatnou roli v řadě záležitostí v letech 1499–1518. Z logiky věci nikdy nepracoval sám. Vždy vedle něj nacházíme další silné osobnosti, nejčastěji Zdeňka Lva z Rožmitálu, Petra z Rožmberka, Viléma z Pernštejna, Ladislava ze Šternberka či Jana ze Šelmberka. Výjimkou jsou samozřejmě léta 1513–1515, kdy je jeho hlavním spojencem Bartoloměj Minsterberský a s výjimkou Viléma z Pernštejna značně

ochlazují vztahy s ostatními aktéry, z nichž pouze Rožmitál později Rendla opět přijal do své mocenské skupiny, avšak zdaleka ne už s takovým vlivem jako dříve.

Již pouze fakt, že hněv královských měst po vydání zemského zřízení i běžné objevování se po boku takto významných osobností, leckdy jako první či jediný jmenovaný z rytířského stavu, stejně tak i Rendlova role v kauzách řady zemských opovědníků, dokládají, že Albrecht Rendl byl skutečně významným hybatelem společenského dění. Nemusel být nutně motorem všech záležitostí. Skutečnou vůdčí úlohu měl pravděpodobně pouze ve spolku s knížetem Bartolomějem, ačkoliv na venek spolek zaštiťoval především titulární minsterberský kníže. V ostatních záležitostech se dá Rendl jednoznačně identifikovat jako významný hráč Rožmitálovy mocenské kliky. Jeho samostatné akce nedopadají příliš šťastně, jedná se o zisky nejvyšších zemských úřadů. V případě nejvyššího zemského písaře ale můžeme jako příčinu ztráty určit pouze způsob zisku, nikoliv fakt, že by Rendl v úřadu někomu vyloženě vadil, což zásadně neplatí v případě úřadu podkomořího, který si i Rožmitál představoval pro svého spojence Buriana Trčku.

V úplném závěru práce si nyní shrneme Rendlova hodnocení staršími badateli a pokusíme se z extrémů dojít co nejbližší realitě. Začneme-li Františkem Palackým, zjistíme, že Rendla považoval za výjimečný zjev své doby v rámci rytířského stavu, srovnává jej s Machiavellim a jeho spojenectví se šlechtou označuje jako bezelstné. Vyzdvihuje věrnost králi a vlastní neobohacení, což dokládá jeho bojem s městským stavem. Jistě stojí za to uvést zde i přímou Palackého citaci: *„Ačkoliv Rendl unášen jsa předsudky svého věku, zpočátku mocného působení svého proti stavu měšťánskému nebyl bez viny, a pomluv, sočení i podezřívání jeho ze všelijakých stran nebylo míry ani konce, nevynesěn předce na jevo a nezjištěn žádný skutek opravdový, jenž by do stínu stavil mravní jeho povahu, kdežto skutkové svědčící naopak jsou nasnadě. Není-li možné, že muž, vzdorovavší obecnému o sobě domnění, byl vskutku lepším, než-li jeho věk ho míti chtěl? Neb že aspoň ve veřejném životě té doby ctnosti občanské jen na mále osvědcovaly spousty vášní sobeckých a nemravných, o tom vypravování naše bohužel hojnější dává svědectví, než-li komu libo býti může.“*⁴⁵⁴

Autor dalšího monumentálního díla o českých dějinách Václav Vladivoj Tomek hovoří především o Rendlově pragmatizmu, avšak pochvalně hodnotí o jeho přechod na stranu měst a „prozření,“ které tímto krokem učinil. Tomek vycházel

⁴⁵⁴ PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého V*, str. 229–230, citovaný text str. 514.

z představy, že přechod k městům byl jasným přínosem pro královskou komoru, kterou bral jako záruku stability a prosperity. Je tedy logické, že spojenectví knížete Bartoloměje, dědice odkazu krále Jiřího, královských měst a právníkého mozku Rendla chápal jako ideální stav a protiváhu Rožmitálově mocichtivé klice. Klíčovým motivem pro Rendlovo prozření byla podle Tomka ztráta úřadu nejvyššího písaře.⁴⁵⁵ Tentýž závěr převzal ve svém zmatečném článku i Otakar Vinař⁴⁵⁶ a v této práci jsem k němu dospěl i já.

Velmi střízlivě se o Rendlovi vyjadřuje Josef Macek. Ten samozřejmě nepopírá mimořádnost onoho zjevu, ale příliš se upíná na Rendlovo názorové souznění s Bartolomějem. Macek poměrně přesně vystihuje možné Bartolomějovy motivy pro zisk Rendla na jeho stranu, ale u Rendla sklouzává k romantické myšlence prozření pod vlivem Viléma z Pernštejna. Rendl se měl snažit výrazně posílit krále na úkor vyšší šlechty. To se mělo projevit především formou posílení městských privilegií, odstranění komorních dluhů a posílením královské autority. Poměrně přesně ale vystihuje Rendlovu roli ve spolku, neukvapuje se s běžně se objevující „aurou knížete Bartoloměje“ jako jediného reprezentanta městského spolku.⁴⁵⁷

V rámci studia Vladislavského zřízení zemského se hodnocení Rendlovy role nevyhnuli ani Ivan Martinovský a Petr Kreuz, ovšem pouze v souvislosti s vydáním a úpravou zřízení. Shrnuli starší názory na Rendlovu roli vesměs opakující fakt, že se Rendlův zásah nedá prokázat. Oba badatelé zdůraznili Rendlovo krytí panským stavem a vesměs realisticky připustili možnost, že se rytíř z Oušavy při sepsání zřízení moc nemusel zabývat původním zněním privilegií.⁴⁵⁸

Na základě výše uváděných citací z pramenů a kritického posouzení dosavadní literatury jeví se mi jednotlivé snahy Rendla poněkud výrazněji, než co bylo dosud o něm napsáno, a pokusím se jeho hodnocení zpřesnit. Pomůže nám samozřejmě i Rendlovo „*Naučení*.“

⁴⁵⁵ TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy X*, str. 339.

⁴⁵⁶ Vinařův článek zde uvádím pouze z důvodu, že jméno Albrechta Rendla se objevuje v jeho názvu. Celá práce je značně nepůvodní a pouze přebírá informace z Tomka a pro majetkové záležitosti ze Sedláčka, ovšem s celou řadou chyb v místních názvech či dataci. Celá práce je spíše jen delším referátem zaměřeným na nejdůležitější jevy Rendlova života bez snahy o analýzu Albrechta v rámci rodu, stavovské společnosti i historické souvislosti. Hodnocení je převzaté z Palackého ve značně zkrácené verzi. Zcela nepochopitelně také mluví o zášti kvůli ztrátě úřadu královského prokurátora, což jasně svědčí o celkovém nepochopení Rendlových motivů, cílů a zájmů. Viz VINAŘ, Otakar: *Albrecht Rendl z Oušavy*, str. 168–169.

⁴⁵⁷ MACEK, Josef: *Jagellonský věk II*, str. 76; TÝŽ: *Jagellonský věk III*, str. 352.

⁴⁵⁸ KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské*, str. 51–52.

Albrecht Rendl z Oušavy byl bezesporu nesmírně inteligentní a pracovitý muž s talentem dostat vše, co si zamane. Velmi často opakované názory, které zdůrazňují jeho snahu posílit královskou moc, vycházejí ale z pramenů, které se nám zachovaly z doby působení v úřadu královského prokurátora, kde hájení zájmů panovníka bylo jeho přímou povinností. Můžeme tedy konstatovat, že Rendl svědomitě plnil své povinnosti jako královský úředník, nelze z toho ale odvodit nic o jeho osobních postojích a sympatiích. Nevěřím tezi o Rendlově „prozření“ a náhlém příklonu na stranu královských měst. Rendl příliš dlouho spolupracoval s nejmocnějším člověkem v zemi, teprve poté, co se nenaplnila jeho očekávání a ambice, přechází na stranu královských měst, kde viděl potenciál pro vlastní růst. O tom, že se jednalo o čirý pragmatismus a nenaplněné ambice, svědčí i to, že se po ztrátě podkomořského úřadu Rendl opět otevřeně sblížil s Rožmitálem, proti němuž ještě několik měsíců předtím bojoval.

Rendlovi nesmíme upřít politický i právníkский talent, ale v žádném případě nesmíme sklouznout k idealizování. Jednalo se o oportunistu, kariéristu a šlechtice v pravém slova smyslu, hrdého na svůj původ, jak dokládá konflikt s Paškem. Z četby Rendlova spisu pak můžeme také dojít k závěru, že se jednalo o člověka velmi pyšného, s vírou ve své vlastní nadání a schopnosti. Tomu nasvědčuje výčet veškerých jeho zásluh i úřadů, které držel, potažmo soudů, ve kterých zasedal. Netroufám si odhadnout otázku Rendlova ekonomického myšlení. Fakt, že kromě poslední etapy života se neseťkáváme s tím, že by si Rendl stěžoval na nouzi, svědčí o tom, že se dokázal finančně zajistit i v době, kdy oficiálně žádný úřad nezastával. Pravděpodobně se tedy jednalo o prostředky získané v rámci zákulisních jednání a postranních praktik. Rendl také nejspíše nebyl týmovým hráčem, spíše byl jedním z vůdců skupiny. To dokládá jeho opakované jmenování v pramenech po boku nejvyšších úředníků i elity panského stavu. Naplno se to projevuje v době Rendlova spojenectví s městy, kde mají s Bartolomějem jednoznačně vymezené sféry vlivu a velmi úzce spolu kooperují. Sám sebe pak nehodnotil v rámci celospolečenské situace, zaměřil se pouze na svůj význam v rámci rytířského stavu. Další doklad Rendlova právníkského ducha. Bylo všeobecně známo jeho přelétavé měnění stran, tudíž zvolil tuto neutrální formulaci a přihlásil se pouze k rytířům. Je však otázka, zda celou situaci vnímal stejně i rytířský stav a byl ochoten Rendlovi přiznat zásluhy, které si hrdě připisoval. Že se nejednalo o zrovna kladné přijetí, svědčí fakt, že synové se zprotivili otcovu přání a „*Naučení*“ nerozšířili.

Pokusil jsem se zhodnotit osobnost Albrechta Rendla, jeho přínos a vliv na společnost. Bezesporu se jedná o rozporuplnou a zajímavou osobnost, která má nezastupitelné místo v českých a potažmo středoevropských dějinách. Nechť je pro nás jeho památka důkazem, že se člověk dokáže vlastní pílí a schopnostmi dostat doslova na vrchol a zanechat po sobě stopu v dějinách.

Seznam literatury

Tištěné prameny

- Archiv český I–II, V–VIII, X–XV, XVII–XIX, XXI, XXVI, XXX, XXXII–XXXIII, XXXVI–XXXVII*, ed. František Palacký, Josef Kalousek, Josef Teige, Gustav Friedrich, Jaromír Čelakovský, Praha 1840 – 1944
- BECKOVSKÝ, Jan: *Poselkyně starých příběhův českých*, Praha 1879
- BENEŠ, František – BERÁNEK, Karel: *Soupis česky psaných listin a listů*, sv. 2 – 3, Praha 1975 – 1980
- EMLER, Josef (edd.): *Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých I*, Praha 1870
- HAAS, Antonín: *Archiv koruny české. Sv. 6. Katalog listin z let 1438 – 1526*, Praha 1958
- HÁJEK z Libočan, Václav: *Kronika česká*, Praha 2013
- CHARVÁT, František: *Dílo Františka Palackého. Svazek druhý (Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané)*, Praha 1941
- PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*, Praha 1980
- SCHULZ, Václav (edd.): *Purkrabí hradu pražského v letech 1438 – 1711*, Praha 1903
- ŠIMEK, František – KAŇÁK, Miloslav: *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*, Praha 1959
- VAVROUŠKOVÁ, Anna a kol. (edd.): *Desky zemské Království českého, kvaterny trhové, sv. II: kvatern trhový běžný červený od léta 1542 - 1543*, Praha 1935

Literatura

- BACHMANN, Adolf: *Geschichte Böhmens. 2. Band bis 1526*, Gotha 1905
- BRANDL, Vincenc: *Stav panský a rytířský*, in: *Časopis matice moravské I*, 1869, str. 145-184
- BŮŽEK, Václav: *Věk urozených*, Praha – Litomyšl 2002
- BŮŽEK, Václav: *Nižší šlechta v systému předbělohorských Čech*, Praha 1996
- BŮŽEK, Václav: *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995
- ČAPSKÝ, Martin: „...okna sklenná, ale některá kolečka od povětří vybita...“. *Reflexe rozpadu zeměpanské rezidenční sítě na pozdně středověkém Opavsku*, in: Lenka BOBKOVÁ – Jana KONVIČNÁ (edd.): *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14. – 17. století*, str. 187–206, Praha 2006
- ČAPSKÝ, Martin: *Hornoslezská knížectví v napěťové ose mezi Krakovem, Budínem a Prahou*, in: Radim Jež – David Pindur: *Těšínsko v proměnách staletí. Sborník přednášek z let 2008-2009 k dějinám Těšínského Slezska*, Český Těšín 2010, str. 37–48
- ČAPSKÝ, Martin: *Konstruování (ne)spravedlivého zeměpána. Viktorin z Poděbrad v roli rozhodčího sirotčích sporů*, in: *Rituál smíření: Konflikt a jeho řešení ve středověku*, str. 147–158
- ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1471-1526. I. díl: Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad (1437 – 1471)*, Praha 2012
- ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1471-1526. II. díl: Jagellonské Čechy (1471 – 1526)*, Praha 2012
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Naučení pana Albrechta Rendla synům dané*, in: *Český časopis historický VIII*, 1902, str. 68–70
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Postavení vyslaných královských měst na sněmích českých*, in: *Časopis českého musea 43*, 1869, str. 115–157

- ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Úřad podkomořský v Čechách*, in: Časopis českého musea 51, 1877, str. 3–31, 239–271, 437–458, 557–580, in: Časopis českého musea 52, 1878, str. 14–43
- ČERNÍN, Svatomír: *Úloha Slezska v politice Vladislava Jagellonského (1490-1516)*, in: Mečislav BORÁK a kol.: *Slezsko v dějinách českého státu: sborník příspěvků z vědecké konference pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě (pořádané 10. - 11. listopadu 1998 v Opavě, Šenov u Ostravy 1998, str. 158–164*
- ČORNEJ, Petr: *Království dvojího lidu: České dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci*, Praha 1989
- ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české, VI, 1437-1526*, Praha - Litomyšl 2007
- DEMEL, Jaroslav: *Dějiny fiskálního úřadu v zemích českých*, Praha 1904
- DŘÍMAL, Jaroslav: *Královský prokurátor a jeho úřad do roku 1745*, in: Sborník archivních prací 19/2, 1969, str. 348–385
- DUNDER, Josef Antonín: *Království české statisticky-polohopisně popsané, I. díl – kraj Plzeňský*, Praha 1845
- DRAGOUN, Michal – MAŤA, Petr: *Komorní soud za Vladislava Jagellonského (1471-1488)*, in: Sborník archivních prací 47, 1997, str. 255-281
- FELCMAN, Ondřej: *Dějiny východních Čech*, Praha 2009
- FELCMAN, Ondřej – FUKALA, Radek: *Poděbradové: rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Praha 2008
- FELCMAN, Ondřej a kol.: *Území východních Čech od středověku po raný novověk*, Praha 2011
- FIALA, Zdeněk: *Komorník a podkomoří*, in: Sborník historický 2, 1954, str. 57–83
- FIALA, Zdeněk: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV. díl*, Praha 1985
- FRANCEK, Jindřich: *Svatováclavská smlouva*, Praha 2006
- FUKALA, Radek: *Karel I. Minsterberský – politik příležitosti a činu*, in: Od Jana Žižky k Poděbradům. Acta universitatis Reginaehradecensis. Historica I, Hradec Králové 2006, str. 189–200
- FUKALA, Radek: *Potomci krále Jiřího z Poděbrad a jejich zápas o hlohovské knížectví*, in: Kladský sborník 7, Hradec Králové 2006, str. 53–84
- FUKALA, Radek: *Slezsko. Neznámá země Koruny české: knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*, České Budějovice 2007
- GLOGOWSKI, Stefan: *Potomci krále Jiřího z Poděbrad: genealogie knížat z Minsterberka*, Ostrava 1989
- GOLL, Jaroslav: *Chelčický a Jednota v XV. století*, Praha 1916
- HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty*, Praha 1994
- JÁNSKÝ, Jiří: *Dobrohostové z Ronšperka a na Pobřežovicích: rod erbu berana*, Domažlice 2013
- JÁNSKÝ, Jiří: *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, Domažlice 2009
- JÁNSKÝ, Jiří: *Kronika česko-bavorské hranice, V. díl*, Domažlice 2001
- JÁNSKÝ, Jiří: *Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága s erbem labutě*, Domažlice 2006
- JEŽ, Radim: *Velcí těšínští Piastovci. Politické kariéry Kazimíra II. a Václava III. Adama*, in: Radim Jež – David Pindur: *Těšínsko v proměnách staletí. Sborník přednášek z let 2008-2009 k dějinám Těšínského Slezska*, Český Těšín 2010, str. 57–70
- JIRÁSEK, Zdeněk a kol.: *Slezsko v dějinách českého státu I. Od pravěku do roku 1490*, Praha 2012
- JIRÁSEK, Zdeněk a kol.: *Slezsko v dějinách českého státu II. 1490-1763*, Praha 2012
- JIREČEK, Josef: *Klasobraní z rukopisův staročeských na Moravě chovaných. I. Tetovský*

- Nový Zákon*, in: Časopis českého musea VII, 1875, str. 97–102, Brno 1876
- JIREČEK, Hermenegild: *Právníký život v Čechách a na Moravě v tisícileté době od konce IX. do konce XIX. století*, Praha – Brno 1903
- JIREČEK: *Rukověť k dějinám literatury české sv. 2*, Praha 1876
- JUROK, Jiří: *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku: majetková a sociální struktura, politická moc a kulturní reprezentace šlechty a feudality v českém státě ve 13. – první polovině 17. století*, Nový Jičín 2000
- KALOUS, Antonín: *Matyáš Korvín (1443-1490). Uherský a český král*, České Budějovice 2009
- KALOUSEK, Josef: *České státní právo*, Praha 1892
- KÖFERL, Joseph: *Der politische Bezirk Tachau*, Tachov 1890
- KOLÁR, Jaroslav: *Pernštejnská literatura?*, in: *Pernštejnové v českých dějinách: sborník příspěvků z konference konané dne 8. - 9. 9. 1993*, Pardubice 1995, str. 253–260
- KOTLÁROVÁ, Simona: *Páni z Rožmitálu*, České Budějovice 2008
- KOZÁK, Petr: „*Dědictví*“ *Zikmunda Jagellonského. Emancipační zápas stavů Opavského a Hlohovského vévodství se zeměpanskou mocí na sklonku středověku*, in: *Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura 1300-1740*
- KOZÁK, Petr: *Dvorská společnost hlohovského a opavského vévody Zikmunda Jagellonského*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II: Skladba a kultura dvorské společnosti*, Praha 2008, str. 257–283, Praha 2008
- KOZÁK, Petr: *Konfliktní soužití. Zeměpanská moc, šlechta a obec Velkého Hlohova na sklonku středověku*, in: *Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku*
- KOZÁK, Petr: *Úřad zemského hejtmána v proměnách středověkého Opavska*, in: BOBKOVÁ, Lenka a kol.: *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*, Opava 2009, str. 127–149
- KOZÁK, Petr: *Zápas o personální politiku v úřadě zemského hejtmána mezi stavy knížectví opavského a českými králi z rodu Jagellonců (1510-1528)*, in: *Časopis Slezského zemského muzea B 54*, 2005, str. 193–210
- KOZÁK, Petr: *Zrod stavovského Hlohovska. Mocenská uskupení ve slezském pozdním středověku*, Opava 2008
- KREUZ, Petr: *Postavení a působnost komorního soudu*, Praha 2000
- KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny*, Praha 2007
- KROFTA, Kamil: *Stará ústava česká a uherská*, Praha 1931
- MACEK, Josef: *Česká středověká šlechta*, Praha 1996
- MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích: (1471-1526). 1-3*, Praha 1992-1998
- MACEK, Josef: *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského 1471-1490*, in: *Sborník archivních prací 2*, 1952, str. 45–122
- MACEK, Josef: *Tři ženy krále Vladislava*, Praha 1991
- MACEK, Josef: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001
- MALÝ, Karel – SIVÁK, Florian: *Dějiny státu a práva v Československu do r. 1918*, Praha 1988
- MARKOV, Josef: *Spor pánů a rytířů o sedání v lavicích*, Sborník prací z dějin práva československého I, Praha 1930, str. 98–103
- MARTINOVSKÝ, Ivan: *Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení zemského*, in: *Ústecký sborník historický IV*, 1979, str. 109–125
- MARTINOVSKÝ, Ivan: *Soud dvorský za krále Vladislava II.*, in: *Historia docet: Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.*, str. 277–291, Praha 1992
- MARTINOVSKÝ, Ivan: *Spory o Trmice, Chabařovice a Krupku na přelomu 15. a 16. století*,

- in: Ústecký sborník historický VII, 1985, str. 91–119
- MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vznik a počátky Vladislavského zřízení zemského*, in: Karel MALÝ – Jaroslav PÁNEK: *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500 – 1619)*, str. 85–100, Praha 2001
- MARTINOVSKÝ, Ivan: *Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského*, in: Ústecký sborník historický VI, 1983, str. 133–171
- MILLER, Václav – RACKOVÁ, Marie: *Jan Hasištejnský z Lobkovic. K správě a naučení synu Jaroslavovi*, in: Z. HAUPTOVÁ – Z. TRÖSTEROVÁ – K. KAMIŠ a kol: *Jazyk a literatura v historické perspektivě*, str. 117–150, Ústí nad Labem 1998
- MYSLIVEČEK, Milan: *Erbovník*, Praha 1993
- NOVOTNÝ, Robert: *Spory o přednost ve středověku a na počátku raného novověku*, in: Martin NODL – Martin Wihoda (edd.): *Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku*, str. 185–202
- ORTH, Jan – SLÁDEK, František: *Topograficko-statistický slovník Čech*, Praha 1870
- Ottův slovník naučný: *ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, XXI. díl, Praha 1904, reprint 1999
- PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě. Díl 5. Věk jagellonský, kralování Vladislava II. a Ludvíka I. od roku 1471 do roku 1526*, Praha 1939
- PÁNEK, Jaroslav: *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století*, in: *Folia historica Bohemica* 4, 1982, str. 179–217
- PELANT, Jan: *České zemské sněmy v l. 1471-1526*, in: *Sborník archivních prací* 31, 1981, str. 340–417
- PELANT, Jan: *Erby české, moravské a slezské šlechty: vývoj erbů a stručné dějiny 610 rodů*, Praha 2013
- PELANT, Jan: *Města a městečka Západočeského kraje: stručné dějiny, současnost a výběrová bibliografie*, Plzeň 1988
- PEŠEK, Jiří – ZILYNSKYJ, Bohdan: *Městský stav v boji se šlechtou na počátku 16. století*, in: *Folia historica Bohemica* 6, 1984, str. 137–161
- PINDUR, David: *Ksiaze czasów a przelomu. Kazimierz II. Cieszyński (1450-1528) i jego wladztwo*, Wrocław 2010
- PINDUR, David: *Těšínsko za vlády piastovského knížete Kazimíra II. (1477-1528)*, in: *Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy* 14, 2004, str. 1–93
- POŠVÁŘ, Jaroslav: *Politický vývoj ve Slezsku v l. 1471-1526*, Opava 1960
- PRASEK, Vincenc: *Dějiny knížectví těšínského*, Opava 1894
- PROFOUS, Antonín – SVOBODA, J.: *Místní jména v Čechách IV*, Praha 1957
- PROCHÁZKA, Zdeněk – ÚLOVEC, Jiří: *Hrady, zámky a tvrze okresu Tachov III*, Plzeň 1991
- REZEK, Antonín: *Príspevky k dějinám Čech za králů Vladislava a Ludvíka Jagellonského*, in: *ČČM* 56, 1882, str. 217–218
- RŮŽIČKA, David: *Úšavská tvrz byla kolébkou rytířského rodu Rendlů*, in: *Tachovská Jiskra* 18, 2008, str. 51
- ŘÍČAN, Rudolf.: *Dějiny Jednoty bratrské*, Praha 1957
- SCHALLER, Josef: *Topographie des Königreichs Böhmen IX., Pilsner Kreis*, Praha a Vídeň 1788
- SEDLÁČEK, August: *Českomoravská heraldika*, Praha 1925
- SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého, sv. I, III–IV, VII–IX, XI, XV*, Praha 1993 – 1998
- SEDLÁČEK, August: *Místopisný slovník historický*, Praha 1908
- Slovník naučný: redaktor František Ladislav Rieger – Jakub Malý, Díl VII., Praha 1866
- SOMMER, J. G.: *Das Königreich Böhmen VI., Pilsner Kreis*, Praha 1838
- SUŠIL, František: *Naučení Baltazara z Tetova*, in: *Moravan – kalendář na rok obyčejný VIII*,

str. 89–98, Brno 1859

ŠIMÁK, Josef Václav: *Ziga Vaničkovic, účastník bouře pražské r. 1524*, in: Časopis českého musea 78, 1904, str. 33–42

ŠIMŮNEK, Robert: *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013

ŠIMŮNEK, Robert: *Správní systém šlechtického dominia*, Praha 2005

TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy. Díl 9-10*, Praha 1893-1894

VÁLKA, Josef: *Politická závěť Viléma z Pernštejna*, in: Časopis matice moravské 90, 1971, str. 63–82

VANDROVCOVÁ, Miroslava: *Zdeněk Lev z Rožmitálu: osobnost přelomové doby*, Praha 2003, diplomová práce FFUK

VANĚČEK, Václav: *Dějiny státu a práva v Československu*, 1. vyd., Praha 1964

VANĚČEK, Václav: *Komorník a podkomoří*, in: Sborník prací z dějin práva československého I, Praha 1930, str. 60–64

VAŠICA, Josef: *Ludvík z Pernštýna: Naučení rodičům*, Stará Říše na Moravě 1928

VESELÝ, Jiří: *Příspěvek ke kritice písemných pramenů 16. století II: Zůstání prešpurské*, Praha 1935

VINAŘ, Otakar: *Albrecht Rendl z Oušavy*, in: Heraldika a genealogie, Klub pro českou heraldiku a genealogii 30, č. 3–4, 1997, str. 161–174

VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna*, Praha 2012

WATTERICH, F. C.: *Handwörterbuch der Landeskunde des Königreichs Böhmen*, Praha 1845

ZEMAN, František: *Urozeného pána pana Jana z Lobkovic na Hasištejně Zpráva a naučení jeho synu Jaroslavovi v tom, co činiti a co nechati, a kterak se a pokud v čem zachovávatí má*, Praha 1876

ŽÁK, Václav: *Naučení synu Jaroslavovi Jana Hasištejnského z Lobkovic jako pramen k dějinám mentalit*, Praha 2002